

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
lesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

Liber Primvs. De reali presentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ,
ex verbo Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

ab Ecclesia Catholica dicitur Transubstantiatio; an potius assumptio panis, & vini ad vnionem hypostaticam corporis, & sanguinis Domini; aut omnipresentia, siue Vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Christi, an aliquid aliud.

TERTIA controuersia principalis est de ipso Sacramento, vbi primùm de natura ipsius disputandum erit, sitne res aliqua permanens, an actio transiens; ex qua questione illud etiam manifestum fiet, vtrum in Eucharistia sit corpus Domini solum in vsu, an etiam extra vsum; deinde de materia, forma, fide, seu effectu, de ministro, de vsu, id est, de Communionem sub vna, vel altera specie; & tandem de veneratione Sacramenti differemus.

QUARTA & postrema de sacrificio.

LIBER PRIMVS.

De reali presentia Christi Domini in Sacramento Eucharistia ex verbo Dei.

CAPVT PRIMVM.

De heresibus.

ANTEQVAM VENIAMVS AD QVAESTIONES propositas de presentia corporis Domini in Eucharistia, explicandæ erunt hereses contrariæ, contra quas pugnandum est, & sententia Ecclesiae, pro qua pugnandum.

PRIMI qui negarunt, Christi corpus esse in Eucharistia, videntur fuisse illi ipsi, qui primi heresum zizania in Ecclesia serere coeperunt, Simoniani, Menandriani, & similes; de his loquens S. IGNATIVS in epistola ad Smyrneses, sic ait: Eucharistias, & oblationes non admittunt, eò quòd nò confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ sententia citatur à Theodoro in 3. Dialogo ex epistola ad Smyrneses, vbi tamen nunc non habetur.

Ne au-

Ne autem glorientur Calvinistæ sententiam suam valde antiquam esse, illud est OBSERVANDUM, antiquissimos illos hæreticos, nō tam Sacramentum Eucharistia, quàm mysterium Incarnationis oppugnasse. Idcirco enim (vt Ignatius ibidem indicat) negabāt Eucharistiam esse carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterum, qui de hæresibus scripserit, hunc errorem in Catalogo posuit, vt patet ex Irenæo, Terrulliano, Philastrio, Epiphano, Augustino, Theodoro, Damasceno: neque vllus veterum disputat contra hunc errorem primis sexcētis annis. His igitur omiſſis, PRIMI, qui veritatē corporis Domini in Eucharistia in quæstionem vocârunt, fuerunt Iconomachi post annum Domini DCC. in quodam suo Conciliabulo Constantinopolitano, quod ipsi septimam Synodum falsò vocabant. Hi enim (vt refertur in septima Synodo, act. 6. tom. III. in fine) dicebant vnicam esse imaginem Christi ab ipso Christo institutam, nimirum panem, & vinum in Eucharistia, que representant Christi corpus, & sanguinem. Quocirca ab eo tempore Græci scriptores sæpe monent, Eucharistiam non esse figuram, siue imaginem corporis Domini, sed ipsum verū corpus, vt patet ex ipsa Synodo VII. loco citato, ex Damasceno lib. 4. cap. 14. ex Theophylacto in cap. 26. Matth. & in cap. II. prioris ad Corinthios.

2. SECUNDVS auctor huius erroris fuit Ioan. Scotus, non ille Doctor subtilis, sed alius antiquior, qui tempore Caroli Magni circa annum Domini DCCC. scripsit. Is em̄ primus in Ecclesia Latina de hac re dubiè scribere cœpit, cuius librū de Eucharistia damnatum fuisse in Concilio Vercellensi, testatur Lantfrancus in suo libro de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

3. TERTIVS fuit Bertramus tempore Caroli Crassi, circa annum Domini DCCC. LXXXVI. cuius liber adhuc exstat. Is rursus in controuersiam vocare cœpit, an esset verè in Eucharistia illud ipsum corpus Domini, quod de Virgine natum erat. Confutauit hunc errorem doctissimè Paschasius Abbas Corbeiensis, qui illo ipso tempore floruit.

4. QUARTVS fuit Berengarius Archidiaconus Ecclesie Andegauensis circa annum Domini M. L. qui auctor habetur huius erroris, non quod primus eum inuenerit, sed quod primus aperte defenderit, & propagare studuerit, & re ipsa propaga-

pagauerit. Refutarunt Berengarium tres insignes scriptores, qui simul cum Paschasio editi sunt, Lantfrancus, Guitmundus, & Algerus: de quibus ita censuit Petrus Cluniacensis initio libri de sacrificio, vt diceret Lantfrancum scripsisse contra hæresim Berengarij benè, plenè, perfectè; Guitmundum melius, plenius, perfectius; Algerum optimè, plenissimè, perfectissimè. Porro quatuor errores Berengarius docuit, per quos parens videtur fuisse omnium sectarum, quæ hoc seculo vigent. PRIMO docuit, paruulos nõ esse baptizandos, vt Guitmundus testatur lib. I. contra Berengarium; atque hinc pater dici potest Anabaptistarum. SECUNDO docuit, corpus Domini nõ esse in Eucharistia, nisi vt res significata est in suo signo, vt referunt Lantfrancus, Guitmundus, Algerus, auctores illius temporis: hinc verò pater est Sacramentarium; quod agnoscit Calvinus in vltima admonitione ad Ioachim VVestphalum. TERTIO docuit, post alteram palinodiam (nam ter reuocauit errores suos, vt infra dicemus) corpus Domini esse quidem verè in Eucharistia, sed simul cum pane, & vino; vnde parens est Lutheranorum. Fuisse autem hunc errorem Berengarij, colligitur ex lib. I. Guitmundi, qui scribit nonnullos Berengarij discipulos, qui docebant, corpus Domini verè esse in Eucharistia, sed simul cum pane; dicere solitos hanc fuisse subtiliorem doctrinam Berengarij. Idem etiam colligitur ex Concilio Romano sub Gregorio VII. cuius Concilij meminit Thomas VValdensis tomo II. de Sacrament. cap. 43. Nam in eo Concilio coactus est Berengarius confiteri non solum præsentiam realem corporis Domini in Eucharistia, vt antea coactus fuerat in Concilio Romano, sub Nicolao II. sed etiam transmutationem panis in corpus Domini. QUARTO docuit idem Berengarius, teste eodem Guitmundo ibidem, legitima Matrimonia posse dissolui, in quo etiam pater fuit omnium huius temporis hæreticorum. Sed de hoc aliàs.

QVINTVS propugnator huius erroris fuit Henricus quidam cum Petro Bruis, circa annum Dñi M. C. XL. qui asserbat se mel tantum, id est, in ipsa vltima Domini cœna cum Apostolis, Christi corpus verè datum sub specie panis: deinceps autem meram esse deceptionem, quod Sacerdotum ministerio dicitur aut creditur. Testis est, & refutator huius erroris Petrus Cluniacensis, qui eodẽ tempore floruit, in tractatu de sacrificio.

S E X T V S

6. **SEXTVS** fuit auctor sectæ Albigenſium, circa annum Domini M. CC. VIII. ij enim inter alios plurimos errores, hūc etiam habuerunt, Sacramentum Eucharistię, non esse verum corpus Domini. Testis est S. Antoninus in summa Theologica, par. 4. tit. II. cap. 7. §. 5.
7. **SEPTIMVS** fuit auctor sectæ Flagellatium, circa annum Domini M. CCC. L. teste Bernardo Lutzemburgēsi, in Catalogo hæreticorum.
8. **OCTAVVS** fuit **Ioannes VViclef**, circa annum Domini, M. CCC. LXX. is enim rursus docere cœpit non esse corpus Domini in Eucharistia, nisi vt in signo, vt patet ex 4. lib. Trialogi, cap. 2. & sequentibus, vsque ad 10. Huius libri post annū Domini M. CCC. delati in Bohemiam totū illud regnū infecerunt, vt scribit Æneas Syluius, lib. de origine Bohemorum, cap. 35. & Thomas VValdenſis tomo II. doctrina 10. Tametsi enim Ioan. Hufſ ab hoc errore semper abhorruit, vt ostendit Ioan. Cochlæus in historia Hussitarum, tamen Iacobitæ, & alij permulti in Bohemia hunc errorem cum ceteris ex libris VVicleſi libenter hauserunt. Contra VVicleſum scripsit Thomas VValdenſis in II. tomo de Sacramentis.
9. **NONVS** patronus huius hæresis iam nostro seculo fuit **Andreas Caroloſtadius** Archidiaconus VVittenbergensis, ac Lutheri discipulus primarius. Lutherus enim nunquā apertè hanc hæresim docuit, quin potiùs acerrimè illi restitit aliquando: tamen sine dubio femina iecit huius erroris, vt etiam Anabaptismi, de quo supra diximus: licet postea, tum Sacramentarios, tum Anabaptistas cōfutare conatus sit: siquidem multa docuit, ex quibus ansam præbuit Sacramentariis huius hæresis renouandæ. **PRIMUM** in epist. ad Argentinenses asserit se valde propensum fuisse in eam sententiam, quæ in Eucharistia nihil præter panem agnoscit, & conatum totis viribus hoc asserere, sed non potuisse Scripturis satisfacere, quæ contra obiiciebantur. Quid igitur mirum, si discipuli eius id tentare ausi sunt, quod Magistro gratissimum fore putabant? **DEINDE** libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, asseruit Sacramenta non iustificare, sed esse nuda signa. Ex quo rectè colligi videtur in Eucharistia non esse reuera Christum: quorsum enim ibi esset, si nihil nobis conferre debebat? In eodem libro, cap. de Euchar. negauerat, caput 6. Ioannis ad Eucharistiã pertinere. At hæc fuit præcipua causa
cur

eur Sacramentarij negauerint, realem praesentiam Christi in Eucharistia. Ibidem scripsit, verba Euangelistae: *Hoc est corpus meum*, hunc facere sensum: *Hic panis est corpus meum*. Quae sententia aut accipi debet tropicè, vt panis sit corpus Christi significatiuè; aut est planè absurda, & impossibilis: nec enim fieri potest, vt panis sit corpus Christi. Itaque maluerunt Lutheri discipuli recurrere ad tropum, quam admittere manifestam absurditatem.

DENIQUE in libro de Eucharistia ad VValdenses, negat Eucharistiam adoradam, & in dubium reuocat, an cum corpore sit etiam anima, & diuinitas in Eucharistia. At certè ex his manifestè sequitur, non esse reuera Christum in Eucharistia. Nam vbicumque reuera est, adorandus est, nec potest vlllo modo separari anima, & diuinitas à Christi corpore, vt notissimum est. His ergo Lutheri sententiis edoctus Carolstadius anno M. D. XXV. vel vt alij volunt M. D. XXIV. librum edidit, in quo apertè negauit praesentiam corporis Domini in Eucharistia. Vide de Carolstadio Ioan. Cochlaeum in actis Lutheri anno M. D. XXV.

DECIMVS patronus huius erroris fuit Huldricus Zwinglius Tigurinus pastor, qui cum aliquot annis docuisset Lutheri haeresim, ac palam asseruisset, in Eucharistia verè esse corpus Christi, sed cum pane; tandem eodem anno, quo Carolstadius, librum edidit de vera, & falsa religione: atque in eo retractat sententiam suam, ac nouam quandam statuere nititur, nimirum, corpus Domini non esse in Sacramento, nisi vt in signo. Non est autem praetereundum, quam egregiè purget Zwinglius inconstantiam suam. Dicit enim se multò antea agnouisse id, quod verum erat, sed tempori seruiuisse; & in hoc laudari se à Christo tanquam seruum prudentem, & fidelem, qui dat cibum familiae in tempore suo. Sed nimis frigida excusatio est: non enim laudat CHRISTVS eos, qui vt tempori seruiant, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zwinglius non tam se purgat, quam inquinat hac sua defensione: vt enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zwinglio comes accessit Ioannes Oecolampadius Apostata ex Monacho Birgittano, qui eodem tempore librum scripsit, de genuina expositione verborum: *Hoc est corpus meum*, vbi etsi in re conueniat cum Zwinglio, tamen com-

modiùs exponere conatus est verba cœnæ, vt infrà dicemus. Zvinglium, & Oecolampadium sequuti sunt permulti corû discipuli, ac præcipuè Henricus Bullingerus Zvinglij successor, in sede Tigurina, qui scripsit Apologiam pro Zvinglio contra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui scripsit etiam librum de cœna Domini contra VWestphalum, & Petrus Martyr, qui scripsit ingens volumen de Eucharistia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit solutiones Gardineri ad 255. argumenta Sacramentariorum.

ii. Vnde C I M V S patronus insignis erroris Berégariani fuit Ioan. Caluinus. Is igitur anno Dni M. D. XXXVI. edidit primò suas institutiones, vt apparet ex epistola dedicatoria ad Regem Gallorum Franciscum, quas postea iterum edidit auctas anno M. D. XXXIX. & tandem anno M. D. LIX. tertid mutata forma, & quatuor libris comprehensas edidit.

Edidit etiam anno M. D. XL. librû de cœna Domini Gallicè, quem post annos quinq; Nicolaus Gallasius Latinû fecit; in quo libro extremo apertè, ac nominatim reprehendit tum Lutherum, tum Zvinglium, & se iudicem eorum cõstituit, ac nouam opinionem introducit, quæ tamen reuera nihil differt à sententia Zvinglij.

Vnde paulò post, id est, anno M. D. XLIX. edidit libellum de consensu suo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re scripsit in libro de reformanda Ecclesia, in commentariis tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinthios, & in responsionibus ad Ioachimum VWestphalum.

Caluinum sequitur VVilhelmus Klebitius, qui scripsit librum contra Heshusium, què inscripsit; Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici: quando videlicet in ditione Comitris Palatini obtinuit Calvinismus. Itè Petrus Boquinus, qui scripsit examè libri Heshusij de corpore Domini, in quo egregiè Caluinum tuetur. Denique Theodorus Beza, qui adhuc superest, Caluini Geneuæ in Cathedra pestilentiæ successor multa scripsit pro errore Caluiniano; vt summam doctrinæ de re Sacramentaria; librum de cœna Domini contra VWestphalû; Dialogum qui inscribitur κρεωφαγία, siue Cyclos contra Tilemannum Heshusium.

Porro Caluini sententia breuiter explicanda est, quia de industria obscure ab illo proponitur, vt mysterij aliquid continere

vinere videatur. PRIM o igitur docet Calvinus cum suis, symbola cœnæ tantum esse in terra, corpus autem Christi tantum esse in cœlo: proinde tanto intervallo abesse Christi corpus a pane, & vino in cœna, quanto abest terra ab altissimis cœlis: quod videlicet Christi corpus nusquam sit nisi in certo, ac determinato loco cœli. Id habet disertis verbis in fine Consensus cum pastoribus Tigurinis; idem habet etiam disertis verbis Beza in summa doctrinæ de re Sacramentaria, quæstione 6.

SECUNDO docet, symbola, & corpus Christi, licet loco inter se plurimum distent, tamen coniuncta esse, non solum ratione signi, quia vnum est signum alterius, sed etiam quia cum signo Deus nobis verè exhibet ipsum verum Christi corpus, & sanguinem, quo animæ nostræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Calvinus in omnibus locis supra citatis. In cap. 26. Matthæi sic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Christi, et sit animis nostris in cibum salutare, hoc est, substantia corporis Christi pascuntur anima nostra, et verè vinum efficiamur cum eo.* Et infra: *Non ergo vacuum & inane signum nobis proponitur, sed verè carnis & sanguinis Domini sunt participes, qui fide promissionem hanc recipiunt.* Et lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Christi carnem, non esse solum credere, sed verè participem fieri carnis eius; & ponit exemplum: *Quemadmodum enim, inquit, non aspetus, sed esus panis alimentum corpori sufficit: ita verè, ac penitus participem Christi animam fieri convenit.* Et §. 32. *In sacra sua cœna iubet me sub symbolis panis ac vini, corpus ac sanguinem suum sumere: nihil dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam.* Et in libro de cœna Domini, capite 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus sanctus.

Vt enim illa columba dicta est Spiritus sanctus à Ioanne Baptista, Ioan. 1. quia certissimum signum erat præsentia Spiritus sancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus Christi, quia est certissimum signum præsentia corporis Christi, quod nobis datur in cœna.

Vnde ibidè affirmat, Christum nobis in cœna veram, propriamque carnis, & sanguinis sui substantiam donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quæst. 6. Vnde etiam quæst. 7. admittit illas propositiones Lutherano-

norum; Corpus Christi esse in pane, vel sub pane, vel iuxta panem; si sano modo intelligantur, id est, quod significant simul cum pane verè donari nobis corpus Christi. Quia verò hoc secundum videtur pugnare cum primo (quomodo enim corpus Christi verè nobis datur cum pane, & est præsens in cœna, si corpus Christi solùm est in summo cœlo, & panis tantùm est in terra?) idèd ponit tertium dictum.

TER TIO igitur dicit, non posse ingenio comprehendi, sed sola fide, quomodo fiat ista coniunctio rerum tam distantium. Sic loquitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 7. *Nihil, inquit, restat, nisi ut in eius mysterij admirationem prorumpã, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* Et §. 10. *Est autem incredibile videatur in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi carnem, et nobis sit in cibum, meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, et quam stultum sit eius immensitatem modo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè sentire, qua locis disiuncta sunt.* Et §. 32. *Porro, inquit, de modo si quis me interroget, fateri non pudebit, sublimius esse arcanum, quam ut vel meo ingenio comprehendere, vel enarrari verbis queat.* Similia habet Beza de re Sacrament. q. 9. *Sed, inquit, nihilominus fatemur incomprehensibile esse mysterium Dei; quo sit, et quod est, et manet in cœlis, et non alibi, nobis, qui nunc in terra sumus, et non alibi, verè communicetur.* Et infra: *Quo sit et tota hac actio valde propriè Μυστήριον vocetur.* Sed quia intelligebat Calvinus hoc suum mysterium planè esse incredibile, & apertissimam repugnantiam inuoluere, idèd addit quartum.

QUARTO dicit, non ipsum corpus Christi ad nos descendere, sed quandam vim substantialem ex Christi carne ad nos deriuari per Spiritum eius, tanquam per canalem quendam. Vbi videtur dicere non substantiam, sed qualitatem quãdam nobis dari. Sic enim loquitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 12. *Vinculum, inquit, istius cõiunctionis est Spiritus Christi, cuius nexu copulamur: et quidam veluti canalis, per quem quidquid Christus ipse et est, et habet, ad nos deriuatur. Nam si solem conspicimus radius in terram emicantem ad generandos, fovendos, vegetandos eius fetus, suam quodammodo substantiam ad eam traicere; cur inferior Spiritus Christi esset irradiatio ad communionem carnis, et sanguinis eius in nos traducendam?*

Et

Et §. 32. *Ingenue confiteor, mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem, qualis ab ipsis docetur, me repudiare; quia nobis sufficit, Christum esse carnis substantiam vitamque in animas nostras spirare, immo propriam in nos vitam diffundere, quamvis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro.* Quod ergo dixerat supra §. 10. ad nos usque penetrare Christi carnem, licet tanto interuallo distantem, debet intelligi, non per se, sed per virtutem suam. Quod tamen ipse viderit, quam recte cohaereat cum iis, quae supra dixerat de praesentia Christi in ecclesia; nisi etiam praesentiam intelligat, secundum virtutem, non secundum substantiam.

Quia vero, si realis aliqua qualitas ex Christi corpore ad nos descenderet, periculum esset, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideo addit QUINTO, Communicationem istam siue corporis Domini, siue virtutis eius tantum fieri per fidem. Fides enim apprehendit Christum in caelo existentem, & eum nostrum facit, ut participare possimus bona ipsius. Itaque nulla fit realis coniunctio Christi nobiscum, sed solum per cogitationem. In quo certe nullum est mysterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligendi. Quis enim non facillime capiat, fide apprehendi posse Christum, immo etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 5. *Interim vero hanc non aliam esse, quam fidei manducationem, fatemur: et nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus, inquit, praesens illis non videtur esse, nisi ad nos descendat: quasi vero, si ad se nos euehat, non aequè potiamur eius praesentia.* Haec ille.

Vbi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem Christi magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim sublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipsum ascendere. Item §. 32. dicit, fidem esse, quae pascitur Christi corpore: porro fides non aliter manducat, quam credendo. Idem repetit in aliis libris, & idem habet Beza in libro de summa doctr. in re Sacramen. quaest. 9. 10. 11. & 13. Neque moueri debemus quod Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Christum sola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non esse omnino idem credere in Christum, & manducare Christum.

Nam ibidem asserit, manducare Christum non esse quidem ipsum credere, sed effectum tamen eius esse: nam cre-

dendo manducamus; siquidem ex actu fidei sequitur, ut Christus sit in nobis, & nobis sua bona communicet. Vnde Beza in libro de cena Domini contra VVestphalum, cap. 9. dicit, hoc interesse inter fidem, & manducationem Christi, quod inter manum, & apprehensionem, quæ manu fit. Quia verò non est in nobis Christus nisi per fidem, ut perpetuò Calvinus, & Beza dicunt; inde fit, ut non sit in nobis, nisi obiectiuè, quomodo in nobis est id omne, de quo actu cogitamus.

Porro ex hoc sequitur SEXTVM eorum pronunciatum, quo asserunt homines improbos non percipere corpus Christi, licet symbola percipiant. Nam (ut ait Beza in summa doctrin. de re Sacrament. quæst. 13.) *Sicut symbola accipiuntur solo ore corporis, ita corpus Christi solo ore fidei; cum ergo non habeant impij os fidei, non percipiunt nisi symbola corporis Domini.* Docet hoc idem Calvinus libro 4. Institut. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de consensu cum Tigurinis, solos prædestinatos dicit, percipere symbola externa cum re per Symbolum significata, sicut soli prædestinati habent veram fidem.

SEPTIMVM ac postremum eorum pronunciatum est; nõ esse eam vin in Sacramento Eucharistia, ut det ipsum corpus Christi, aut fidem non habenti, sed solum ut testetur, & confirmet, iam haberi. Ita habet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 2. *Magnum, inquit, fiducia, & suauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere possunt pia anima, quod testimonium habet in unum corpus nos cum Christo coaluisse, ut quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non, inquit, facit Sacramentum, ut Christus panis vita esse primum incipiat, sed in memoriam reuocat panem vita esse factum, quo assidue vescamur.* Et infra: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut passus est Christus, id ad nos viuificandos factum esse.* & in lib. de cena Domini, cap. 3. docet, ad præparationem ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, ut quis antea fidem veram habeat, & per fidem sit factus Christi membrum, atq; ad eò Christum in se habeat. Deniq; nisi Calvinus diceret, Eucharistiam tantum esse testimonium acceptæ gratiæ, & veluti sigillum obsignas, & confirmans promissionem verbo factam, destrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. PRIMVM, falsò iactasse Calvinum sententiam suam de Eucharistia esse difficillimam,

cillimam, & incomprehensibilem humano ingenio, atq; adeo summum mysterium. Non enim maius mysterium est, quod symbola panis, & vini reuocent nobis in memoriã, Christum pro nobis passum, & mortuum esse, quàm quod id faciat imago Crucifixi, præsertim si addatur hæc inscriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nam eiusmodi imago cum tali inscriptione idem omnino facit, quod Eucharistia Caluini, & sine ullo miraculo tam imago, quàm inscriptio naturaliter agit, dum memoriam passionis Domini pro nobis toleratam excitat.

DEINDE, meras ludificationes esse illa omnia magnifica encomia Eucharistiæ; cum videlicet tot in locis Caluinus dicit, nobis vnã cum symbolis dari ipsum verũ, & reale Christi corpus, & eonutrir animas nostras, &c. nihil enim tandem nobis relinquit, nisi nudum symbolum rei iam habitæ.

DEINDE, ex hac Caluini sententia sequi illud absurdum, vt porrigere cœnam Domini, sit testificari, illum cui porrigitur, iam antea sumpsisse cœnam, & Christi corpus comedisse: Quod & est intolerabile, si respiciamus vsum vocabulorum: & est sepissimè falsum, cum plurimis porrigantur ista symbola, qui tamen non comederunt corpus Christi, secundum regulas Caluini, cum sint impij. Quocirca falsò testificantur ministri, illos comedisse corpus Christi; & tamen ita nituntur ista sua testificatione, vt Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 2. dicat; ex hoc Sacramento sibi securè promittere posse, regnum cœlorum non magis sibi excidere posse, quàm ipsi Christo. Sed de his hæc tenus.

CAPVT SECVNDVM.

Explicatur sententia Catholica Ecclesia.

AM verò explicandum erit, quid de hac re sentiat, ac senserit Catholica Christi Ecclesia. Sũma Catholicæ sententiæ his verbis exprimitur in Concilio TRIDENTINO, sess. 13. cap. 1. *Principio docet sancta Synodus, & aperte, ac simpliciter profitetur in almo sancta Eucharistia Sacramento, post panis, & vini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum Verum Deum, atque hominem Verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarũ verum sensibilem contineri.*

Bb 4 Singula

Singula verba huius decreti aliquid continent, quod dam-
nentur hæreticorum sententiæ. PRIMO, Concilium docet,
post Sacramenti huius confectionem adesse corpus Christi,
quod est contra Lutheranos Ubiquistas, qui etiam ante con-
secrationem adesse volunt corpus Domini: est etiam contra
Caluinistas, qui dicunt, Eucharistiam esse signum cõiunctio-
nis cum Christo iam antea factæ per fidem.

SECUNDO, Concilium dicit, Sacramenti confectionem
esse consecrationem panis & vini, cuius vi, exhibetur nobis
corpus Christi. Id quod est contra eosdem Ubiquistas, qui nõ
vi consecrationis, sed vi omnipresentiæ corporis Christi, id
feri contendunt: est etiam contra Caluinistas, qui non ex cõ-
secratione, sed ex promissione Euangelij in concione expli-
cata volunt effici Sacramentum.

TERTIO, Concilium docet, totum Christum esse in hoc
Sacramento: id quod explicatur clarius in 1. can. eiusdem sess.
vbi habemus, in Sacramento esse corpus & sanguinẽ Christi,
vnà cum anima, & diuinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi
Sacramenti rãtũ adesse corpus sub specie panis, & sanguinẽ
sub specie vini; id enim solũ exprimitur in forma verborũ:
ac per naturalem concomitantia sub vtraq; specie esse totum
Christum. Ita enim ista coniuncta sunt in Christo, vt separari
nequeant sine eius dissolutione: ipse autem dissolui, iam post
resurrectionem, nullo modo potest. Porro est hoc aduersus
Lutherum, qui in dubium reuocat istam concomitantiam,
in lib. ad VValdenses de Eucharistia.

QUARTO, Concilium dicit, Christum in Sacramento esse
verẽ. Id quod asseritur cõtra omnes Sacramentarios, qui vo-
lunt Christum adesse, vt in signo, & figura. Figura enim veri-
tati opponitur, vt colligitur ex 1. canone eiusdem sessionis, vbi
posteaquam Concilium dixerat, Christum esse verẽ in Eu-
charistia, explicat per negantem particulam: *Non autem so-
lum in signo, aut figura.*

QUINTO dicit, *Realiter*, quod opponitur figmento Cal-
uinistico, qui (vt supra ostendimus) vult adesse, vt fide appre-
henditur. Quod etiã disertis verbis Zvinglius docet, in Con-
fess. ad Carolum, quam citat Beza in lib. de cœna Domini, cõ-
tra VWestphalum, cap. 9. ait em̃ Zvinglius, se credere in cœna
Domini verum Christi corpus adesse, hætenus quidem, vt fi-
dei contemplationi sit veluti præfens, quod corporaliter
est

est in cœlis. Itaque Sacramentarij sæpe dicunt, reale corpus Christi in cœna adesse, sed realiter adesse nunquam dicunt, quod legerim; nisi fortè loquantur de cœna, quæ fit in cœlo, ut mox dicam. Atque hinc sequuntur duæ aliæ differentiæ inter nos, & Sacramentarios: quod illi negant Christum in Eucharistia adorandum; aut sumi posse ab illis, qui non credunt: nos vtrumque concedimus.

SEXTO, Concilium addit, *Substantialiter*, tum contra Calvinistas, qui dicunt, corpus Christi, quoad substantiam, esse tantum in cœlo, sed nescio quam virtutem, seu vigorem inde ad nos manare: vnde idem Concilium, canone primo opponit illud, *Substantialiter*, virtuti; tum etiam ut explicaret modum existendi Christi in Sacramento. Nam ut paulò infra idem Concilium dicit, Christi corpus in cœlo habet modum existendi naturalem, in Sacramento autem non naturalem, sed Sacramentalem. Porrò modus existendi Sacramentalis, & tamen simul verus, & realis, non poterat melius explicari, quàm illo adverbio, *Substantialiter*. Id enim significat, totum Christum in Sacramento existere ad modum substantiæ, non quantitatis, vel qualitatis, vel aliorum accidentium, idq; ea ratione, quia substantia panis conuertitur, in substantiam corporis Christi; cetera autem substantiam concomitantur, & idèò modum existendi substantiæ habere debent. Porrò substantia secundum se, neque ordinem habet ad locum, neq; ad corpora circumstantia. Quare in Christo (ut est in Sacramento) est quidem debita magnitudo præter substantiam; sed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extensionem magnitudinis, sed per modum substantiæ. Pari ratione est in Christo sua figura, suus color, & tamen inuisibilis est, ut Sacramento continetur, quoniam figura, & color non habent modum qualitatis, sed substantiæ, ut in Sacramento sunt. Deniq; habet etiam Christus, ut est in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi posset; & tamen per se ac propriè tangi nequit, quia eæ qualitates habent (ut sæpe diximus) modum existendi substantiæ, non qualitatis. Vide S. Thomam lib. 4. contra Gentiles, cap. 64. & 3. p. quæst. 76. art. 5.

SEPTIMO, Concilium dicit, corpus Domini sub illis speciebus sensibilibus contineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus existendi Christi in Eucharistia. Christus

enim non est in Eucharistia, vt in loco, vel vt in vase, aut quasi sub aliquo velo; sed est ad eum modum, quo erat substantia panis sub suis accidentibus, eo excepto, quod accidentia illa inhaerebant panis substantiæ, Christi autem substantiæ non inhaerent. Vnde ex natura rei perfecta consecratione tandem perseverat corpus Domini in Eucharistia, quamdiu naturaliter mansisset substantia panis sub illis eisdem accidentibus: atque hoc est Christi corpus sub speciebus panis contineri.

Ex qua sententia refutatur fraudulenta quædam confessio Bezae. Nam (vt refert Claudius à Xantes in respons. ad Apologiam Bezae) anno M. D. LVI. Theodorus Beza, vt Lutheranos per dolum traheret ad Calvinismum, scripsit Confessionem, in qua asseruit, Christi corpus verum, & naturale, verè, & realiter esse præsens in cœna, & communicantibus verè & realiter exhiberi. atque in eam confessionem consentire asseruit Ecclesias Helueticorum, & Geneuensium. Verùm cum inde Lutherani de Sacramentariis triumpharent, & Tigurini grauius in Bezam inuehi cœpissent, respõdit ille, se vera scripsisse, sed à Lutheranis non benè intellecta; neque enim se loquutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, sed de illa, quæ celebratur in cœlis, vbi Christus verè, & realiter præsens est. Sed Concilium Tridentinũ præuenit eiusmodi fraudes, cum non ait in cœna corpus Domini præsens esse, sed sub speciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atque hæc de expositione decreti. Ex qua expositione deduci possunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

v. synoptica et Joh. 1. 14

PRIMA regula. Nomina substantiua, quæ dicuntur de Christo, siue eius corpore extra Sacramentum, dicuntur etiam de ipso, vt est in Sacramento. Ratio est, quia nomina substantiua significant naturam rei, abstrahendo à modo: rei natura autem, & essentia omnium, quæ sunt in Christo, verè est in Sacramento. Itaque verissimè dicimus, in Sacramento esse corpus, carnem, sanguinem, &c. & carnem illam esse corpus, non spiritum.

SECUNDA regula. Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumstantia, non dicuntur de Christi corpore, vt est in Eucharistia, licet dicantur de eo, vt est in cœlo; alia verò dicuntur. Ratio est, quia corpus Christi propter modum existendi in Eucharistia peculiarem, non dicit vllum ordi-

ordinem ad corpora circumstantia, vt diximus. Itaq; dicemus quidem corpus Christi, vt est in Eucharistia, esse verum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnem illam dicemus esse corporalem, non spiritualem: nisi nomen spirituale sumatur, sicut I. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, id est, obediens spiritui in omnibus. At non dicemus, corpus Christi in Eucharistia esse sensibile, visibile, tangibile, extensum, licet tale sit in cælo: quia ista nomina dicunt ordinem ad corpora circumstantia, quem non habet corpus Christi in Eucharistia. Vnde AVGVSTINVS, vt citatur à Gratiano de consecrat. dist. 2. can. Nos autem; *inuisibilem* appellat Christi carnem in Sacramento: *Nos, inquit, in specie panis, & vini quam videmus, res inuisibiles, carnem & sanguinem honoramus.*

TERTIA regula. Aduerbia, quæ dicunt modum existendi corporalem, non dicuntur de Christo in Eucharistia, licet dicantur de ipso, vt in cælo residet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio est, quia (vt sæpe diximus) non habet Christus in Eucharistia modum existendi corporum, sed potius spirituum, cum sit totus in qualibet parte. Itaque dicemus, Christum esse in Eucharistia verè, realiter, substantialiter, vt Concilium rectè loquitur, sed non dicemus, corporaliter, id est, eo modo quo suapte natura existunt corpora, nec sensibilibiter, mobiliter, &c. Immo contrà dici posset esse spiritualiter, vt Bernardus dicit in sermone de sancto Martino, vbi affirmat in Sacramento exhiberi nobis *veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter*: tamen non videtur hæc vox multum frequentanda, quia periculum esset, ne traheretur ab aduersariis, non tam ad modum, quàm ad ipsam naturam significandam; propter quod item periculum non videtur valde vsurpandum illud, non esse corporaliter, nisi addatur continuò explicatio.

QUARTA regula. Verba quæ significant præsentiam corporis Domini in Eucharistia, abstrahendo à modo existendi cum ordine ad alia, simpliciter affirmari possunt, reliqua non item. Quare rectè dicemus: *Corpus Domini est, continetur, manet, reperitur, sumitur, percipitur in Eucharistia*: at non rectè diceremus; *Corpus Christi in Eucharistia extensum est, occupat locum, &c.*

QUINTA regula. Quamuis corpus Christi in Eucharistia

stia per se non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione specierum, siue accidentium, quibus coniunctum est, potest dici, videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia species illæ verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vñtate etiam tribuitur ei, quod est cum illis coniunctum. Nam hoc modo Angeli, qui sunt spiritus, dicebantur videri & tangi corporeis oculis, quando videbatur, vel tangebantur corpora ab illis assumpta, Gen. 19. & in toto lib. Tobia Scriptura passim vocat Angelos, quos dicit visos, auditos, tactos. Immo Ioan. 1. Spiritum sanctum dicit se Ioannes vidisse, cum columbam vidit. Hinc etiam Patres eodem modo loquuntur de corpore Domini in Sacramento. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Ipsum (Christum) vides, ipsum tangis, ipsum comedis.* & homil. 24. in priorem ad Corinthios dicit, Regium corpus nobis intuendum, & tangendum proponi. & CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 58. *Prebet, inquit, nobis carnem suam tangendam.* & AVGVSTINVS serm. 2. de verbis Apostoli: *Quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur.* Denique in Concilio Romano sub Nicolao II. compulsus est Berengarius confiteri, Christi corpus sensualiter Sacerdotum manibus tangi, & frangi.

Sed existit hoc loco quorundam dubitatio; num ea, quæ dicuntur de Christo ratione specierum, dicantur de ipso verè, & propriè, an per aliquem tropum. Et quidem aliqui, volunt verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, si adesset: panis enim verè, & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidentium suorum. Ratio horum est, quia existimant vnionem Christi cum accidentibus panis, vel esse hypostaticam, vel ei valde similem; atque idcirco fieri communicationem idiomatum inter Christum, & accidentia illa. Itaque sicut verè dicitur Deus in Christo videri, & tangi, immò etiam pati, & mori, ratione naturæ humanæ assumptæ: ita isti volunt, Christum in Eucharistia verè, & propriè videri, & tangi ratione accidentium panis. At sententia Theologorum communis contrarium docet.

Idè sit regula SEXTA ex Petro de Soto lect. 6. de Sacramento Eucharistia. Verba quæ significant motum localem, verè, & propriè dicuntur de corpore Christi in Eucharistia existente, ratione specierum; licet per accidens, non per se: cetera autem, quæ significant alias mutationes, vel actiones, dicun-

dicuntur quidem de corpore Christi ratione specierum, sed improprie, & figurate.

PRIMA pars huius regulæ certissima est, quia realis præsentia corporis Christi, id necessarium requirit, ut motis speciebus verè moueatur corpus Christi, quamuis per accidès: quomodo anima nostra verè mutat locum, cum corpus mutat locum. Itaque verè, & proprie dicemus, Christi corpus in Eucharistia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, vel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad stomachum.

ALTERA pars probatur, quia si quæ conueniunt speciebus, excepto motu locali, deberent proprie conuenire corpori Christi, oporteret, vel recipi eas mutationes immediate in corpore Christi, quod omnes negant; vel mediantibus speciebus, & hoc vel quia species inhæreant corpori Christi, & id etiam omnes negant; vel ratione communicationis idiomatum ob vnionem hypostaticam, vel similem: & hoc etiam non habet locum. Nam ut omittam ea, quæ suo loco infra dicemus contra opinionem, siue errorem de hypostatica vnione, si ista esset causa, quatuor absurda sequerentur. PRIMVM, quòd Christus in Eucharistia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione specierum: quod tamen omnes absurdum esse confitentur. Cur enim potius actiones, & passiones, quàm ipse qualitates de Christo dicantur, si est communicatio idiomatum? certè in mysterio incarnationis, non solum dicitur Deus ambulasse, comedisse, &c. sed etiam fuisse corporeus, humilis, tristis, &c. SECVDVM, quòd sicut dicunt Christum verè, & proprie videri, & tangi; ita possent dicere eum calescere, aut frigescere, immò & mucidum, aut acidum fieri, quãdo ista contingunt in speciebus, ante eorum corruptionem: quemadmodum Deus dictus est pati, vulnerari, & mori in carne. At illa nemo planè concederet. TERTIVM, quòd oporteret etiam speciebus tribuere Christi attributa; est enim mutua communicatio idiomatum. At nunquam est auditum, ut accidentibus aliquid eiusmodi tribueretur. QVARTVM, quòd non liceret dicere carnem Christi videri, aut tangi, sed solum ipsum Christum. Communicatio enim idiomatum tribuit soli supposito attributa vtriusque naturæ, non autem attributa vnus naturæ accommodat alteri; caro autem natura est, non suppositum. Et tamen Patres supra citati de carne ipsa loquuntur. CHRYSOSTOMVS enim homil. 47. in priorem ad Cor. dicit,

dicit,

dicit, nos carni Christi dentes infigere; & CYRILLVS loco notato: *Carnem suam, inquit, tangendam probet.*

CAPVT TERTIVM.

Ex figuris Testamenti veteris demonstratur presentia corporis Domini in Eucharistia.

NVNC, vt ad probationem accedamus, Catholicam veritatē, quatuor argumentorum generibus confirmabimus, ac simul respondebimus ad ea, quæ aduersarij in vnoquoq; genere obiiciunt. Ad PRIMVM genus argumentorum pertinent Scripturæ testimonia; ad SECUNDVM, testimonia veterum Patrum; ad TERTIVM, Ecclesiæ consensus; ad QVARTVM, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti possunt. PRIMVM, ex figuris. SECUNDVM, ex promissione. TERTIVM, ex institutione. QVARTVM, ex vſu.

Ex figuris igitur Testamenti veteris sumitur hoc argumentum. Figuræ necessariò inferiores esse debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici, & naturali pane, significante corpus Christi: igitur Eucharistia non est simplex, & naturalis panis significans corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis, & super substantialis.

Maior propositio ex Apostolo Paulo certissima est, qui Coloss. 2. comparat figuras Testamenti veteris vmbri, impletionem autem corpori. Et Hebr. 10. comparat easdem figuras vmbri, veritatem autem imagini. Umbra enim non est vera imago, sed vel est inanis similitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in sole; vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expressa, & perfecta. HIERONYMVS in cap. I. ad Titum, vt in re clara non multiplicem testes: *Tantum, inquit, interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbra & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam absque his testimoniis dubitari non potest, quin figura seruiat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propositio dupliciter probari potest. PRIMVM, ex his figuris, quæ sunt æquales pani. DEINDE ex his, quæ sunt præstan-

præstantiores. Figure æquales sunt illæ, quæ in pane sitæ erant. PRIMVM panis, quem protulit Melchisedech, Genes. 14. cum enim fuisse figuram Eucharistiæ docet CHRYSOSTOMVS, hom. 35. in Gen. *Vides, inquit, quomodo Sacramentum nostrum insinuatur, & idisti typum, cogita, oro, Veritatem.* Idem habent alij Patres, Cyprianus lib. 2. epist. 3. Arnobius in Psal. 109. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matth. Clemens lib. 4. Stromatum. Eusebius lib. 5. demonstrat. Evangel. cap. 3. Damascenus lib. 4. cap. 14. DEINDE erat panis propositionis, qui solùm à pueris, & sanctificatis comedi poterat: Exod. 40. & 1. Reg. 21. quem figuram Eucharistiæ fuisse testantur Hieronymus in 1. cap. ad Tit. Damascenus loco notato, & Cyrillus catech. 4. mystag. ITEM panis primitiarum Leuit. 23. ad quem alludens Irenæus lib. 4. cap. 32. vocat Eucharistiæ primitias diuinorum munerum in nouo Testamento. DENIQUE panis ille Angelicus, quo Heliás roboratus 40. dierum spatio ambulauit, vsque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit, 3. Reg. 19.

Ex præstantioribus tres sunt præcipuè figuræ, quæ robustissima argumenta Catholicis præbent. PRIMA, Agnus Paschalis, quem figuram Eucharistiæ fuisse docent multi veterum; vt Tertullianus lib. 4. in Marcionem. Isichius in cap. 23. Leuit. Hieronymus in cap. 26. Matth. Chrysostomus homil. de prodicione Iudæ. Cyprianus lib. de vnit. Ecclesiæ. AVOVSTRINVS li. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud est, inquit, Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud, quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Leo serm. 7. de passione Domini. Gregorius hom. 22. in Euangelia. Et ex ipso Euangelio Matth. 26. Luc. 22. manifestè colligitur: non enim alia de causa Dominus post Agnum Paschale ritu Iudaico manducatum, continuò Sacramentum Eucharistiæ instituit, nisi vt significaret, vt ait Leo loco citato, antiquam obseruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli. Deniq; constat Agni Paschalis ceremoniam non tam fuisse positam in immolatione, quàm in manducatione, vt patet Exod. 12. igitur illi respõdet in Testamento nouo Agnus ille, q tollit peccata mudi, quatenus manducatur; quod certè nõ aliter fieri solet, quàm in Eucharistia. Iam verò Agnum Paschalem Iudeorum rem fuisse præstantiorem Eucharistia nostra, si in ea non verè Christi corpus continetur, nullo negotio demonstrari potest. Si enim consideremus

deremus agnum & panem, vt res naturales, dubitari non potest, quin agnus excellat: Si verò ea consideremus vt Sacramenta, id est, symbola externa, eo modo etiam agnus excellit. Nam caro Christi melius significatur carne agni, quàm pane: itè mors Christi melius significatur morte agni, quàm fractione panis; Christi innocentia, mansuetudo, & alia proprietates melius significatur per agnum illum electum, anniculum sine macula, qui in lege iubebatur immolari, & manducari, quàm pane, qui nihil horum habet: effectus etiam Sacramenti, siue sit nutritio quædam spiritualis, siue excitatio fidei, melius obtinetur per esum agni, quàm per esum panis. Magis enim caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod melius representat Christi mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptius per metonymiam dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistia.

ALTE RA figura est sanguis Testamenti. Nam Exod. 24. & Hebr. 9. describitur Testamentum vetus, vbi legimus, Moysen nomine Dei mandata legis proposuisse: deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.*

Impleta est autem hæc figura in institutione huius Sacramenti; quod facile probari potest: posset enim aliquis existimare, illam esse figuram passionis Christi, & non institutionis huius Sacramenti. Probat igitur PRIM O, quia Luca c. 22. disertis verbis Dominus ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*: igitur in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. SECUNDO, quia videtur Dominus de industria vti voluisse iisdem ferè verbis, quibus vsus fuit Moyses: nam Matt. cap. 26. ita scribit eum dixisse: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Et præterea TERTIO, tunc Dominus proposuit etiam legem, vt antea fecerat Moyses, cum ait, Ioan. 3. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* & aspersit sanguinem in pectora discipulorū; quorum neutrum in passione factum legimus. QUARTO, Testamentum fieri debet ab homine libero, ante mortem coram testibus, & per aliquod publicum instrumentum, quod exstet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuisse in vltima cœna, non autem in passione. Nam in vltima cœna Dominus adhuc liber erat, in passione autem, erat quodammodo iuris alieni, cum vincus esset in manibus Iudæorum. Item in vltima cœna testes aderat

Apostoli,

Apostoli, & confectum est publicum instrumentum exstans ad memoriam, id est, Sacramentum ipsum Eucharistiæ. In passione autem inimici aderant, non testes, excepto Ioanne, neq; vllum tunc instrumentum factum est. Deniq; in vltima cœna Dominus viuebat, in passione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apostolus Hebr. 9. dicit: Testamentum morte confirmari; non enim valet dum viuit, qui testatus est, quasi dicat, ante mortem fieri, sed morte consequente firmari.

Hoc ergo posito, sanguinem illum Testamenti veteris, figuram fuisse sanguinis, qui nobis datur in Eucharistia; iisdem argumentis probari posset, meliorem fuisse figuram re ipsa figurata, si ibi verus sanguis, hîc tantum sit vinum, quibus probauimus Agnum meliorem esse pane. Sanguis enim, & nobilior substantia est, quàm vinum, & melius representat Christi sanguinem, quàm vinum.

TERTIA figura est Manna, quod Iudæis in deserto pluebat, Exod. 16. fuisse enim Manna figuram Eucharistiæ, patet ex verbis Domini, Ioan. 6. *Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, & viuet in æternum.* Idem PRÆTEREA colligitur ex Apostolo, qui Corint. 10. mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistiæ. IDEM & Patres docent, Chrysoströmus, Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus in cap. 6. Ioan. & præterea Ambrosius lib. 5. de Sacram. cap. 1. & de iis, qui in init. myster. cap. 8. & 9. DENIQUE tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo, vt res ipsa clamet, illud huius fuisse typum. Manna datum est in deserto, dum filij Israël transito mari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiam (vt notat Augustinus tract. 11. in Ioan.) Eucharistia datur in huius vitæ deserto, dum post Baptismum tendimus ad veram patriam nostram, quæ est vita æterna. Deinde Manna id habuit singulare, vt licet aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen eandem mensuram inuenirent: Exod. 16. quod certè aptissimè quadrat in Eucharistiam, cum idem sit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte signorum, & in parua. Denique non caret mysterio, quod & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, vnde refici debuissent. De Manna Psalm. 77. *Nunquid panem poterit dare, aut parare mensam*

Cc *populo*

populo suo? Et Numer. 20. legimus aquam illam, aquam contradictionis appellatam. Et Numer. 21. *Anima nostra nauseat super cibo isto lenissimo.* Ibidem describitur strages occisorum propter huiusmodi murmuraciones. Porro dubitationes, murmuraciones, & contradictiones circa Eucharistiam hoc potissimum tempore notissimæ sunt. Et certè si (vt Apostolus ait, 1. Corinth. 11.) multi dormiebant, id est, moriebantur corporaliter olim, quia indignè sumebant Eucharistiam, multò plures credendum est mori in æternū, propter contemptum, & blasphemias in tam admirabile Sacramentum.

Iam verò, quod Manna res fuerit multò præstantior, quàm Eucharistia, si ea nõ verè continet corpus Domini, facile probari potest. Nam si consideremus Manna, & panem Eucharistiæ, vt dona quædam, abstrahendo à significatione; Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur panis Angelorum, Psalm. 77. & Sapient. 16. Panis Eucharistiæ fit manu pistorum. Manna pluebat è cælo; panis iste è furno prodit. Manna habuit omnem saporem, immò summo miraculo, cuique sapiebat, quod is desiderabat, Sapient. 16. panis, nihil nisi panem sapit. Quid igitur est, quod Christus Ioan. 6. ait: *Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum;* & alia quæ ibidem subiungit, longè anteponeus Eucharistiam suam Mannæ Iudæorum? Si verò consideretur vt symbola externa, melius Christum significat Manna quàm panis, & quia illud erat è cælo, & quia habuit omnè saporem, & quia equa mēsurā sumebatur ab omnibus, licet diuersa esse videretur.

CAPVT QVARTVM.

Refellitur solutio aduersariorum ad argumentum nostrum.

AD hoc argumentum respondet Petrus Martyr in sua defensione de Eucharistia, parte 3. pag. 692. ac duo docet. PRIMO iacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuisse symbolum externum, & rem ipsam, sicut in nostris; & licet symbola nostra, & illorum sint diuersa, tamen rem esse eandem. Et probat ex Apostolo 1. Corinth. 10. qui dicit, Hebræos eandem nobiscum escam manducasse; & ne quidquam de re dubitemus, eam ait disertis verbis fuisse Christum.

At

At in hac probatione bis peccat Martyr. PRIMO, quia Paulus nusquam dicit Hebræos eandem nobiscum escam manducasse. Illa enim particula (*nobiscum*) quam saepe inculcat Martyr, & in qua totum præsidium ponit, non habetur in Apostolo, & nos supra in disputatione de Sacramentis in genere demonstrauimus, Apostoli sensum esse, quod Hebræi eandem escam inter se comederint, non autem nobiscum. SECUNDO, quia Paulus nusquam dicit, escam, vel potum illum Hebræorum, seu rem Sacramentorum illorum fuisse Christum, quod tamen disertis verbis eum dicere, Martyr solita confidentia scripsit. Verba enim Apostoli hæc sunt: *Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra; petra autem erat Christus.* Vbi Apostolus non dicit Christum fuisse aquam, quam illi bibebant, sed petram, vnde illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua visibiliter, & quodammodo materialiter aqua fluebat, sed petram inuisibilem, quæ Hebræos vbique comitabatur, id est, diuinam Christi prouidentiam, & virtutem, quæ erat causa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re satis multa loco citato disputauimus.

Vnicus restat scrupulus, quia apud Paulum (vt Martyr ibidem annotauit) idem est edere, & bibere aliquid, & de aliquo. Nam I. Cor. II. dicit: *Bibere calicem, & bibere de calice;* & similiter, *edere panem, & de pane.* At id verum est, cum agitur de re comestibili, vel potabili, vt in exemplis positus. Quia verò non rectè dicimur bibere petram; ideo cum legimus, *bibere de petra*, non potest exponi, quasi idem sit quod, *bibere petram*, sed (vt nos diximus) quod bibere aquam ex petra manantem. Quare quantumlibet se vertat in omnem partem Martyr, non efficiet, vt Paulus dicat Hebræos bibisse Christum.

SECUNDO igitur Petrus Martyr iacto illo putrido fundamento, addit, Sacramenta nostra, quantum ad symbola externa, præstare antiquis Sacramentis, quia sunt magis firma, nec amplius mutanda, vsque ad finem seculi; & quia ostendunt rem factam, non vt illa, futuram; & quia sunt simpliciora, & pertinent ad populum numerosiore, & quia sunt clariora, non propter externam representationem, sed ex claritate verborum, quæ ibi proferuntur; vnde etiam sequitur, quod maiorem fidem excitat, & sic vberiore fructum adfe-

runt. Ac per istas prerogatiuas satisfieri putat argumento Catholicorum.

SED minimè satisfaciunt. Nam quod attinet ad Sacramenta, vt signa; extrinsecè sunt illæ prerogatiuæ, quòd nostra sint durabiliora, & quòd significant rem præteritam, & quòd ad plures pertineant; id enim totum pendet ex voluntate instituentis; & idcirco, aut nullam, aut ferè nullam dignitatem addunt signis, vt signa sunt. Exempli gratia, immolatio agni ex se non minus durabilis esse posset, & ad multos pertinere, & rem præteritam significare, quàm fractio panis: quare per accidens est, quod Hebræi adhiberent immolationem agni ad rem futuram significandam, nos fractionem panis ad rem præteritam, vt notum est. Et idem de ceteris dici potest. ADDE, cùm Dominus Eucharistiam instituit, mors ipsius, quæ eo Sacramento significatur, futura erat, non præterita: igitur Eucharistia illa, quam Dominus ipse celebravit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paschalis. Quorsum ergo Dominus iteravit cœnam, & Eucharistiam tunc dedit? Comparatio facienda est in ipsa significatione, si propria, & intrinseca dignitas signorum quæritur: illa enim sunt meliora, quæ melius significant. Signa vetera melius significare; quantum ad exteram repræsentationem, aduersarius non negat, & nos in nostro argumento planissimum fecimus.

Solum ergo restat, quod nostra videantur excellere ratione verborum. Sed hoc aduersarios nihil iuuat: nam ipsi nolunt verba esse de essentia signorum, vt Catholici dicunt. Tria sunt enim genera verborum in Sacramentis. PRIMO, sunt verba institutionis; & hæc communia sunt Sacramentis veteribus & nouis, & non sunt propriè de essentia, cùm ad causam efficientem pertineant. SECUNDO, sunt verba promissionis; & hæc etiam sunt communia, & non sunt de essentia: distinguuntur enim per aduersarios verba, & Sacramenta, sicut diploma, & sigillum; vel sicut fœdus, & signum fœderis. Vnde Calvinus lib. 4. Institutionum, cap. 14. §. 1. dicit Sacramenta esse appendicem promissionum: & omnes aduersarij dicunt Sacramenta esse signa confirmantia promissiones. Quamuis igitur verba promissionis sint clariora in nouo Testamento, quàm in veteri, non tamen sequitur ideò Sacramenta etiam esse clariora. potest enim fieri, vt diploma clarius obsignetur sigillo obscuriore, & diploma obscurius sigillo cla-

Io clariore, & meliore. Et hoc admittere coguntur aduersarij in materia Sacramentorum, cum fateantur signa vetera fuisse clariora, quoad externam repræsentationem. Quare si maior fides excitetur in perceptione Sacramentorum nouorum, quàm veterum, vt Martyr dicit, id non est ex vi signorum, sed ex vi verborum tantum, quæ distinguuntur à signis essentialiter, vt diximus. TERTIO, sunt verba consecratoria; & illa sunt de essentia apud Catholicos, & ratione eorum sunt Sacramenta nostra signa clariora: sed hoc genus verborum aduersarij explodunt, tanquam incantationem, & magiam. Nihil ergo illis remanet, vnde probent, signa nostra esse clariora veteribus.

Sed licet etiam id probare possent, adhuc remanet insolutum argumentum nostrum ex comparatione rerum inter se, omissa significatione; & hæc est comparatio, quæ fit in Scripturis, & apud Patres. Non enim Scripturæ, & Patres dicunt, nostra Sacramenta excellere veteribus, quia melius significant, sed quia illa erant figuræ, & ista res figurata, & proinde res ipsæ considerandæ sunt. Si autem res ipsæ considerentur, quis dubitet meliorem esse agnum pane, & Manna etiam de cælo, quàm panem ex furno? Et hæc est comparatio, quam Christus facit, Ioannis 6. vbi non meminit significationis, sed dicit, Manna non fuisse panem verè de cælo, si cum pane Eucharistiæ conferatur. Pari ratione Patres non dicunt, Eucharistiam esse præstantiorem, quàm Manna, quia melius significat, sed quia continet corpus Christi, quod est incomparabiliter nobilius, quàm Manna: vnde nunquam comparant Manna cum pane, vt facere debuissent, si de significatione ageretur, sed cum ipso corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propositum attulit Gardinerus in eo libro, cui respondet Martyr, vt Origenem homil. 7. in Numeros. Cyprianum sermone de cæna Domini. Ambrosium de iis qui inuit myster. cap. 9. Hieronymum in 1. cap. ad Tit. Chrysostomum hom. 83. in Matth. Cyrillum lib. 4. in Ioan. cap. 16. Hesygium lib. 6. in Leuit. cap. 22.

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, aded sunt absurda, vt magis confirmant argumentum nostrum. Tres autem sunt eius solutiones. PRIMA est ad locum Cypriani; sic autem loquitur CYPRIANVS in sermone de cæna Domini: *Cæna disposita inter sacramentales epulas ob-*

uiauerunt sibi instituta antiqua, & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis. Hoc loco Cyprianus apertè comparat Agnum Paschalem non cum pane, qui non minus consumitur in cœna, quàm agnus, sed cum corpore Christi; quod ita sumitur in cœna, vt semper integrum maneat. RESPONDET Martyr, agnum dici consumptibilem, quia cæremonia illa cessare debebat, panem Eucharistiæ dici inconsumptibilem cibum, quia Sacramentum Eucharistiæ vsque ad finem seculi durabit. Quid magis, quæso, hac explicatione extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipsa in genere, quæ tunc abroganda erat, sed de illo agno particulari, quem tunc Apostoli cum Domino comederant: *Agno, inquit, consumpto, quem antiqua traditio proponebat.* Sicut igitur ille agnus propriè per comestionem consumptus fuerat, ita è contrario si antithesis valet, cibus inconsumptibilis, non est cæremonia noui Sacramenti in genere, sed est res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non absumitur, quæ certè non est panis, sed corpus Christi. Præterea, etiam si Sacramentum Eucharistiæ durabit vsque ad mundi finem, tamen cessabit tandem: quare non rectè dici potest inconsumptibilis cibus, nisi ratione rei contentæ, quæ est absolutè inconsumptibilis; alioqui posset omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconsumptibilis, quia durabit in specie vsque ad mundi finem.

Adhibet DEINDE aliam solutionem, quæ etiam conuenit testimonio Ambrosij, ac dicit, posse inconsumptibilem cibum vocari ipsum Domini corpus; sed quia idem corpus, & eodem modo, (id est, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane iuxta aduersarios, idèd Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalè non pani, vt par erat, sed corpori Domini, quia agnus ille obscurius significabat corpus Domini, quàm noster panis, & res tunc futura erat, quæ iam facta est. Poterant enim veteres propter illam obscuritatem per quendam tropum dici non habuisse corpus Christi.

At quis non misereatur huius hominis in tantis angustiis positi? Nam & falsum est, vt ostendimus, agno illo obscurius significatum esse Christum, quàm pane, cum potius multò clariùs illo significaretur: & falsum est etiam saltem de Eucha-

Eucharistia, quam Dominus ipse discipulis distribuit, quod rem præteritam significauerit. Significabat Christi mortem, quæ futura erat, non præterita. Et præterea quis ferat tropum illum, quo dicantur non habuisse Christum veteres, & nos dicamur habere, cum eundem Christum, & eodem modo, id est, per solam fidem habeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil interest, vtrum Christus venturus fuerit, aut venerit, sicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quam expectatio futuri. Neque refert etiam vtrum habeamus per signa clariora, vel obscuriora. Ac, vt similitudine rem illustremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus est ei mille aureos post annum, & faceret ei syngrapham donationis, & obfirmaret sigillo paulò rudiori; deinde post duos annos dimitteret alteri debitum, item centum aureorum in gratiam eiusdem amici, qui ei donauit mille aureos ante vnum annum, & daret huic etiam syngrapham donationis, & obfirmaret pulcherrimo sigillo: quæro, num propter sigilli, & temporis diuersitatem posset dici priori debitori datam obfirmatam syngrapham, posteriori autem verè debitum remissum? nullus certè sanè mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

ALTER locus erat AMBROSII, qui ita loquitur de Manna, sicut Cyprianus de Agno Paschali; sic enim ait de his qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Considera nunc, & ter præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi; quæ & trique corpus est vite. Manna illud de cælo, hoc supra cælum; illud cæli, hoc Domini cælorum; illud corruptioni obnoxium, si in alterum diem seruetur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non respondet Martyr, sed remittit nos ad solutionem iam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad superiorem confutationem.

Ad alia testimonia Hieronymi, Origenis, Chrysostomi, Hesychij (nam à Cyrillo fatetur se dissentire) responderet illos tribuere Hebræis tantùm symbola, nobis autem rem ipsam; quia non intelligebant multi Hebræorum, quid symbola significarent, & proinde non habebant nisi externa symbola. At solutio non satisfacit, tum quia Hieronymus, & alij comparant inter se res ipsas, non autem habentes; tum quia etiam

Christiani, qui non intelligunt quid symbola significant, non habent nisi symbola secundum aduersarios.

CAPVT QVINTVM.

Quòd Ioan. 6. agatur de Eucharistia.

NAM vt ad SECVNDVM argumentum ex Scripturis veniamus, probanda est eadem veritas ex promissione Domini, quæ habetur apud Ioannem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt. PRIMÒ disputandum est, an Ioan. 6. loquatur Dominus de Eucharistia. SECVNDO, deducendum inde argumentum pro veritate corporis Domini. TERTIO, soluenda argumenta aduersariorum, qui putant Ioan. 6. non agi de Eucharistia.

Quantum ad PRIMVM, non est controuersia, an in toto capite agatur de Eucharistia: constat enim non ita esse. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis. Solùm igitur quæstio est de illis verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita;* & de sequentibus ferè ad finem capitis.

Ac hæretici quidem huius temporis ferè omnes negant hæc verba ad Sacramentum Eucharistia pertinere. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. i. dicit cap. 6. Ioannis in totum seponendum esse, vt quod nihil ad hanc rem pertineat. Idem habet Zvvinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia. Idem Oecolampadius in libro de verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* Idem Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 657. ad cap. i. sefs. 21. Concilij Tridentini. Ioannes Calvinus videtur quidem nonnullis in alia esse sententia. Nam lib. 4. Institutionum, cap. 17. §. 1. & 5. & deinceps, tractans de hoc Sacramento, citat cap. 6. Ioannis: tamen §. 33. apertè sententiam suam aperit. Nam cùm citasset illa verba: *Quisquis ederit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ita subiungit: *Excipiunt, illic non agi de Sacramentali esu, quod ego fateor.* Non igitur voluit Calvinus intelligi debere sextum caput Ioannis de Sacramentali manducatione: citauit tamen verba huius capituli, cùm de Sacramento ageret, quia existimat in hoc capite tractari de spiritali Christi manducatione, cui postea Dominus addidit externa symbola. Id quod clarissimè exposuit

Petrus

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum part. i. ad solutionē
 32. obiecti: *De sexto capite, inquit, Ioannis, an ad Eucharisti-*
am pertineat, nos ita respondemus. sermonem ibi de Sacramē-
to cœnæ non institui. Et infra: Quoniam tamen res ipsa, id est,
corporis & sanguinis Christi, spiritualis manducatio, & potus
ibi luculenter traditur, ad quam postea Euangelista ad finem
historia sua declarant, Christum adiunxisse symbola externa
panis, & vini, idcirco nos caput illud à Sacramento Eucharis-
tia non putamus esse alienum. Atque hæc de hæreticorum
sententia.

Porro Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capituli
 verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, siue de Sacramentali
 manducatione corporis Domini in Eucharistia. Sunt tamen
 pauci quidam, qui vt facilius responderent Hussitis, vel Lu-
 theranis ex hoc capite probantibus communionem sub vtra-
 que specie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali
 manducatione, & potu corporis, & sanguinis Domini. In
 hoc numero sunt Gabriel lect. 84. super can. Missæ. Nicolaus
 Cusanus epist. 7. ad Bohemos. Thomas Caietanus in 3. part.
 quæst. 80. artic. vlt. Ruardus Tapper in explicatione artic. 15.
 Louaniensium. Ioannes Hesselius in libro de Communione
 sub vna specie. & Cornelius Ianfenius cap. 59. Concordiæ.
 Multum autem interest inter Catholicos, & hæreticos, li-
 cet in sententia eadem conuenire videantur; quod Catholi-
 ci id fenserunt optima intentione, vt videlicet faciliùs defen-
 derent veritatem: hæretici autem, vt eandem faciliùs oppu-
 gnarent. Deinde Catholici subiiciunt se, ac sua censuræ Con-
 cilioꝝ, ac Pontificum, quod hæretici non faciunt.

Porro ceteri scriptores Catholici, quos in maximo nume-
 ro citat Nicolaus Sanderus in libro de sexto capite Ioannis,
 summo consensu docent in hoc capite agi de manducatio-
 ne Sacramentali: quod sine dubio verissimum est; & probari
 potest quatuor argumentis. PRIMO ex hoc ipso loco Scri-
 pturæ. SECUNDO ex testimonio Ecclesiæ. TERTIO ex Pa-
 tribus. QUARTO ex absurdis, quæ sequuntur ex aduersario-
 rum sententia.

Quantum ad PRIMVM, ex ipso textu sumuntur hæc argu-
 menta. PRIMVM, Dominus loquitur de futuro, cum ait: *Pa-*
nis quem ego dabo, caro mea est. At si panis eo loco significa-
 ret Christum, vt fide percipitur, sine vlla relatione ad species

Sacramentales, non diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res est omnium temporum: nam etiam Patres veteris Testamenti ita Christum manducauerant. Et confirmatur ex textu Græco, quem hæretici Latino anteponebant; sic enim habetur: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi Vita.* Vbi illud secundum, *Dabo*, non potest exponi, nisi pro re verè, & propriè futura; ergo & primum, *Dabo*, ita exponi debet. Promisit igitur Dominus carnem suam, non absolutè, sed in Sacramento sumendam, quod promissum impleuit in vltima cœna. Confirmatur secundò ex distinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donum suum. Nam de Patre dicit in præsentibus: *Pater meus dat vobis panem de caelo Verum*, de se autè in futuro: *Panis, quem ego dabo.* quia nimirum donum Patris iam aderat, id est, Filius eius incarnatus: donum Filij, id est, caro in Sacramento, futurum erat.

SECUNDVM argumentum sumitur ex collatione horum verborum, cum verbis cœnæ: tanta enim est similitudo, ut planè clamare videatur diuina Scriptura, ibi reddi, quod hîc fuit promissum. Hîc enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi Vita.* Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum.*

TERTIVM argumentum ex sequentibus verbis: *Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* & ex illis discipulorum paulò infra: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tam Iudæos ceteros, quàm discipulos ipsos intellexisse, aliquid nouum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcauit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat, rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cum tanto offendiculo discipulorum inuoluere tot obscurissimis metaphoris, cum potuisset vno verbo rem totam declarare? Et confirmatur, quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, postea discipulis explicare, ut patet Matth. 13. de parabolis seminantis, & zizaniorum. & Ioan. 3. cum dixisset: *Oportet vos nasci denuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò post, id fieri ex aqua, & Spiritu sancto. & Ioã. 10. explicuit parabolam

rabolam de pastore, ouibus, ostio, &c. Idem fecit & Ioan. 16. de illis verbis: *Modicum & Videbitis me, & iterum modicum & non Videbitis me.* Hic autem non explicuit aliter, sed dixit iis, qui non recesserant: *Vultis & Vos abire?* quasi diceret; Non habeo aliud quod faciam, insinuavi mysterium, fide hinc opus est, qui non vult acquiescere, abeat.

QUARTVM argumentum, ex illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis Vitam in Vobis; qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet Vitam aeternam: & Caro mea Verè est cibus, & sanguis meus Verè est potus, &c.* Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis, & cibi, ac potus, aperte indicat Christum loqui de communicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio, toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem, nõ eget ista distinctione, cum vno modo fiat: idem enim est manducare, & bibere in sumptione per solam fidem. Adde, quodd illa expressio: *Caro mea Verè est cibus, & sanguis meus Verè est potus,* significat diuersum modum sumendi carnem, & sanguinem Christi, qui planè perit, si tollas species Sacramentales.

QUINTVM est, in illis verbis: *Non sicut manducauerunt Patres Vestri manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter manna, & corpus Christi, vt sumitur sola fide, sed vt sumitur in Sacramento, id quod perspicuum est, tum ex Apostolo, 1. Corinth. 10. vbi comparat transitum maris rubri cum Baptismo, & manna cum Eucharistia: tum etiã, quia corpus Domini, vt sumitur sola fide, non defuit veteribus; immò illud in manna ita sumebant opinione aduersariorum, vt nos sumimus in Eucharistia.

SEXTVM ex miraculo panum. Adiunxit em Dominus hæc disputationem illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit insignis figura huius Sacramenti.

SEPTIMVM ex verbis manducandi carnem, & bibendi sanguinem tam sæpe repetitis & cum iuramento, *Amen, amen* confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tum quia semper propria significatio sequèda est, nisi euidenter probetur contrarium; tum quia valde absurdum esset Dominum non semel, sed sæpius iuramento confirmasse, oportere manducari ipsius carnem, si hoc non nisi figuratè facien-

faciendum esset: neque enim iuramento confirmare licet, nisi sententias apertissimas, & certissimas, & quæ non possint in alium sensum torqueri, ne detur occasio periuriis. At propriè caro significat carnem, & manducare significat corporalem actionem, qua cibus traicitur ab ore ad stomachum. Id autè non fit quando creditur in Christum, sed tantùm quando sumitur in Eucharistia; loquitur ergo Dominus de Sacramento Eucharistiæ.

OCTAVVM ex collatione huius capituli cum 3. cap. eiusdè Euangelij. Sicut enim cap. 3. Dominus ut Baptismum insinueret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetiuit: *Oportet vos nasci denuò, & Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto:* ita hoc loco, ut insinueret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetiuit sæpiùs: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & Qui manducat meam carnem, &c.* Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo possit fieri ista manducatio.

Probatur SECUNDO ex testimonio Ecclesiæ: Nam Concilium Alexand. quod approbatum fuit in III. Synodo generali, in epist. ad Nestorium exponit illud: *Nisi manducaueritis;* de Sacramenti huius perceptione. Item facit VII. Synodus a. 6. in fine 3. tomi. Similiter Concilium Trident. sess. 13. cap. 2. exponit de hoc eodem Sacramento illa verba: *Qui manducat me, & ipse uiuet propter me.* Itaque licet ista Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re: tamen satis apparet, quid senserint omnes Episcopi trium generalium Conciliorum, & proinde omnis Ecclesiæ, quam illi repræsentabant. Adde, quod in die festo venerabilis Sacramenti, Euangelica lectio proponitur ab Ecclesiæ ex cap. 6. Ioan. Adde uultimò, quòd Romanus Catechismus, qui omnibus pastoribus communis esse debet, adducit testimonia ex hoc capite, cum de Sacramento Eucharistiæ tractat; quæ argumenta ex Ecclesiæ præsentis testimonio, licet ab hæreticis contemnantur, tamen Catholicis maxima esse debent.

Probatur TERTIO ex Patribus. Ac primùm, qui cõmentaria scripserunt in Ioannem, summo consensu hæc loca de Sacramento Eucharistiæ exponunt, nimirum Chrysoströmus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus, S. Tho-

S. Thomas, Nicolaus Lyranus, & Dionysius Carthusianus. Præter hos interpretes, qui ex proposito Euangelium expli- cant, Origenes homil. 7. in Num. Athanasius homil. in illud: *Qui dixerit Verbum in Filium hominis.* & in synopsi. Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 3. & in regulis moralibus, cap. 21. Cyril- lus Hierosolymitanus catecheli 4. mystagogica. Theophilus Alexandrinus lib. 2. Paschali; Epiphanius hæres. 55. Theodo- retus lib. 4. hist. cap. 11. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. Ex Latinis Cyprianus serm. de orat. Dominica, & lib. 1. contra Iudæos, cap. 21. & in serm. de cœna Domini. Hilarius lib. 8. de Trinit. Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, cap. 1. & de iis qui initiantur mysteris, ca. 8. & lib. 4. de fide, c. 5. Hesychius lib. 6. in Leuit. cap. 22. Eusebius homil. 5. de Paschate. Etsi enim He- sychius, & Eusebius videntur Græci homines fuisse, tamē La- tinè scripserunt. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, q. 2. & in primum cap. ad Ephesios. Augustinus serm. 2. de verbis Apo- stoli q. 57. in Leuiticum, in Psal. 33. concione 1. de consensu E- uangelistarum, lib. 3. cap. 1. & alibi. Leo serm. 6. de ieiunio 7. mensis. Cassiodorus in Psal. 109. Haymo, Sedulius, & Prima- sius in cap. 10. & 11. 1. ad Cor. Gregorius lib. 7. moral. cap. 4. Isi- dorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. Bernardus serm. 1. in vi- gilia Natiuit. & serm. 1. de Paschate.

Ad hæc loca respondent Ruardus, & Iansenius, Patres in homiliis ad populum præsertim, accommodasse verba Ioan. 6. ad Sacramentum Eucharistiæ. At maior pars auctorum al- legatorum, scripsit commētaria, vel disputationes, in quibus literalis sensus exprimi debet, non sensus mystici, & accom- modationes. Et sanè si licet hoc dicere de isto capite, cur non licebit idem dicere de cap. 3. Ioan. nimirum Patres accom- dasse eum locum ad Baptismum? Adde, quod aduersarij, ne v- num quidem proferre possunt, qui docuerit hunc locum Io- annis intelligi debere solùm de spiritali manducatione, & nullo modo de Sacramentali.

Præter hos Patres notandi sunt alij posteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium sensisse, ex- ceptis illis paucissimis, quos suprâ nominavi. Ita igitur expo- suerunt, qui scripserunt olim cōtra Ioannem Scotum, vel Be- rengarium, vt Paschasius lib. de Sacramentis, cap. 14. Adel- mannus in epist. ad Berengarium, Guitmundus lib. 3. Algerus lib. 1. cap. 10. 12. & 17. Ita etiam Scholastici qui postea sequuti sunt

sunt cum Magistro lib. 4. d. 10. Ita quoque Thomas VValden-
fis contra VViclefum tomo II. de Sacramentis, cap. 92. & 94.
& Ioannes Gerson, contra Hussitas in lib. de Communionem
laicorum. Denique nostro tempore contra Lutheranos plu-
rimi, sed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum
scripsit de hac re.

Probatur **Q**UARTO hæc eadem veritas ex absurdis, quæ
sequerentur. **P**RIMO, sequeretur Ioannem nihil planè scri-
psisse de hoc Sacramento; nam nusquam attigit hanc mate-
riam nisi hoc loco. At certè valde absurdum est, Euāgelistam
primarium, & diligentissimum in summis mysteriis explicā-
dis, nihil de hoc summo Sacramento scriptum reliquisse, præ-
sertim cum tam multa scripserit de Baptismo. Quare Augu-
stinus lib. 3. de consensu Euangelistar. cap. 1. monet, Ioannem
nihil scripsisse de cœna Domini in proprio loco, vt ceteri fe-
cerunt, quia plurima de ea re antè scripserat. **S**ECUNDO se-
queretur, Christum nunquam explicuisse fructum, aut excel-
lentiam huius Sacramenti, cum id tam sepe fecerit de Baptis-
mo: nam in vltima cœna solùm instituit, sed nihil addidit ad
eius explicationem. Et confirmatur, quia (vt Chrysostomus
annotauit in comment. cap. 26. Matth.) Apostoli sine dubio
commoti fuissent, & turbati, cum audiebant: *Accipite, & co-
medite, hoc est enim corpus meum, nisi antea instructi fuissent.*
TERTIO sequeretur, nullum exstare præceptum diuinum de
hoc Sacramento percipiendo. Nam apud alios Euangelistas
solùm exstat institutio, & vt quoties Sacramentum sumitur,
id fiat in memoriam Dominicæ passionis. Argumenta in cō-
trarium soluentur infrà cap. 7.

CAPVT SEXTVM.

*Probatur veritas corporis Domini in Eucharis-
tia ex cap. 6. Ioannis.*

NUc iacto fundamento solidissimo, possumus in-
de sumere æquè solidum argumētum ad proban-
dam veram præsentiam corporis Domini in Eu-
charistia. Dominus enim loquens de pane, quem
daturus erat in cœna, disertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro
mea est pro mundi vita.*

Posset

Possent autem dupliciter hoc argumentum refutari. PRIMO, si quis diceret (quod reuera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Christum absolutè, non autem ut est in Sacramento sub speciebus. SED hæc solutio profligata iam est omnibus argumentis, quæ fecimus cap. superiori.

SECUNDO, si quis admitteret, per panem intelligi Eucharistiam, sed diceret, panem illum Eucharisticum dici carnem Christi, non propriè, sed figuratè, siue tropus sit in verbo (*est*) siue in nomine (*caro*.)

HÆC autem solutio refutanda est fusiùs in explicatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum*; nunc autem refutari potest ex verbis huius loci multipliciter, & quidem solidissimè. PRIMO, ex cõparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mannæ, quod pluit in deserto. Dominus enim cõtendit panem hunc suum, quem daturum se pollicebatur, præstantiorem esse vtrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi nõ præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipsi Mannæ, quod etiam Christum significabat, ut supra ostendimus. Præterea illi signum petebant à Christo obiiicientes illi Manna, quod nõ sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto; Christus autem respondet se daturum panem de cœlo verum. Nullum autem est miraculum in pane communi significante corpus Christi, neque etiam in apprehensione, & manducatione Christi per fidem. Denique Dominus aliquid promisit, quod Patres non habuissent: sicut illi habuerunt Manna, quod nos non habemus. At carnem Christi per figuram, seu significatiuè etiam Patres habuerunt.

SECUNDO, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnem à Christo promissam; & similiter ex offensione discipulorum, qui eodem modo verba Christi intellexerant: quorum opinionem Dominus nõ corripuit, sed arguit eorum dubitationem. At quis credat, Dominum, qui tantopere sitiebat hominum salutem, passurum fuisse, ut tot discipuli ab ipso discederent, si potuisset vno verbo eos reuocare, dicèdo se figuratè loqui; & rem facillimam creditu se proposuisse?

TERTIO, ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem*. Nam in apprehensione Christi per fidem, non solum non est vera manducatio, sed nulla potest

test

test fingi distinctio inter cibum, & potum, vt suprà diximus; ergo hic promittitur vera caro, & verus sanguis, qui manducari & bibi possunt.

QUARTO ex illis verbis: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, & ubi erat prius?* Ista enim dupliciter exponi solent, & vtraque expositio confirmat nostram sententiam. VNA expositio est, quòd voluerit Dominus rem vnã mirabilem alia mirabiliore, vel æquè mirabili confirmare. Sicut em̄ cum dubitabant Iudæi, an Christus posset remittere peccata, id ipse probauit, sanando paralyticum, Matth. 9. & idem sæpe alibi fecit, vt Ioan. 1. cum Nathanaële, & Ioan. 3. cum Nicodemo. Ex qua expositione sequitur veritas nostræ sententiæ: si enim Dominus nõ promississet veram carnem suam se daturum in Sacramẽto, nõ fuisset opus probare potentiam suam exemplo Ascensionis.

ALTERA expositio est, quam indicare mihi videtur Chrysostomus in commentario, & sanè valde literalis, quòd Dominus reprehendat incredulitatem discipulorum, ac doceat, maiorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in eius præsentia dubitant, quasi dicat; Hoc vos scandalizat, quòd carnem meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cælum ascendero, & tam procul à vobis abierit corpus meum? quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Eucharistia præsens exhiberi? Porrò hæc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam si Dominus solum promississet corpus suum fide percipiendum, non fuisset difficilius, sed facilius ita illud sumere iis, qui vidissent Ascensionem Christi: Ascensio enim conspecta roborauit Apostolos in fide; non ergo Dominus diceret: *Quid ergo si videritis Filium hominis ascendentem?*

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AD hoc nostrum secundum argumentum ex cap. 6. Ioan. nihil habent, quod obiciant, nisi caput illud, ad Sacramentum non pertinere. Soluenda igitur sunt eorum argumenta.

PRIMUM argumentum Lutheri est, quo vtitur etiam Kemnitius, & alij. Cæna Domini instituta fuit pridie passionis

nis Christi. Sermo autem ille, qui describitur Ioan. 6. habitus est integro anno ante Christi passionem; non igitur in eo de cœna agitur. Confirmat Kemnitijs, quia si ideo Papistæ reformare volunt Communionem, quia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, & viuet in æternum*; oportebit etiam dicere in cœna solam aquam adhibendam, quia Ioan. 4. dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non sitiet in æternum*.

RESPONDEO; Non negamus cœnam Domini institutam fuisse pridie passionis, & non vno anno antè; dicimus tamen vno anno antè promissam à Christo, & de eius cœnæ futuræ eximijs fructibus ab eodem disputatum. Id quod in alijs etiã multis rebus Dominus fecit. Nam clauēs regni cœlorum Petro promisit, Matth. 16. & explicuit quam vim essent habituræ; quas tamen non tradidit, nisi post resurrectionem. Ioan. 21. Ad confirmationem RESPONDEO, Catholicos non reformare Communionem traditam, Matth. 26. ex cap. 6. Ioannis, vt Kemnitijs mentitur: non enim deformatur Communio, Matth. 26. vt reformatione indigeat. Dicimus tamen rectè explicari vnum locum per alium: & quia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, & viuet in æternum*; rectè colligimus, sub vna specie sumptum Sacramentum ita sufficere, vt non necessariò requirantur duæ ad fructum Communionis percipiendum. Magna est autem dissimilitudo inter aquam, de qua loquitur Dominus Ioan. 4. & panem de quo loquitur idem Dominus Ioan. 6. Nam in primis omnes interpretes posteriorem locum exponunt de Eucharistia, vt supra demonstrauius, priorem autè nullus omninò. Deinde Ioannes ipse exposuit per aquam gratiam Spiritus sancti. Ioan. 7. *Hoc autem dixit, inquit, de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*; panem autem, de quo Ioan. 6. Christus ipse dixit, esse carnem suam, cum ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est*.

SECUNDVM argumentum eiusdem Lutheri. Ioan. 6. differit Dominus de illa manducatione cœlestis panis, quæ dat vitam. Sed sola manducatio spiritualis per fidem dat vitam; ergo de illa sola agitur.

RESPONDEO, falsum assumi; nam etiam Sacramentalis manducatio dat vitam; sicut in Baptismo non sola interna ablutio, sed etiam externa mundat animas, illa formaliter, ista efficienter, atque instrumentaliter: & sicut scriptum est

Dd Actor.

Acto. 15. *Fide purificans corda eorum*; ita scriptum est: *Mundans eam lauacro aqua in Verbo Vita*, Ephes. 5. Neq; obstat, quod manducatio Sacramentalis nō det vitam sine fide: nam id prouenit ex indispositione accedentis, non ex ipso Sacramento, quod ex se semper est efficax.

TERTIVM argumentum eiusdem Lutheri, & Martyris in defensione contra Gardinerum part. I. ad obiectū 13. pag. 94. Dominus Ioan. 6. non solum dicit manducationem huius panis dare vitam, sed etiam dicit sine hac manducatione neminem posse vivere: *Nisi manducaueritis, &c.* At hoc præceptū tam arctum non potest intelligi de manducatione Sacramentali; alioqui perirent omnes infantes, qui manducare nihil possunt, sed solum lac sugere: perirent etiam omnes, qui non communicarent, impediti aliqua necessaria causa, etiam si alioqui baptizati & iustificati essent.

RESPONDEO, communem esse difficultatem; quomodo cunq; hic locus intelligatur. Nam si velint aduersarij intelligi de manducatione spiritali per fidem; quomodo, quæso, infantes manducabūt, qui nullum habent vsum spiritus, nec fidem actualem vllam? immō facilius esset infantibus instillare aliquid Sacramenti, quàm efficere, vt credant. Dico igitur hunc locum ad solos adultos pertinere, qui quidem, aut re ipsa si possunt, aut saltem desiderio, tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita esse PATET, quia hoc Sacramentum nō est institutum ad vitam dandam iis, qui nō habent, sicut Baptismus; sed ad conseruandam iis, qui habent. Et sic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, id est, non poteritis retinere, sed eam amitteris, sicut dicitur 1. Ioā. 5. *Omnis homicida non habet vitam in se manentem.* Non enim sensus est, non acquirit vitam; sed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, sed manducatio dicitur. Porro ista conseruatio non est necessaria, nisi iis, in quibus vitam acquisita minui, aut perdi potest, quales non sunt infantes. Vnde Dominus non ait; *Nisi quis manducauerit*, sicut dixit de Baptismo: *Nisi quis renatus fuerit*; sed, *Nisi manducaueritis*; vbi alloquitur circumstantes, & eorū similes, qui capaces sunt huius præcepti. Et PRÆTEREA cū loquitur de manducatione panis, id est, cū carnem suam panem vocat, satis apertè indicat, se non loqui de infantibus, qui non vescuntur pane, sed lacte. DENIQUE, vel hæc verba: *Nisi manduca-*

manducaveritis, sonant præceptum, vel medium ad salutem necessarium. Si præceptum, aut ad infantes non pertinet, cum eius non sint capaces, aut certe excusantur cum non possint illud implere; id enim est commune omni præcepto. Si mediū ad salutem necessarium; certe solum est mediū iis, qui vitam amittere possunt, quales non sunt, qui vsu rationis carent.

QUARTVM argumentum eiusdem. Augustinus lib. 2. cōtra Iul. docet infantes manducare carnem Christi, quatenus fidei communicant; igitur hic locus de manducatione per fidem intelligitur. Huc addi possunt alia loca Patrum, quæ à Martyre, & ab aliis adferuntur. Nam idem AVGVSTINVS tract. 25. in Ioan. cap. 6. Ioā. ad eō spiritualiter exponit, vt dicat: *Crede, & manducaſti.* & tract. 26. *Credere in eum, hoc est, māducare panem viuum.* Idem etiam doct. Christ. lib. 3. cap. 16. dicit illa verba: *Nisi manducaveritis carnem Filij hominis,* nihil aliud significare, nisi passioni Domini communicandum, & mente suauiter cogitandū Christi carnem pro nobis fuisse crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagog. cap. 6. exponit hoc loco per carnē, & sanguinem Christi, verbum Dei, quo spiritualiter alimur, & inebriamur. Item Basilus epist. 141. exponit per carnem, & sanguinem doctrinam Christi, & mysticum eius aduentum. Hieronymus quoq; in Psal. 147. per carnem, & sanguinem Domini Scripturas intelligit. Deniq; S. Bernardus in 3. versiculum Psal. 90. *Qui habitat,* dicit, māducare Christi carnem, esse passioni Domini cōmunicare, eiusq; vitam imitari.

RESPONDEO ad locū Augustini allatum à Luthero, qui habetur lib. 1. in Iulianum, non lib. 2. vt ipse citat. Ac PRIMO obseruandum est, Augustinum nō rarō dicere infantes debere edere corpus Domini, si salui futuri sint; ceterum nō intelligit id fieri debere necessariō reipsa. Nam idem Augustinus ibidē, & lib. 3. de peccatorū meritis, & remiss. cap. 4. & in serm. ad infantes, quē citat Beda in cōment. 1. Cor. 10. scribit infantes in ipso Baptismo communicare corpori Christi, & per susceptionem Baptismi implere etiam præceptum de sumptione Eucharistiæ.

Notandum SECUNDO, infantes non solū non obligari ad Communionem reipsa, sed nec in voto explicito, cuius non sunt vllō modo capaces, sed tantū in voto implicito, quod votum infantes habent dum baptizantur: tunc enim

infantes ius accipiunt ad Eucharistiam percipiendam. Et quia omnis qui nascitur, naturaliter appetit cibum, idem etiam illi hoc ipso, quod renascuntur in Christo, appetunt cibum renatorum, suo tamen loco, & tempore percipiendum. Itaque infantes non comunicant spiritualiter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in voto implicito, ex quo sequitur, ut non sit omnino idem illis baptizari, & communicare, licet simul fiant, cum vnum sequatur ex altero. Itaque S. A V G V S T I N U S, licet locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnem in Baptismo, tamen alibi aperte distinguit baptizari, & comedere Christi carnem: *Aliud* (inquit serm. II. de verbis Domini) *est nasci de spiritu, aliud nasci de spiritu; sicut aliud est nasci de carne, quod fit, cum parit mater, & aliud nasci de carne, quod fit, cum lactat infantem.* & lib. I. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 20. aperte demonstrat hoc præceptum: *Nisi manducaueritis*, distingui à præcepto Baptismi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergo R E S P O N D E M V S, Augustinum exponere hunc locum Ioan. 6. de manducatione Sacramentali, sed eam tamen manducationem tribuere infantibus, non in re, sed in voto implicito, quod per Baptismum habetur, ut diximus.

Ad alia duo loca A V G V S T I N I extract. 25. & 26. in Ioan. R E S P O N D E O, illud: *Ut quid paras dentem, & Ventrem? crede, & manducaisti;* & illud: *Credere in eum, hoc est, manducare carnem eius:* dicta esse ab Augustino, non de Sacramento, sed de fide Incarnationis: nõdum enim peruenerat ad locum Euangelij, ubi agitur de Sacramento. Illud autem: *Qui manducat corde, non qui premit dente,* dixit Augustinus cum de Sacramento loqueretur, non ut excluderet Sacramentalem esum, sed ut significaret, finem Sacramenti huius esse, alere animam, non corpus, licet per instrumentum corporis sumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, non qui premit dente, nimirum solo: non enim excludit corporalem esum, cum ibidem dicat Iudam comedisse solo corpore; sed solum anteponebat spirituales manducationem corporali, quod illa sine ista proficit, ista sine illa non proficit, sed obicit. Similis locus est Osee 6. *Misericordiam volo, non sacrificium;* non enim Dominus respuit sacrificia, sed non vult illa, si absque misericordia sint.

Ad

Ad alios Patres RESPONDEO, eos exposuisse mysticè, non ad literam: sed non negasse vsquam debere ista verba accipi ad literam de Sacramentali manducatione. Immò contra citauimus nos suprâ pro nostra sententia, Basilium, Hieronymum, & Bernardum; non enim pugnant sensus literalis, & mysticus.

Ad vltimum Augustini ex lib. 3. de doctrina Christiana, RESPONDEMVS, figuram ponere Augustinum in his verbis, ratione modi sumendi carnem Christi, non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere carnem Christi tropicè dictam manducari; id est, panem, quo significatur caro; nec veram carnem tropicè manducari, si essentiam manducationis spectemus, quæ solùm requirit, vt verus cibus ab ore traiciatur ad stomachum per instrumenta vitalia; sed vult dicere tropicè māducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem est, vt ea visibiliter fectur in partes, & particulatim sumatur, & cocta, non cruda, &c. Caro autem Christi sumitur integra, & inuisibiliter, & sine vlla sui læsione: quare non propriè, sed tantùm figuratè Christi caro occiditur, & laceratur in hac manducatione; representamus enim Christi passionem. Augustinū id voluisse, perspicuum est ex duobus. PRIMO, quia dicit tropicè id exponendum, ne scelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò scelus esset, Christi carnem occidere, & secare in partes; non autem spiritali quodam modo ipsam veram carnem, sine vlla sui læsione in Sacramento sumere. SECUNDO, quia ipse idem explicat, quis sit literalis sensus, qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperunt Capharnaitæ, qui putârunt Christi carnem laniandam, sicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Ioan. & in Psalm. 98. Cùm igitur Augustinus dicit, hoc præcepto: *Nisi manducaueritis*, mandari, vt communicemus Christi passioni, & eam recolamus, ac mente reuoluamus; id ipsum significat, quod Apostolus ait 1. Corinth. ii. sumendam Christi carnem in Sacramento in memoriam passionis, & mortis Domini.

QUINTVM argumentum Zvvinglij est, in libro de vera, & falsa religione: Cibus, de quo differitur, in cap. 6. Ioannis, est fides; nam cùm Dominus dixisset: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet*, dixerunt Iudæi; *Quid faciemus, vt*

operemur opera Dei? Respondit Dominus: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.*

RESPONDEO, in eo capite multa tractari: fit enim mentio triplicis panis, & ab vno transitur ad alterum occasione data inter loquendum. PRIMVM narratur de pane illo materiali, quem Dominus multiplicauit. DEINDE, quia Iudaei eum solum panem quærebāt, monuit eos Dominus, ut alium panem operarentur, id est, parare, & habere satagerent. Atque hunc secundum panem dicit seipsum esse, qui de cælo descendit, per Incarnationem. De hoc pane dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, & Pater meus dat vobis panem de cælo verum.* Hunc autem panem, id est, Christum incarnatum fide apprehendere debemus, ut nos reficiat: & hoc est, quod Dominus ait: *Hoc est opus Dei: ut credatis in eum, quem misit ille.* Vbi cibus, qui parandus est, non est fides, ut Zvinglius dicit, sed Christus ipse; Fides autem est operatio, qua panis iste acquiritur. Denique TERTIO, inde transitum fecit Dominus ad panem Eucharisticū, cum ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, &c.*

Argumentum SEXTVM eiusdem Zvinglij. Christus ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* At id nō est verum, nisi de spiritali manducatione: multi em̄ sacramentaliter manducando, non solum non viuunt, sed manducando moriuntur; *Qui enim māducant indignè, iudicium sibi māducant, I. Corinth. II.*

RESPONDEO, verba Domini intelligi cum conditione, si ritè manducetur. Panis enim ille, quod ad se attinet, semper viuificat, & hoc significāt verba Domini: potest tamen impedi effectus aliunde, nimirum ex indispositione accedentis. Id quod commune est promissionibus similibus, ferè omnibus. Luc. II. *Omnis qui petit, accipit, & tamen multi non accipiunt, quia (ut exposuit Iacobus cap. 4.) nō benè petunt.* Iohelis 2. *Quicumq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Et tamen dicitur Proverb. I. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, eò quod exosam habuerint disciplinam.* Marci ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et tamē Act. 8. Simon post fidem, & Baptismū, periit. Deniq; Apostolus I. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus:* omniū consensu de Sacramēto loquitur, & tamen multi de vno pane participāt, qui non sunt nobiscū

VNUS

vnus panis, & vnum corpus, vt omnes hæretici, & schismatici, qui ritum huius Sacramenti integrè celebrant.

SEPTIMUM argumentum Petri Martyris in sua defensione contra Gardinerum parte 1. obiectio 13. Si illa verba: *Panis quem ego dabo*, ad symbola cœnæ Domini pertinēt, cur panem abiiciunt Papistæ? nec enim accidentia sola panis dici possunt.

RESPONDEO, Panis vocabulum in illis verbis: *Panis quē ego dabo*, non significat panem triticeum, neq; etiam corpus Christi absolute, & sine respectu ad symbola, vt Martyr existimat, sed significat cibum generatim. Id enim frequens est apud Hebræos, vt nomine panis intelligatur omnis cibus: vnde in isto ipso cap. 6. Ioannis, Manna dicitur panis; & in Psalm. 77. *Panem de celo dedit eis, panem Angelorum manducauit homo*. Est igitur sensus: Panis, id est, cibus, quem ego dabo, est ipsamet caro, quæ crucifigenda, & occidenda est, pro salute humani generis.

OCTAVUM eiusdem Martyris, obiecto 32. Dominus Ioan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neq; gratiarum actionis, neq; fractionis, neq; distributionis, neq; Testamenti, neq; memoriæ, neq; annunciationis mortis Christi; non igitur loquitur de Sacramento cœnæ, quod sine symbolis illis esse non potest.

RESPONDEO, argumentum hoc rectè probat, non fuisse hoc Sacramentum institutum Ioan. 6. sed non fuisse promissum, non probat: satis enim ad promissionem est, quod expresserit Dominus id, quod est præcipuum, id est, carnem suam, & sanguinem. Adde, quod etiam symbola futura insinuauit, cum tam sæpe distinxit carnem à sanguine, & illam cibū, hunc potum appellauit: & fortasse idē carnem suam aliquoties panem appellauit, vt indicaret sub specie panis nobis eandem.

NONVM argumentum est quorundam Catholicorum. Dominus ait Ioan. 6. *Ego sum panis vitæ; qui venit ad me non esuriat, & qui credit in me, nō sitiet in æternum*; ergo panis, de quo agitur Ioan. 6. credendo manducatur, & bibitur. Expresfit enim Dominus credere esse bibere: & sine dubio idem est venire ad Christum, & credere in Christum. Nam de fide loquitur, cum ait ibidem: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eū*; ergo illud: *Qui venit ad me, nō esuriat*, significat;

Qui venit ad me per fidem, seu, qui fide manducat me, non esuriet.

RESPONDEO, verba, quæ citantur, nõ pertinent ad Sacramentum propriè, sed ad fidè incarnationis, vt supra diximus: quæ verò sequuntur postea, ad Sacramentum pertinent.

DECIMUM argumentum, & ferè solum, quo persuasi sunt quidam Catholici, est, quoniam ægrè videtur posse defendi vsum Ecclesiæ de Communione sub vna specie, si ad literam de Sacramento intelligamus illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Respondeo PRIMO, non oportere ob rei difficultatem deferere cognitam veritatem. SECUNDO, facilè solui posse huc nodum, si dicamus (quæ est communis solutio) vim præcepti non consistere in modo sumendi, sed in ipsa re, quæ sumenda est. Verba quidem præcepti sonant, vt sumam carnem sub specie panis per modum cibi, & sanguinem sub specie vini per modum potus: tamen mens legislatoris, ex qua lex ipsa explicanda est, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumendas, id est, veram carnem, & verum sanguinem; quæ res tam sumuntur integrè sub vna specie, quàm sub duabus. Probatum autem eam esse mentem legislatoris, tum quia fructus huius perceptionis oritur ex ipsis rebus perceptis, non ex modo sumendi; sicut etiam medicina corporalis non prodest, quia sumitur per modum cibi, aut potus, sed quia ipsa vim habet sanandæ: tum etiam quia idem Christus explicans, quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, & viuet propter me;* vbi videmus idè esse māducare carnem, & bibere sanguinem, quod Christum ipsum totum manducare.

CAPVT OCTAVVM.

Referuntur variæ expositiones verborum Domini; Hoc est corpus meum.

SEQVITVR argumentum TERTIVM ex ipsa institutione Sacramenti, quæ habetur Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. & I. Corint. II. de qua institutione, quæ sanè præcipuum fundamentum est totius controuersiæ, atque adèd totius huius altissimi mysterij, tria

tria dicemus. PRIMO, referemus expositiones præcipuas horum verborum: *Hoc est corpus meum*. SECUNDO, confirmabimus eam, quæ est vera, & refellemus falsas. TERTIO, soluemus argumenta aduersariorum.

Quantum ad PRIMVM expositiones aduersariorum plurimæ sunt, ita vt ferè numerari non possint. Lutherus in libro quod verba cœnæ adhuc firmiter stent, scribit decem fermè suo tempore fuisse Sacramentariorum opiniones, ac sectas. Nuper etiam anno M. D. LXXVII. prodit libellus, in quo ducentæ numerantur hæreticorū vel expositiones, vel deprauationes horum paucorum verborum: *Hoc est corpus meum*, tamen præcipuæ sunt solùm nouem; quarum tres fundantur in pronomine *Hoc*; duæ in verbo *est*; tres in nomine *CORPVS*; vna in pronomine *MEVM*.

PRIMA igitur est Andreæ Carlostadij, qui intelligi voluit aduerbium, ex pronomine, id est, *Hic*, ex hoc, vt sit hæc sententia verborum: *Hoc est corpus meum*; id est, *Hic sedet corpus meum*. Ac ne dubitarem de hac expositione, asseruit in lib. edito Basileæ anno M. D. XXIV. se ex reuelatione Patris cœlestis didicisse hanc expositionem. Quare Lutherus librum contra Carlostadium inscripsit, contra cœlestes Prophetas.

SECUNDA est Buceri in retractationibus suis, & tribuitur etiam Ioanni à Lasko, qui volunt pronomen *Hoc*, significare totam actionem cœnæ, vt sensus sit; Hæc actio corpus Christi representat; siue in hac actione exhibetur corpus Christi.

TERTIA est Ioannis Langi, in annotatione ad 2. Apologiam Iustini, qui per *Hoc*, intelligit panem, sed panem exponit metaphoricè hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis.

QUARTA est Zvinglij, qui in lib. de vera, & falsa religione cap. de Eucharistia, scribit, verba ista accipienda esse tropicè, sed tropum non esse in pronomine *Hoc*, sed in verbo *est*; quod accipi debet pro significat. Et sicut Carlostadius, vt fidei faceret, cœlestis Patris reuelationem, ita hic spiritus cuiusdam per quietem apparitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno XXV. & Subsidiū de Eucharistia inscripsit; refert se biduo disputasse in senatu Tigurino contra Missam, & Eucharistiam, nec tamen fidem facere potuisse (resistente sibi scriba quodam) *est accipi pro significat*: sed tandem

Diabol.

telligit Sacramentum corporis. Nam ipse idem in defensione contra Gardinerum in fine tertiæ partis dicit, Christum noluisse dicere, Hic panis est figura, vel signum, vel Sacramentum corporis, sed corpus, vt exprimeret signum esse efficax, & cum quo res ipsa exhiberetur, &c.

OCTAVA est quorundam Calvinistarum, quorum sententiam sine nomine citat Cornelius Iansenius, in commen. cap. 59. concord. in illa verba: *Nisi manducaueritis*. Hi docent vocabulum *corpus*, accipi pro corpore mystico, id est, pro Ecclesia, vt sit sensus: *Accipite & manducate, Hoc est enim corpus meum*, id est, quia vos discipuli estis corpus meum.

NONA est in pronomine *meum*, quam per iocum excogitavit Lutherus anno XXVII. in lib. Quod verba Domini firmiter stent. Vt enim irrideat Sacramentarios, dicit se posse adferre pulchriorem expositionem in eorum gratiam, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est corpus à me factum, & creatum. Quod autem ioco Lutherus protulit, seridè accepit, ac defendit Ioannes Campanus, vt testatur Lutherus in sua breui confessione edita anno XLIV.

Cum his omnibus pugnat Ecclesiæ Catholicæ sententia, quæ hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, vt sensus sit; Hoc, id est, quod his speciebus continetur, est verè, & propriè corpus ipsum meum verum, & naturale.

CAPVT NONVM.

*Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba;
Hoc est corpus meum.*

NVNC, vt veram sententiam comprobemus, PRIMO in vniuersum demonstrabimus, non esse probabile, Dominum figuratè loqui voluisse. DEINDE expendemus singula verba institutionis, ac simul refellemus hæreticorum opiniones. PRIMVM igitur non esse probabile, Dominum loqui voluisse figuratè, probamus argumentis ductis à materia, de qua agitur. DEINDE à personis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore in quo loquebatur. TERTIO ex consensu Patrum. QVARTO ex regula interpretandi Scripturas.

PRIMVM igitur argumentum sumitur à materia. Est autem materia de qua hîc agitur, pactum, Sacramentum, Testamen-
tum

tum, lex, & dogma; quæ omnia requirunt propriam, non figuratam loquutionem. SACRAMENTVM esse, de quo hic agitur, nemo negat: Sacramenta autem solere à Deo institui propriis verbis, vt in eorum vsu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramentorum omnium veteris, & nouæ legis. Certè Gen. 17. vbi instituitur Circumcisio, & Exod. 12. vbi instituitur Agnus Paschalis, & in toto Leuitico, vbi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix vnquam occurrit vna aliqua vox figurata: sic etiam Matth. vlt. Mar. vlt. & Ioan. 3. vbi de Baptismi institutione agitur, omnia propriis vocibus explicantur. Neque obstat, quod Ioan. 3. Dominus vitur voce renascendi, quæ videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adiuncta: *Ex aqua, & Spiritu sancto*. Et præterea non pertinet vox illa ad Sacramenti essentiam, sed ad effectum significandum. Quis ergo credat Christum in instituendo Sacramento primario nostræ religionis, ita figuratè, & ambigüè loqui voluisse, vt ne ipsi quidem Doctores legis diuinæ inter se conuenire possint, quid sit hoc Sacramentum, panisne an corpus Domini?

DEINDE Testamentum nouum fuisse simul à Domino institutum, patet ex illis verbis: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Matth. 26. vel vt habet Luc. 22. *Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine*. Iam verò nihil solet magis propriè, simpliciter & exquisitè explicari, quàm Testamentum; ne videlicet detur occasio litigandi de voluntate testatoris. Ita videmus Exod. 24. vbi Testamentum vetus instituitur, omnia propriissimis, & apertissimis vocibus explicari: sic enim refert illam institutionem Apostolus, Hebr. 9. *Lectio, inquit, omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoq; librum, & omnem populum aspersit, dicens; Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus*. Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus: nam Genes. 49. Iacob, vbi inter vaticinandum variis figuris vsus fuisset, ad ipsum Testamentum veniens, clarissimis verbis vitur: *Ego congregor ad populum meum, sepeliteme cum patribus meis, in spelunca duplici, qua est in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaan, quam eruit Abraham*. Ita quoque & Rex Dauid 3. Reg. 2. & Tobias cap. 4. & Mathathias lib. 1. Machab. cap. 2. testamenta sua verbis simplicissimis composuerunt.

runt. Quidni igitur etiam Christus Testamentum suum tanti momenti, quo de aeterna hereditate agitur, verbis propriis, & apertis composuerit? nisi forte deceat, ut Testamentum vetus, quod figura erat, & umbra, propriis, ac perspicuis vocibus proponatur: Testamentum autem nouum figuratis, & typicis loquutionibus obscuratur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit Galat. 3. vbi dicit, testamentum hominis ita esse ratum, ut nemo audeat aliquid addere, vel demere. Iam ergo testamenta humana in proprio sensu verborum intelligenda esse, iubent humanae leges, ff. de legatis, 3. leg. non aliter, & ideo si testamento relinquatur domus, aut ager, & veller aliquis cauillari, non esse relictam domum veram, sed depictam, & exponeret, relinquendo domum, id est, signum domus; apud nullum iudicem obtineret. Quamò igitur minus obtinere debent aduersarij, qui Testamentum ipsum Christi contra morem omnium testamentorum, detorquere audent ad metonymias?

Porro, pacta, seu foedera sunt etiam ex eo genere rerum, quae exquisitissimis, & propriis verbis explicantur, ne locus ullus relinquatur cauillis. Testamentum autem Christi simul Testamentum & pactum fuit: nam est Testamentum conditionatum. Id quod patet ex veteri Testamento, cui nouum respondet, ut res figurata suae figurae. Idcirco enim à Moyse vocatur pactum, Exod. 24. & à Paulo Testamentum Hebr. 9. quia vtrumque simul erat; continebat enim donationem hereditatis, sed cum eo pacto, & conditione, si perseverarent in cultu, & religione vnus veri Dei.

SEQUITUR lex, seu praecipuum. Esse enim in hac institutione praecipuum aliquod diuinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite*, item, *hoc facite*. Et si enim, ut supra dixi, non est in his verbis praecipuum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen praecipuum est saltem, quo iubebantur Apostoli tunc illam accipere, & etiam praecipuum est, ut quando sumimus, hoc modo, aut illo sumamus. Verba autem legum perspicua, & propria esse debent, ne detur occasio praeuaricationi: vnde omnia praecipua non solum Decalogi, sed etiam alia, quibus certus ritus instituuntur, in lege veteri propriis verbis explicantur. Dicit aliquis; Verba in quibus lex posita est, propria sunt, nimirum: *Accipite, edite, facite*. RESPONDEO, Non satis est, nisi etiam proprie, & aperte

apertè significetur quid sit, quod est accipiendum, edendum, faciendum: longè enim aliter accipiendum est frustum panis, aliter Christi corpus.

DENTQUE, dogmata præcipua non nisi propriis verbis tradi solent in diuinis literis. Tropi enim locum habent, vel in prophetiis ad rem obscurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut seruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Christianæ religionis in illis verbis: *Hoc est corpus meum*, contineri, nemo hactenus negauit.

Ad hoc argumentum respondet Petrus Martyr in fine tertiæ partis defensionis suæ contra Gardinerum, non deesse in Scriptura Sacramenta, dogmata & præcepta tropis explicata. Et quidem exempla præceptorum ponit illa Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis, qui Veniunt ad Vos in Vestimentis ouium.* Et Matth. 26. *Attendite à fermento Phariseorum.* Et Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Et Matth. 6. *Nolite cogitare de crastino, sufficit enim dies malitia sua; & crastinus sollicitus erit sibi ipsi.* Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noster ignis consumens est.* Et illud: *Nos omnes vnus panis sumus;* & illa, vbi Christus dicitur lapis, leo, vitis, &c. Denique exempla Sacramentorum ponit: *Petra erat Christus, & Agnus erat Pesach, & Circumcisio est fœdus, & denique calix est Testamentum nouum.*

Respondeo INPRIMIS, nihil aduersarium dixisse ad argumentum nostrum depromptum ex vocibus Testamenti, & pacti. DEINDE, quod ad præcepta attinet, distinguenda sunt præcepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licet etiam ipsæ præcepta quædam continere videantur. Nam præcepta peculiaria, & propriè dicta sunt efferenda propriis vocibus, ne sit locus tergiuersationi: at in cohortationibus, quæ non continent peculiaria præcepta, sed tantum persuadent facienda, vel non facienda ea, quæ alioqui notissima sunt; apertissimè admiscetur tropi; & eiusmodi sunt allata exempla. Nam esse cauendum à falsis Prophetis, omnes nôrunt, etiam si non præcipiatur: idè Dominus, non tam id præcipit, quàm hortatur ad id faciendū adhibita similitudine ouium, & luporum. Sic etiam cauendum ab hypoëcrisi, & falsa doctrina, quis nescit: idè Dominus, vt non tam id præciperet, quàm excitaret

excitaret ad faciendum, utitur tropo fermenti. Non esse aliquid agendum, quod displiceat Deo, nullus ignorat; idcirco Apostolus non simpliciter id scripsit, sed ut magis promoueret, uti voluit tropo contristandi Spiritum sanctum. Denique esse vitandas superuacaneas curas, & sollicitudines, omnes norunt; ideo Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, **OBSERVANDUM** est, non vocari dogmata quaelibet de Deo sententias, sed solum eas, quae habent peculiarem difficultatem, siue ad credendum, siue ad operandum, quales sunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cetera autem, quae ex illis apertissime consequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia; Deus est vnus, Deus est trinus, Deus est infinitus; Christus est Deus, & homo, & similia, dogmata sunt. At Deus est ignis consumens, Christus est vitis, lapis, leo, &c. non dicuntur dogmata, sed explicationes proprietatum notissimarum Dei, & Christi.

Rursus tum de praecipis, tum de dogmatibus, **NOTANDUM** est, cum dicimus dogmata, & praecipia debere propriis verbis efferri, sic esse intelligendum, ut vel tantum propriis verbis efferantur; vel si vno loco tropicis, in alio propriis: nihil enim prohibet, quod habetur expressè & propriè in vno loco, alibi obscurius haberi. Quod notauit **AUGUSTINVS**, lib. 2. doct. Christ. cap. 6. & 9. *Nihil est, inquit, obscure dictum in Scripturis, quod spectet ad fidem, & mores, quod non plerisque dictum sit in aliis locis.* Ita videmus, quod de fermento Dominus dixerat obscurius, paulò post clarè explicuisse. Nam Matthæi 16. addidit se loquutum de doctrina, non de fermento panum. & Lucæ 12. *Attendite, inquit, à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis.* Sic etiam illud: *Christus est lapis angularis,* sine tropo habetur in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Vnus panis sumus,* habetur propriè frequentissime, vbi dicimur vnus populus, vna Ecclesia, vna familia Dei. Sic illud Ioan. 2. *Soluite templum hoc;* explicuit Euangelista esse intelligendum de corpore Domini. & illud Ioan. 7. *Flumina de ventre eius fluent aqua & vinum;* explicuit intelligendum de Spiritu sancto. & Ioan. vlt. illud: *Alius cinget te, & ducet, quò tu non vis;* explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & praecipium peculiare, & praecipuum de Eucharistia nusquam habetur aliis verbis in Scriptura: nusquam enim legimus

legimus panem Eucharistiæ significare, aut esse figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc est corpus meum.*

Iam quod attinet ad Sacramenta, ostendemus paulò post non esse tropum in exemplis allatis. Id solum nunc est obiter ADNOTANDVM, in exemplo: *Petra erat Christus*, 1. Cor. 10. tria esse peccata Petri Martyris. PRIMÒ enim dicit, petram illam, ex qua fluxit aqua in deserto, Sacramentum fuisse. At id nullo modo verum esse potest, cum fuerit res temporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda esset in populo Dei. SECUNDO dicit, petram illam, vt etiam Manna, conferri cum Baptismo, 1. Corint. 10. At Apostolus transitum maris confert cum Baptismo; Manna autem, & aquam de petra cum Eucharistia, vt omnes exponunt: nec tamen ita confert, quasi Sacramenta cum Sacramentis, sed quasi figuras Sacramentorum cum ipsis Sacramentis. TERTIO dicit, exemplum tropi in Sacramentis esse in illis verbis: *Petra erat Christus*. At Sacramentum erat (per aduersarium) petra illa materialis; Paulus autem non de illa loquitur, sed de alia inuisibili, quæ reuera erat Christus, vt Deus. Sic enim ait: *Bibebant de spiritali conueniente eos petra; petra autem erat Christus*. Vbi est quidem tropus in eo, quòd Christus vocatur petra; sed hoc nihil ad propositum: non enim Christus erat Sacramentum, sed petra illa visibilis per aduersarios. Hic autem non petra visibilis dicitur Christus; sed Christus dicitur petra; sicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis: vnde nullù ducitur exemplum tropi in Sacramentis.

Argumentum SECUNDOVM sumitur à personis cum quibus Dominus loquebatur, cum diceret: *Hoc est corpus meum*; nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiam si Pharisæis multa obscure dicebat, quia indigni erant cognitione tam sublimium mysteriorum; tamen Apostolis, qui rudes, ac simplices erant, & instituebantur, vt magistri futuri totius humani generis, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscurius dicta, continuò exponebat. Præterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obscure loqui, nimirum cum Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam vt cum debita reuerentia Sacramentum perciperent, necesse erat, vt planè intelligerent, quid eis daretur.

Quod

Quod autem Dominus in cœna non explicuerit tropum, manifestè colligitur ex duobus. PRIMO ex eo, quod nullum exstat vestigium explicationis, ut in omnibus aliis locis. Verbi gratia, Matth. 13. Dominus parabolicè loquuturus, ait: *Simile est regnum cœlorum.* & Ioan. 13. ubi dixerat: *Ego sum vitis, & vos palmites,* subiungit explicans: *Si quis in me non manserit, sicut palmes,* &c. At hic nihil tale.

SECUNDO ex eo, quod omnes scriptores huius historiæ iisdem verbis utantur. Solent enim Euangelistæ, se inuicem supplere, vel explicare, ut quod vnus obscurius dixit, alius dicat clarius. Hic autem omnes iisdem verbis utuntur, cum tamen sint scriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus; & scripserint diuersis in locis, & temporibus; quod argumentum est Dominum nihil aliud dixisse.

TERTIO, probatur ex consensu interpretum. Nullus enim vnquam ita posuit, ut tropicè hunc locum intelligendum esse diceret: cum tamen scripserint in Mattheum Hilarius, Hieronymus, Chrysostronus, Theophylactus, Beda, Anselmus; in Lucam: Ambrosius, Theophylactus, Beda; in Paulum, innumerabiles. Immò contrà multi expressè monent, non esse accipiendum tropicè, sed propriè. Vide Chrysostronum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hierosolymitanum catechesi 4. mystagog. Ambrosium li. 4. de Sacramentis, c. 5. Cyrillum Alexandrinum epist. ad Calosirium, Eusebium Emisenum homil. 5. de Paschate, Epiphanium in Ancorato, qui omnes docent, hic opus esse fide, ut credatur res, quæ absurdissima sensibus esse videtur. At certè, si tropicè hic locus intelligendus esset, nulla esset difficultas fidei. Quæ enim difficultas, si solùm credendum pane significari corpus Christi?

VLTIMO, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est ut nunquam dimittamus proprium verborum sensum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de rebus diuinis, & aperietur porta infinitis erroribus. Id probari potest exemplo aduersariorum, qui non habent fidem, sed meram opinionem de hoc Sacramento: nam eorum sententia non nititur expresso verbo Dei, cum verba expressa non sint, *Hoc significat, sed: Hoc est corpus meum.* Neque nituntur

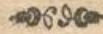
Ee alio

alio verbo Dei: nusquam enim inuenient in Scripturis: *Hoc est corpus meum*, debere exponi tropicè. Et si enim proferunt quædam loca, ubi verbum, *Est*, putant debere exponi per, *Significat*; tamen fatentur non ubique, *Est*, exponi debere per, *Significat*. Proinde non possunt ex verbo Dei solidè concludere, hæc verba accipienda esse tropicè, nisi proferant locum, ubi expressè dicatur in particulari, hæc verba exponenda esse tropicè; qualem locum nusquam inuenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expressè repugnet. Solent illi vrgere articulum Ascensionis: sed illi non repugnare hanc veritatem, patet; quia nos vtrumque credimus, & Christum verè ascendisse, & esse in cælo, & simul esse in Eucharistia. Neque probabile est inter tot Catholicos, qui sunt, & fuerunt à tot annorum centuriis, non fuisse vllum, qui videret istam repugnantiam: præsertim cum Doctores Scholastici longè melius nôrint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnunt subtilitatem disputationum. Idem apertissimè patet ex eo, quod Dominus cum primùm hoc Sacramentum præbuit discipulis, non in cælo erat, sed in terra, nondum enim ascenderat in cælum: tunc igitur non repugnauit hæc veritas articulo Ascensionis. Non igitur cogimur accipere hæc verba tropicè. Deniq; non magis repugnat hæc veritas articulo Ascensionis, quàm repugnat veritas Trinitatis, articulo vnitatis diuinæ. Sicut illi colligunt, *CHRISTVS* est in cælo; ergo non in terra; ita possent colligere, Deus est vnus, ergo non trinus: neutrum enim intelligimus, tamen vtrumque fatemur, quia vtrumq; legimus in diuinis literis, nec est euidentis repugnantia.

Sed nec saltem possunt proferre communem aliquam expositionem Ecclesiasticam, cum inter se non conueniant. Nituntur igitur solùm auctoritate vnus, aut alterius Doctoris, & leuibus coniecturis, quæ certè non fidem diuinam, sed opinionem faciunt. Præterea experimur etiam, quot sectæ natæ sint his paucis annis & nascantur indies propter hanc solam causam, quòd relicto sensu proprio Scripturæ, tropos temerè consecantur.

CAPVT DECIMVM.

*Explicantur verba institutionis, & refelluntur
hæreticorum deprauationes.*

VENIAMVS nunc ad verba institutionis. Ac PRIMVM narrant Euangelistæ, Dominum accepto pane gratias egisse Deo, & panem benedixisse. Vbi OBSERVANDVM est, Euangelistas variè vsurpasse has voces, *ἐὐλογεῖν*, id est, benedicere; & *εὐχαρισεῖν*, id est, gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, vtitur verbo *ἐὐλογησας*; cùm de calice, *εὐχαρισήσας*; Lucas, & Paulus vtuntur in vtroq; loco voce, *εὐχαρισήσας*. Mattheus in Latinis codicibus, & in Græco Complutensi, & in Syriaco habet: *Benedixit*, in multis tamè Græcis habet: *Gratias agens*.

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, vtrumq; verbum in Scriptura idem significare, & eius significationem esse, Benedicere aliquid, nō Gratias agere alicui. Hæretici contra volunt, vtrumq; verbum poni pro Gratias agere, seu Benedicere Deo, ita vt non referatur ad panem benedictio, de qua hîc agitur. Optimè autem videtur Iansenius in commentario huius loci in sua Concordia obseruare, vtrumq; verbum seruare suam significationem, sed in vna actione intelligi etiam alteram, quia simul fiunt gratiarum actio, & oratio. Id satis probatur ex eo, quòd vnus Euangelista dicat: *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus vtrumq; esse factum, sed Euangelistas ex vno intelligi voluisse etiam alterum. Idem illustrat Iansenius apposito exemplo: ait enim Apostolus, 1. Timoth. 4. *Nihil reuicendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Vbi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem sanctificantè cibos; clarè enim dicit: *ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγον θεοῦ, & ἐν πνεύματι.* Oportet igitur, vel *εὐχαρισεῖν*, non significare Gratias agere, sed solum Benedicere, quod est valde durum, vel significare quidem Gratias agere, sed in ea actione intelligi etiam aliam, quæ ordinariè coniungi solet, nimirum orationem, seu benedictionem. Quocirca rectè Ecclesia in Canone Missæ, vtrumque exprimit: *Acceptit panem, & eleuatis oculis ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, &c.*

Et 2

Quod

Quod autem Dominus ipsum panem benedixerit, euidenter probatur contra aduersarios. NAM I. Cor. 10. Paulus ait: *Calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* vbi in Greco est, ὁ εὐλογῶμεν, id est, quem benedicimus. Neque dubium esse potest, quin Apostolus ritum seruauerit, quem antea nouerat à Christo ipso fuisse seruatum. ITEM Luc. 9. narrans miraculum de panibus, dicit, εὐλόγησεν αὐτοὺς, id est, *Benedixit eos.* DENIQUE modus loquendi Euangelistarum, ac præcipuè Marci cap. 14. idem apertè indicat. Nam cum dicit: *Accepto pane, benedixit, fregit, dedit quæ discipulis,* dubitari nõ potest, quin sicut, *fregit, & dedit,* refertur ad materiam, quæ erat in manibus, ita etiam, *benedixit,* ad eandem referatur. ADDE, quòd Iustinus in 2. Apologia verbum ipsum εὐχαριστέω retulit ad panẽ, quem vocauit τροφὸν εὐχαρισθησάν cibum Eucharistizatum (vt sic loquamur) id est, panem sanctificatum, & benedictum. DENIQUE omnes Liturgiæ, Iacobi, Basilij, Chrysoctomi, & aliorum, habent tum in consecratione panis, tum vini, & *gratias agens, & sanctificauit, seu benedixit.* & Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cæciliũ, dicit à Domino calicem benedictum, quod tamen expressè nullus Euangelista posuerat.

Hinc igitur argumentũ sumitur pro veritate corporis Domini in Sacramento. NAM Dominus non consueuerat gratias agere, nisi cum aliquid magnum, & mirabile facturus esset: solum enim legitur gratias egisse, cum quinque panes multiplicare vellet, Ioan. 6. & rursus cum septem panes, Matth. 15. & cum Lazarum excitaturus esset ab inferis, Ioan. 11. & denique in institutione huius Sacramenti. PARI ratione non consueuit benedicere res insensibiles, nisi cum in eis aliquid mirabile operaturus esset: tantum enim legitur hoc fecisse, cum benedixit panes multiplicandos, Luc. 9. & Mar. 8. & in Eucharistia; sicut contrà cum maledixit ficui, eam continuò arefecit. Nam benedicere Dei, est benefacere: benedictio enim Dei nõ est imprecatio (vt nõstra) sed effectio, vt patet Gen. 1. cum benedixit animantibus: tribuit enim eis ea benedictione fecunditatem. ADDE etiam, quòd nusquam legitur Christus benedixisse aquam, quam symbolum Baptismi esse volebat, sicut benedixit panem, in quo Eucharistiam instituebat, quia nimirum nulla mutatio fiebat in substantia aquæ. ADDE vltimò, quòd

quòd Patres ex hoc loco colligunt argumentum ad probandum idem, quod nos probare contendimus. AMBROSIVS (vt vnum exempli gratia proferamus) libro de his, qui inicianur mysteriis, cap. 9. *Quantis, inquit, & timur exemplis, & probemus hoc non esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit; maioremque esse vim benedictionis, quam naturæ? quia benedictione, & ipsa natura mutatur.* Expendamus nunc singula verba institutionis, & refutemus nouem supra citatas opiniones hæreticorum.

H O C.

PRIMA vox est pronomen Hoc, quod quidem quadrupliciter exponitur ab aduersariis. Alij volunt significare, *Hic*, vt Caroloftadius, quæ fuit PRIMA opinio. Alij, *hæc tota actio*, quæ fuit SECUNDA opinio. Alij volunt esse demonstratiuum panis, sed ita vt panis sit prædicatum, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis: quam supra diximus esse TERTIAM opinionem. Alij DENIQUE volunt ea particula demonstrari panem, sed ita vt panis sit subiectum, hoc modo, *Hoc*, id est, hic panis: & est communior sententia aduersariorum, & minus absurda, quam ceteræ.

Sed PRIMA explicatio ridicula est, & ridetur ab ipsis etiam hæreticis. Nam in primis frustra Dominus diceret, *Hic sedet corpus meum*, cum id Apostoli oculis cernerent, neq; admonitione egerent. Deinde malè cohærent ista verba cum superioribus. Illud enim: *Hoc enim est, &c.* reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quæ autem ratio est, *Edite, quia hic sedeo?*

SECUNDA explicatio refellitur equè faciliè. Nam (vt omittam, quòd est inauditus tropus, *Hoc*, id est, hæc actio, cum Dominus panem ostenderet, cum ait: *Hoc est corpus*) verba quæ dicuntur à Luca, & Paulo in consecratione calicis, conuincunt apertissimè hunc errorem; aiunt enim: *Hic calix*. Certe autem, *Hic calix*, non potest totam actionem significare: est enim calix res quædam vna, & certa.

Porrò QUARTA explicatio faciliè etiã refelli potest. Nam IN PRIMIS, vel illud, *Hoc*, accipitur adiectiuè, vel substantiuè; si adiectiuè, debet concordare cum substantiuo; quare non potest demonstrare panem, sed corpus. Nam panis est generis masculini tam Latinè, quam Græcè; at in neutro genere ha-

betur ἢ το Græcè, & Latinè, *Hoc*, quod conuenit cum corpore, quod Latinè, & Græcè est neutri generis. Similiter in altera specie, vinum est Græcè generis masculini, & sanguis neutri, Dominus autem non dixit ἢ το hic, sed ἢ το. Latinè autem è contrario, vinum est neutri, & sanguis masculini, & tamen omnes legunt: *Hic est sanguis*; non *Hoc*, vinum scilicet, est sanguis. Si accipitur substantiue, tunc sensus erit; *Hoc*, id est, hæc res est corpus meum. Si autem illud *Hoc*, siue *Hæc* res, de pane dicatur, absurdissima propositio erit: non enim potest dici, *Hoc*, de re quæ cernitur, & apertè cognoscitur, nisi sit generis neutri res illa. Nemo enim demonstrato fratre suo diceret, *Hoc* est frater meus; vel demonstrata imagine Cæsaris, diceret, *Hoc* est Cæsar; ergo nec de pane, quem discipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc est corpus meum*. Ratio est, quia cùm semper subiectum debeat esse notius prædicato, cùm subiectum est notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen vniuersale, sed tunc solùm efferri debet per nomen vniuersale, cùm non est notum, nisi in vniuersali. Verbi gratia, vident aliqui longè nescio quid, sed non discernunt quid sit, arbor ne, an lapis, an homo, ego autem video esse hominem; quare dicam ceteris, illud est homo; non autem, ille est homo; at si videant esse hominem, sed non discernant quis sit, Petrus, an Paulus, an quis alius, non dicam, Illud est Petrus, quia iam sciunt esse hominem, sed dicam, Ille est Petrus. Cùm ergo discipuli panem viderent, & panem esse non igaorarent, absurdissima fuisset loquutio, si de illo pane Dominus dixisset: *Hoc est corpus meum*, cùm debuisset dicere, *Hic panis est corpus meum*. Non igitur potest fieri, vt illud, *Hoc*, demonstraret panem tanquam subiectum propositionis.

Sed A D D O argumentum robustissimum ex Scriptura. Nam si, *Hoc*, demonstraret panem; ita etiam in consecratione vini, *Hic*, siue, *Hoc*, Græcè demonstraret vinum: quod quidem illi concedunt, sed apertè repugnat Lucas cap. 22. qui sic ait: ἢ το ἡ ποτήριον ἡ καινή διαθήκη ἐν τῷ αἵματι μου ἡ ὑπερ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, *Hic calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, vbi, qui effunditur non coniungitur cum illis verbis, *In sanguine meo*, sed cum illis, *Hic calix*, vt patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autem vas

aut vinum effusum est pro nobis, sed verus sanguis; calix igitur non significat calicem vini, sed calicem sanguinis. Ad hoc argumentum non potuit Beza respondere, nisi negando textum Euangelij esse integrum. Nam cum in hunc locum scribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetustissimis; tamen quia destruit hic locus eius sententiam; audet dicere, locum esse corruptum in omnibus codicibus, aut ex margine irreplisse in textum. Quod si recipitur, nulla causa est, cur non liceat totam Scripturam negare.

TERTIA explicatio, quæ habet etiam suos auctores, ut supra ostendimus, refellitur hac ratione. Dominus ex sententia aduersariorum non dedit Apostolis corpus suum, sed panem, cum ait: *Accipite, & manducate*; ergo debuit explicare vim, & efficaciam illius panis, non corporis sui: ergo non debuit dicere, Corpus meum est hoc, nimirum panis, quia reficit instar panis; sed dicere debuit, Panis est hoc, id est, corpus meum, quia reficit significando, vel representando corpus meum. Quemadmodum si quis daret panem edendum, ineptè diceret, Sume, comede istum panem: nam castaneæ sunt panis, id est, reficiunt instar panis: rectè autem loqueretur, si castaneas daret, ac diceret, Comede has castaneas; nam sunt & ipsæ quidam panis.

DICENT, Dominum dedisse Apostolis corpus suum spiritaliter manducandum per fidem, ac de illo dicere potuisse, Corpus meum est hoc, id est, panis. CONTRA; nam disputatio nostra est de verbis Domini. Cum autem Dominus dixit: *Accipite, & manducate*, non obtulit per ea verba corpus suum fidei, sed panem manibus, & ori corporali Apostolorum, ut patet ex illis verbis: *Accipit panem, & cum gratias egisset, fregit, deditque eis dicens, &c.* Itaque panem obtulit manducandum, siue (ut aduersarij volunt) panem verum, & naturalem; vel, ut volunt Catholici, panem conuersum in suam carnem, manentibus tamen accidentibus, & specie exteriori panis. Cum ergo panem dederit; ineptissima est illa ratio, *Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit instar panis.*

PRAETEREA nititur hæc sententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia sic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Cratoaldus: & quia apud Græcos articulus est signum subiecti in propositione; in hac autem sententia τὸ ὄσι τὸ σῶμά μου, articulus adiungitur corpori, non

pronomini. At stultum est in re tanta dimissis omnibus sanctis Patribus, & tot Conciliis Ecclesie Catholice, audire quid vnus ludimagister in suo angulo mussitet. Neque est vniuersalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: sæpissimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonstrandam, & definiendam, siue energiæ causa, vt Matt. 5. *Vos estis sal terra*, ὑμεῖς ἐστε ἡ ἅλας; & ibidem: *Vos estis lux mundi*, ὑμεῖς ἐστε ἡ φῶς, & cap. 21. *Hic est heres*, & alibi. Quid, quod Paulus I. Cor. 11. non ait τὸ τῷ ἐστὶ τὸ σῶμα μου. sed ad confundendum hæreticum dixit τὸ τῷ μου ὅτι τὸ σῶμα;

Restat igitur, vt vera sit Catholicorum sententia, qui illud, *Hoc*, demonstrare volunt, non panem, sed rem contentam sub speciebus panis; quæ etsi antea fuerat panis, tamen tunc iam erat Christi corpus. Ex quo sequitur, vt etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Eucharistia.

E S T.

SECUNDO consideranda est particula EST, circa quam refutandæ sunt duæ hæreticorum sententiæ QUARTA & QUINTA. Igitur eam particulam Zvinglius contendit accipiendam esse, pro Significat, quod etiam Calvinus, & Petrus Martyr, & Beza in lib. de cœna Domini, cap. 5. aliquando dicunt; licet aptius putent, si tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Est*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita vt, *Est*, nihil significet, nisi, *Est*. Quod autem Calvinus scribit lib. 4. Instit. cap. 17. §. 20. Catholicos accipere, *Est*, pro Transubstantiatur, qui est tropus omnibus gentibus inauditus, mera calumnia est. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce transubstantiationem, vt infra contra Lutherum demonstrabimus, sed non dicunt, *Est*, poni pro Transubstantiari; nec solum hoc non dicunt, sed ne verisimiliter quidem id potest eis affingi, cum ipsi contédant pronomem, *Hoc*, non demonstrare panem, qui solus (eorum sententia) mutatur in corpus Christi.

Quod igitur verbum, *Est*, hoc loco significet, *Est*, probatur PRIMO, quia hoc verbum non potest vlllo modo accipi in alia significatione, quàm in sua propria. Nam INPRIMIS habet simplicissimam, & communissimam significationem, ita vt omnia alia verba resoluantur in hoc, & aliquid aliud; sic enim resolvimus, Homo ambulat, id est, est ambulans; ridet, id est,

id est, est ridens, &c. ergo hoc verbum non potest trahi ad significationem alterius verbi, quia tunc posset, ac deberet resolui in se, & aliud, quod nullo modo fieri potest, cum sit omnium simplicissimum. **PRAETEREA** hoc verbum est copula omnium propositionum, coniungens praedicatum cum subiecto; ergo est in omni propositione necessarium; ergo nunquam potest dimittere suam significationem, ut induat aliam. **PRAETEREA** tropi non ponuntur in verbis, nisi ratione peculiaris alicuius rei, seu naturae, quae in vno verbo implicatur, & non in altero; ut verbi gratia, ridere sumitur tropicè propter risum, quem significat, & sic de ceteris. At hoc verbum, *Est*, nihil significat, nisi coniunctionem vnus cum altero, aut ipsum esse commune cum omnibus rebus: vnde dicitur substantiuum, & alia adiectiua. Quare fieri non potest, ut in eo sit aliquis tropus. **DENIQUE** nullus vnquam Rhetor scripsit, tropum fingi posse in verbo, *Est*. Opinio igitur Zvinglij, & sectatorum eius, ex mera imperitia nata est; ac propterea prudentiores Sacramentarij, non in verbo, *Est*, sed in nomine, *Corpus*, tropum posuerunt.

DICES, in explicatione vocabulorum, *Est*, accipitur ordinariè pro Significat, ut, Amare est diligere, id est, significat diligere. **RESPONDEO**; Id verum est, & tamen non est hic vllus tropus. Nam quia in eiusmodi sententiis praedicatur signum de signo, ideò explicatur, *Est*, per Significat; essentia enim signi est significatio. Itaque etiam in his sententiis, *Est*, significat Esse; sed quia ipsum esse, est significare, in vocibus, ideò, *Est*, explicatur per Significat; at in aliis sententiis, vbi quod praedicatur, non est signum formaliter, non potest, *Est*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quae erat **QVINTA** opinio. Is, ut diximus, vult illud, *Est*, significare communicationem idiomatum nascentem ex vnione Sacramentali panis, & corporis Christi: sed toto caelo aberrat, licet multum sibi placeat cum isto suo nouo figmento. **NAM** communicatio idiomatum non oritur ex qualibet vnione, sed solùm ex hypostatica, vbi est vnum suppositum in duabus naturis. Id verò patet exemplo vnionis naturalis, quae est inter animam, & corpus in homine. Etsi enim ex hac vnione putat Boquinus nasci communicationem idiomatum, quia idem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & spiritualis, & immorta-

lis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, id est, verè, & propriè homo non dicitur spiritualis, & immortalis, sicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam post mortem homo non est amplius homo, proinde non est homo immortalis, sed solus spiritus eius: ergo multò minus ex vnione Sacramentali, quæ est minor quàm naturalis, oritur communicatio idiomatum.

SECUNDO, Communicatio idiomatum non est inter naturas vnitas, sed in solo supposito communi: non enim dicimus, Deitas est humanitas, vel contrà; sed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exemplo hominis dicitur homo secundum Boquinum corporalis, & spiritualis: at non corpus esse spiritus, vel contrà spiritus corpus. Ergo non potest dici vni istius communicationis; Hic panis est corpus, sed solùm, Hoc Sacramentum est panis, & corpus. Nam vt ipse Boquinus explicat, Sacramentum est id, in quo fit vnio Sacramentalis, sicut Christus est id, in quo fit vnio hypostatica; & homo est id, in quo fit vnio naturalis.

TERCIO, Comunicatio idiomatum est mutua: at ex vnione Sacramentali non oritur mutua communicatio. Nam tametsi signum accipit interdum nomen signati, tamen non contrà; imago Cæsaris dicitur Cæsar, sed Cæsar non dicitur imago; hederæ est signum vini, & posset aliquo modo dici vinum, nimirum repræsentatiuè: at vinum nullo modo dicitur hederæ: ita igitur licet panis posset dici Sacramentaliter corpus, quia illud significat: tamen Christus non potest dici Sacramentaliter panis. Non ergo exponi possunt verba Domini Sacramentalia, per communicationem idiomatum.

QUARTO, Communicatio idiomatum non solùm communicat nomina naturarum, sed etiam proprietates ipsarum. De Christo enim dicimus: Hic homo est æternus, omnipotens, &c. & hic Deus esuriit, sitiit, mortuus est, &c. at non licet tribuere panis, corporis Domini proprietates, neque contrariò proprietates panis corpori: nemo enim ferret, si quis dicere vellet; Panis est animatus, vnitus diuinitati, &c. & multò minus, si quis diceret, Corpus Domini est rotundum, triticeum, expers vitæ, & sensus. Quare ineptum est Boquinum figmentum.

CORPVS.

C O R P V S.

Sequitur alia particula, nimirum, C O R P V S, quam tribus modis aduersarij exponunt. Alij enim significari volunt ea voce corpus Christi mysticum; Alij signum corporis Christi; Alij signum quidem, sed efficax: quæ sunt tres opiniones ex illis nouem, quas supra recitauimus, nimirum, S E X T A, S E P T I M A, & O C T A V A.

Sed P R I M A expositio ineptissima est, nec vllò nititur fundamento, & apertè repugnat sequètibz verbis: *Quod pro vobis datur*; nec enim corpus mysticum datum est pro nobis, sed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in consecratione calicis: non enim Ecclesia, seu corpus mysticum Christi, dici potest calix sanguinis, vel Testamenti; nec pro nobis effunditur in remissionem peccatorum.

S E C V N D A autem expositio refellitur his argumentis. P R I M O, quia nusquam in Scriptura accipitur corpus Christi, nisi vel pro corpore vero, & naturali ipsius, vel pro corpore mystico: pro signo, vel figura corporis nusquam; ergo expositio illa est planè temeraria, & sine exèplo vllò Scripturæ introducta. Et confirmatur, quia Scriptura cùm accipit improprie corpus Christi, id est, pro Ecclesia, continuò id ipsum explicat: vt Coloss. I. *Adimpleo, qua desunt passionibus Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* At hoc loco nullus Euangelista, neq; Paulus explicuit corpus accipi improprie: relinquitur igitur, vt proprie accipi debeat.

S E C V N D O idem probatur ex dictis de pronomine, *Hoc*: Nam si pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, vt clarissimè antea ostendimus, certè ruit fundamentum aduersariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *signum corporis*, nisi velint ipsam verum, & naturale corpus esse signum sui ipsius.

T E R T I O probatur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur.* Est autè O B S E R V A N D V M, paulò aliter legi in Græcis, & Latinis codicibus. Matth. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Græcè habetur de sanguine *ἐκχυνόμενον*, id est, effunditur, Latinè *effunderetur*. Luc. 22. de pane dicitur *διδομένον*, & Latinè *datur*. I. Corinth. II. *κλάμενον*, id est, frangitur, Latinè *tradetur*.

Quæ

Quæ verba dupliciter exponi possunt. VNO modo, vt hæc omnia dicantur de corpore & sanguine, vt est in Eucharistia, non autem vt fuit postea in cruce, vt sensus sit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, id est, offertur, & donatur Deo Patri in sacrificium. Neq; obstat vocabulum Frangitur: nam iuxta morem Scripturæ, frangere, est dare, Isaia 58. *Frangite esurienti panem tuum*. Vnde Lucas posuit, *quod datur*, pro eo, quod habet Paulus, Frangitur. Verborum autem calicis huc esse volunt sensum: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur*, id est, qui libatur, & offertur Deo in sacrificium pro salute vestra. Porrò hæc explicatio si recipiatur, planè euertit hæreticorum sententiam de corpore Domini tropicè intelligendo. Neque enim corpus tropicè acceptum, id est, panis, datus est pro nobis, sed datus est nobis; neque vinum sanguinem significans effusus est in institutione cœnæ, sed infusus potius; neque id pro nobis, sed nobis; neque in remissionem peccatorum, quod propriè conuenire vero sanguini omnes fatentur.

ALTERA tamen expositio, quæ refert hæc omnia ad passionem, & crucem Domini, & quam recipit Petrus Martyr in comment. cap. II. primæ ad Corinth. & Calvinus atque alij in cap. 26. Matth. est etiam vera, & non pugnat cum superiore, vt in I. lib. de sacrificio, cap. 10. demonstramus. Quod autem hæc etiam expositio quam aduersarij recipiunt, ostendat corpus propriè, non tropicè accipiendum, probatur hoc modo. Ista additio: *Quod pro vobis datur*, non videretur apposita alia de causa, quâ vt distingueretur corpus Christi, quod dabatur discipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meum*, vt distingueret corpus suum à corporibus non suis; ita adiecit (*quod pro vobis tradetur*) ad distinguendum corpus verum, & naturale suum ab alio corpore suo, sed non naturali, quale est, corpus mysticum Ecclesiæ. Quod etiam satis apertè indicat articulus appositus nomini Græcè $\tau\omicron\upsilon\tau\omicron\sigma\mu\alpha$, &c. Nam vt Cyrillus docet lib. I. in Ioan. cap. 4. articulus facit, vt nomen accipiatur in vna certa, determinata, & propria significatione. Itaque sicut cùm dicimus, Hic est ille Petrus, qui accepit clauis regni, distinguimus eum ab alijs eiusdem nominis; ita cùm Dominus ait; *Hoc est illud corpus* (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelli-

intelligimus Dominum distinguere corpus suum verum ab omni alio, & determinatè loqui de illo solo. Iam igitur, si Dominus Apostolis tradidit verum corpus propriè dictum, optimè se habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus suum naturale, non mysticum; si autem (vt aduersarij volunt) dedit eis panem, qui esset signum corporis; falsa est additio. Panis enim, vt symbolum corporis Dominici, vtrumque corpus significat, & mysticum, & naturale: quocirca malè addita fuisset illa distinctio. Quod enim panis Eucharistiæ vtrumque corpus Christi significare debeat, & verum, & mysticum, dubitari non potest: inde enim 1. Corinth. 10. dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* & Augustinus tract. 26. in Ioannem, dicit, idèd in specie panis, & vini cōsecrari Eucharistiam, vt significetur vnitas corporis mystici. Vt enim panis ex multis granis efficitur, & vinū ex multis racemis confluit; ita Ecclesiæ corpus, ex multis fidelibus componitur. Præterea corpus in crucem traditum, & sanguis in cruce effusus verè sunt corpus, & sanguis Christi propriè, non significatiuè.

DICENT, Panis est signum seu figura veri corporis, & sanguinis pro nobis traditi, & effusi. Contrà; nam illæ voces in recto positæ *σῖδος μὲνον*, & *ἐκχυσόμενον* debent coniungi cum substantiuo in recto, non in obliquo; ergo iunguntur cum eo, quod dicitur corpus, & sanguis, non cum vocibus in obliquis positis, id est, corporis, & sanguinis. Ergo aut verum corpus, & sanguis sunt in Eucharistia, aut corpus, & sanguis significatiuè, id est, panis & vinum, tradita sunt pro nobis ad crucem, & mortem, quo nihil absurdius fingi potest.

Sequitur TERTIA explicatio, quæ (vt diximus) Caluini est, qui existimat panem Eucharistiæ non appellari signum corporis, sed ipsum corpus, quia est signū efficacissimum. Quod idem admittit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum in fine tertiæ partis: vbi dicit, Christum non dixisse, Hoc significat, vel, Hoc est signum, sed, Hoc est ipsum corpus meum, vt distingueret hoc signum ab aliis signis inanibus, & sterilibus; dum enim panem istum Eucharistiæ ore sumimus, verè simul ipsum Christi corpus spiritu manducamus.

EST autem hic reuocandum ad memoriam, quòd suprà diximus in 1. capite, non existimare Caluinum nobis cum pane dari reipsa ipsum Christi corpus, ita vt Christi corpus dici

dici possit esse tunc, & in cœlo, & nobiscum; sed solum dati per quandam communicationem ipsius, & omnium bonorum eius, quæ non requirit localem præsentiam, quomodo dantur aliquando regna, & ciuitates, vel prædia absentibus. Id autem fieri existimat per instrumentum fidei: dum enim credimus in Christum, fit ipse noster cū omnibus bonis suis. Vide quæ suprâ diximus loco citato.

Hæc opinio, seu potius figmentum, duplici argumento refutari potest. PRIMO ex principio quodam ipsius Caluini. Credere in Christum, non est verè manducare Christum; nec diceretur panis Eucharistiæ corpus Christi, si credere esset manducare. At ex sententia Caluini apertè sequitur, nihil esse aliud manducare Christum, nisi credere in ipsum; ergo ex sententia Caluini non verè manducatur in Eucharistia corpus Christi, nec dici potest panis ille corpus Christi. Maior propositio est ipsius Caluini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Sunt, inquit, qui manducare Christi carnem, & sanguinem eius bibere, vno verbo definiant, nihil esse aliud, quam in Christum ipsum credere: sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse Christus in præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationem nobis commendat. Et infra: Quemadmodum enim non aspectus, sed esus panis corpori alimentum sufficit: ita verè ac penitus participem Christi animam fieri conuenit, ut ipsius virtute in vitam spiritualem vegetetur. Vbi comparat actum credendi, cum actu videndi cibum, vt significet ita credere, non esse manducare, sicut videre cibum non est manducare, qualia etiam repetit, §. 11.*

Probat nunc minor propositio. Nam manducare est actio quædam, & actio manducantis, non cibi manducati, vt notissimum est. At in manducatione corporis Domini secundum Calvinistas, nulla est actio hominis manducantis, nisi ipsum credere; ergo ipsum credere est manducare secundum Calvinum. Probat nunc minor. Nam illa unio corporis Domini nobiscum, quæ sequitur post actum fidei, non est aliqua actio, sed relatio sequens apprehensionem fidei, vel si actio est, non est nostra, sed Christi: ita enim ipsi docent, ex hoc quod quis credit, sequi vt Christus se totum ei donet, & communicet; vel explicent ipsi, post actum fidei, quam aliam actionem exerceat homo in coniunctione cum Christo faciendam. Et confirmatur exemplo corporalis manducationis: in hoc enim

manducare est apprehendere cibum, & traicere ab ore ad stomachum, nō autem vnio cibi, & hominis; ergo eodem modo in spiritali manducatione, manducare erit apprehendere Christum, qui est actus fidei, nō autem vnio Christi nobiscū, quā non est actio, sed actionis effectus. Confirmatur etiā ex loco Pauli, quem Calvinus adducit ad illustrādā sententiā suam. Cū Paulus ait Ephes. 3. Christum habitare in nobis per fidem, non intelligimus idē esse credere, & habitare Christum in nobis, sed vnum ex altero sequi; ita etiam cū dicimus, corpus Domini manducari per fidem. At habitare Christum in homine, non est actio aliqua hominis distincta ab actione fidei: ergo eodem modo vnio Christi nobiscum per manducationem spiritualem Eucharistiā, non est actio distincta ab actione fidei; igitur manducare nihil est aliud nisi credere.

SECUNDO omissa ista inepta Caluini metaphysica, probo, nō posse panem dici corpus, quia sit signum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, nouæ legis, Baptismus, verbum Dei, & imago depicta vel sculpta crucifixi. At ineptus esset, qui diceret, Imago crucifixi non est nuda imago, sed est verē ipse Christus, qui pro nobis passus est: & eodem modo esset ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacramenta vetera, vel Baptismus noster, aut verbum Dei, sunt ipse Christus, non eius tantum symbola; ergo ineptus est etiam qui dicit, Panis Eucharistiā est ipsum corpus Domini, non nudum symbolum. Probatior maior propositio. Nam (vt supra ostendimus in 1. cap.) nihil aliud tribuit Calvinus Eucharistiā, nisi vt sit symbolum reuocans ad memoriam Christi passionem, & ea ratione fidem excitans, vt patet ex lib. 4. Instit. cap. 17. §. 2. & 5. & alibi. At hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Baptismus, & verbum Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hæc repræsentant Christi mortem, & proinde fidem excitant: immò multò melius mortem Christi repræsentat imago depicta, vel sculpta crucifixi, quā panis fractio. Et idem dici potest de sacrificiis vitulorum, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expressè proponente Christi mortem.

AD hoc argumentum ex parte aliqua respondere conatus Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum part. 1. obiecto 94. dicit enim Sacramenta vetera non fuisse appellata corpus Christi,

Christi, sicut appellatur panis Eucharistiæ, licet illa etiã fuerint signa efficacia huius rei; quia nondum peracta erat Christi passio; nunc autem peracta est.

At vanissima est solutio. Nam quando Christus dixit *Hoc est corpus meum*, nondum peracta erat passio. Et præterea, quod signa repræsentent rem præteritam vel futuram, ad hoc, ut accipere possint nomẽ rei significatę, est omninõ per accidens, & impertinens. Nam si cum Deus reuelauit aliquẽ nasciturum; sicut reuelauit de Cyro, Ioanne Baptista, & aliis, depicta fuisset imago illius, nõ minus illa imago dici potuisset Cyrus, vel Ioannes, quàm illæ, quæ modõ pinguntur.

DEINDE esto, solutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certẽ nihil responderi potest ad instantiam de Baptismo, in quo repræsentamus Christi mortem iam præteritam teste Paulo Rom. 6. & de imagine crucifixi, & de verbo Dei. & tamen rideretur qui diceret, verbum, aut Baptismum esse ipsum corpus Christi: & imaginem depictam non esse nudum signum, sed ipsum Christum, qui pro nobis mortuus est.

M E V M.

Sequitur vltima particula M E V M, ad quam pertinet VLTIMA opinio hæreticorum, & ea quidem ineptissima, eorum videlicet, qui dicunt vocari panem corpus Christi, quia ab ipso creatus. Id enim facillimẽ refellitur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*, & clariùs de sanguine: *Qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*. Panis enim, & vinum, quamuis sint res à Christo creatæ: tamen non sunt datæ, aut effusæ pro nobis in remissionem peccatorum.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij verba institutionis figuratẽ accipienda.

VIDEAMVS nunc quibus argumentis probent aduersarij verba institutionis figuratẽ accipienda. Sed obiiciunt illi PRIMO argumentum, quod olim obiiciebat Berengarius teste Guilmundo lib. 2. Particula (*Hoc*) est demonstratiua. Dominus autem cum ait: *Hoc est corpus meum*, panem solùm in manibus habuit, quem

quem demonstraret: ex sententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramento, cum diceretur (*Hoc*) sed peracta demum consecratione. SECUNDO, augetur difficultas ex illis verbis Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim (*ex hoc*) non potest referri nisi ad vinum. Quare iussit Dominus, ut vinum biberent, proinde vinum, non sanguinem biberunt, nisi figuratè: vel si repètè mutavit vinum in sanguinem, præstigiis vsus videbitur, quippe qui vinum obtulerit, & dum essent bibituri, illud è medio sustulerit. TERTIO Lucas, & Paulus dixerunt *Ἔστω ὁ ποτήριον*, *hic calix*; ergo pronome demonstrat calicem, non sanguinem. At eadem ratio est panis, & calicis, ergo illud: *Hoc est corpus*, significat, *Hic panis est corpus*. QUARTO est argumentum Lutheri cap. I. de Babylon. captiuit. Hebræi non habent genus neutrum; ergo Dominus non dixit: *Hoc est corpus meum*, sed, *Hic est corpus meum*: ergo demonstrauit panem, non corpus. QUINTO est argumentum Caluini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, fregit, id discipulis dedit; nam omnia verba: *Accipit, benedixit, fregit, dedit*, regunt eundem accusatiuum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem; ergo & panem dedit; ergo illud (*Hoc*) panem demonstrat.

Vt soluantur obiectiones, & tota res aperiatur, NOTANDUM est secundum Græcos codices, pronomen *Ἔστω*, accipi posse substantiue, & adiectiue: præterquã Luc. 22. & I. Cor. II. vbi dicitur *Ἔστω ὁ ποτήριον*, *hic calix*: tamen in Latinis codicibus, non potest accipi substantiue, nisi in illis verbis: *Hoc est corpus*. Nam in consecratione calicis omnes habent: *Hic est sanguis*, aut *Hic calix*, quæ nõ possunt exponi substantiue. Est quidẽ in quibusdam codicibus Cypriani lib. 2. epist. 3. *Hoc est sanguis*: sed correctiores Manutij, Morelij, Pamelij habent, *Hic est sanguis*, ut etiam habetur in omnibus liturgiis Latinis. Quare ut omnia conueniant; præstat exponere vbiq; illud pronomen adiectiue, ut hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, *Hoc edulium est corpus meum*: *Hic est sanguis*, id est, *Hic potus est sanguis meus*. *Hic est calix sanguinis mei*, id est, *Hic calix est calix sanguinis mei*.

Nota SECUNDO Catholicos etsi conueniant in re, tamen non conuenire in modo explicandi, quid propriè demonstrat illud pronomen, *Hoc*, vel *Hic*. Sunt autè duæ celebriores

sententiæ. VNA, quod pronomen, *Hoc*, demonstret corpus, & pronomen, *Hic*, demonstret sanguinem. Et ad argumentū aduersariorū respondent, in huiusmodi propositionibus, quæ significant id, quod tunc fit, cum dicitur; pronomina demonstratiua non demonstrare id quod est, sed id quod erit: & ponunt exempla, vt si quis dum pingit lineam, aut circulum, dicat; hæc est linea; hic est circulus: quomodo etiam exponi debet pronomen in illis verbis Domini Ioan. 15. *Hoc est præceptum meum*. Et rursus: *Hæc mando vobis*. Et Luc. 22. *Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, quoniã necesse est impleri omnia, &c.* & sic accipiuntur illa exordia Prophetarum: *Hæc dicit Dominus*.

Hæc explicatio non videtur plenè satisfacere propter duas causas. PRIMO, quia etsi pronomen demonstratiuū demonstret rem futurā, quando nihil est præsens, quod demonstratur, vt in exemplis allatis; tamē si quis digito aliquid ostendat, dicit pronomen effert, valde absurdū videtur dicere pronomine illo non demonstrari rem præsentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc est corpus meum*; videtur igitur demonstrauisse panem. Neque obstat, quod propositio non significat, nisi in fine totius prolationis. Nam etsi ita est de propositione, quæ est oratio quædam; tamen demonstratiua pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam sequantur ceteræ voces. Et sanè in illis verbis *Bibite ex hoc omnes*, valde durum est nō demonstrari id, quod erat, sed id tantū, quod futurum erat.

SECUNDO verba Sacramentalia secundum Catholicos non sunt speculatiua, sed practica; efficiunt enim quod significant; vnde etiam à Patribus operatoria dicuntur, vt postea videbimus. At si pronomen demonstrat solum corpus, verba erunt speculatiua, non practica. Semper enim verum est demonstrato Christi corpore, dicere: *Hoc est corpus Christi*, siue id dicatur ante consecrationem, siue postea; siue à laico, siue à sacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria, nō sunt verba, nisi dicantur ab eo, qui est legitimus minister; neq; sunt verba, antequam Sacramentum efficiatur.

Est igitur ALTERA sententia S. Thomæ 3. p. q. 78. art. 2. & 5. & in cap. II. prioris ad Corinth. nec non aliorum multorum, qui eum sequuntur, quod pronomen, *Hoc*, non demonstret præcisè panem, nec corpus, sed in communi substantiam, quæ est

Est sub illis speciebus: sic tamen ut demonstratio propriè ad species pertineat; non quidem, ut sensus sit: *Hoc*, id est, hæ species sunt corpus meum; sed in obliquo, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Quomodo etiam exposuit olim Guitmundus lib. 2. qui hunc vult esse sensum eorum verborum: *Hoc est corpus meum*, id est, hoc habet panis, nunc est corpus meum: atque hoc modo omnia exprime coherant. Nam quia Sacramenta significant, quod efficiunt, & non efficitur in hoc Sacramento, ut corpus Christi, sit corpus Christi; id enim semper fuit: neq; efficitur, ut panis sit corpus Christi, id enim fieri nequit, sed efficitur, ut sub speciebus illis sit corpus Christi, sub quibus antea erat substantia panis; idè illud, *Hoc*, nō demonstrat panem, nec corpus Christi, sed contentum sub speciebus.

Hinc argumentum optimè soluitur. Nam cum aiunt, *Hoc*, demonstrat panem; ergo panis est corpus Christi: propriè autem id esse non potest, ergo figuratè. **RESPONDEO** illud, *Hoc*, non demonstrare panem præcisè, sed contentum sub illis speciebus; quod quidem licet fuerit panis ante consecrationem, tamen vi illorum verborum incipit esse corpus Domini.

Idem dico ad illud, *Bibite ex hoc omnes*: illud enim, *ex hoc*, non significat ex hoc vino, sed ex eo, quod in calice sub speciebus vini continetur, quod quidem licet vinum fuerit ante consecrationem, tamen finitis verbis consecrationis, non vinum, sed sanguis erat, ut Dominus testatur subiiciens: *Hic enim est sanguis meus*. Quare non iussit Dominus (sicut aduersarij mentiuntur) ut Apostoli in sacra cœna vinum biberent; nec fuerunt vllæ præstigiæ: id enim fuit verè, quod Dominus dixit, nimirum sanguis eius. Præstigiatores enim vinum pollicentur, & aliud præstant: immò contrarium Dominus fecit eius, quod præstigiatores faciunt; illi enim dicunt se aliquid dare, & non dant verè, sed apparenter: Dominus autem dedit verè, quod dicebat se dare, licet non apparet ita esse.

Illud quod obiiciebatur ex verbis Lucae, & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex communi vsu loquendi nō ipsum vas, sed quod in vase cōtinetur: rectissimè igitur exponitur, *Hic calix*, id est, quod in hoc calice cōtinetur. Neq; est eadem ratio panis, & calicis; nam panis

non potest significare nisi panem, calix autem significat generatim, quidquid in calice continetur, siue sit vinum, siue sanguis, siue quid aliud.

Ad argumentum Lutheri respondeo PRIMO. Sicut Hebræi non habent genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiã corpus Hebraicè est generis masculini, & demonstrari potuit per pronomen masculinum. SECUNDO verba Domini Hebraica dico rectius exposita à Marco, & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui sine dubio antiquissimus auctor fuit; quàm ab vlllo alio exponi possint: porro hi auctores cum panem nominassent *ἄρτον* generis masculini, pronomen posuerunt in genere neutro *τὸ*.

Ad vltimum RESPONDEO, Dominum accepisse, ac benedixisse panem; sed dedisse panem non vulgarem, vt acceperat, sed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *Accepit, & dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accusatiuum eodem modo se habentem. Neque est hoc inusitatum: nam si quis dicat; Percussit quidam Petrum, occidit, & sepeliuit; non intelliget Petrum fuisse viuum sepultum, tametsi viuus fuerit percussus. Ad id quod etiam illi hoc modo coguntur soluere hoc argumentum, nam volunt Dominum accepisse panem vulgarem, & tamen dedisse panem Sacramentalem.

Obiiciunt contra hanc solutionem Calvinus, & Petrus Martyr. Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 20. *Nihil absurdum*, inquit, *quàm ad speciem transferre, quod de pane predicatum*. Respexit nimirum Calvinus ad verba S. Thomæ 3. part. q. 78. art. 2. vbi dicit, pronomen, *Hoc*, demonstrare species sensibiles panis, quæ solæ manent in illa mutatione panis in corpus Christi.

SED S. Thomas explicuit se in art. 5. ad 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, non demonstrare accidentia, quasi esset sensus; Hoc id est, hæc accidentia sunt corpus Christi; (id enim verè absurdissimum esset, vt Calvinus dicit, qui videtur in hoc sensu accepisse verba S. Thomæ) sed demonstrare substantiam sub illis accidentibus contentam, quæ antea erat panis, & nunc est corpus Christi; ita vt hic sit sensus; Hoc, id est, substantia sub his accidentibus contenta, est corpus Christi. Et hic sensus

sus non modò non est absurdus, sed est necessarius; quando-
quidem (vt suprà ostendimus) illud, *Hoc*, non potest demon-
strare panem, neq; etiam corpus Christi præcisè; & esset aptú
exemplum, si Dominus quando mutavit aquam in vinum,
ostendisset hydrias aquæ, ac dixisset, *Hoc est vinum*, & illis
verbis mutasset aquam in vinum. Neque enim possemus ita
exponere illam sententiam; *Hoc est vinum*, id est, hæc aqua
est vinum: id enim falsum esset; neque ita, *Hoc*, id est, hoc vi-
num, siue hæc res, demonstrando vinum, est vinum: nam fal-
sa fuisset demonstratio, non enim aderat vinum, cùm diceret-
ur; *Hoc*, sed hic esset sensus, *Hoc est vinum*, id est, in hoc vase
est vinum.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. I. obiecto 13.
& 14. ridet hanc solutionem, & quia dicimus demonstrari sub-
stantiam sub speciebus contentam, quæ videtur esse quoddã
individuum vagum; ait ipse individuum vagum mente posse
concipi, demonstrari autem planè non posse: Dominum au-
tem demonstrasse quod in manibus habebat, id est, rem cer-
tam, & determinatam. Et vt se in Scholasticis versatú osten-
deret; addit Scotum fuisse parentem huius individui vagi in
explicatione horum verborum.

SED in vtroq; fallitur. Nam in primis Scotus in 4. dist. 8.
q. 2. vbi fusè de hac re agit, neq; nominat individuum vagum,
neq; ita exponit hunc locum, vt pronomen, *Hoc*, demonstrat
aliquid incertum, seu vagum, sed dicit, *Hoc*, significare, *Hoc*
ens; illud autè, *Hoc ens*, supponere pro Christi corpore; pro-
inde esse propositionem illam singularem, & determinatam:
quam sententiã suprà refutauimus. Porro individui vagi me-
minit Dominicus a Soro in explicatione sententiæ S Thomæ
in 4. dist. II. q. I. art. 5. Quamuis autè simile sit individuo vago
substantia sub speciebus panis contenta; & ex se non magis
possit supponere pro pane, quàm pro corpore Christi, & pro
qualibet alia re, quæ sub iisdem speciebus maneat: tamen in
hac propositione: *Hoc est corpus meum*, substantia illa deter-
minatur vi verbi, *Est*, ad supponendum pro corpore Christi;
atq; ita propositio est singularis, & determinata.

Ad id verò, quod ille ait individuum vagum non posse de-
monstrari, RESPONDEO formaliter in hac propositione
demonstrari species, quæ sunt certæ, & determinatæ, quam-
uis, vt dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca non dicimus,

Hoc, id est, hæc substantia, vel hoc ens, cum *Scoto*, sed, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, ut pronomen demonstratiuum teneat se ex parte specierum, non ex parte substantiæ: interest autem inter illa duo, *Hoc*, id est, hæc substantia, & *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus. Quod si dicas, *Hoc*, id est, hæc substantia, necesse est, ut substantia illa tunc sit præsens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc non est præsens substantia corporis Christi, & falsa redditur demonstratio. At si dicas, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, non est necesse, ut illa substantia tunc sit præsens, sed satis est, si præsentia sint species, quæ demonstrantur pronomine, *His*. Id quod clarius erit, si tacita substantia dicas: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Sed de his satis.

SECUNDVM argumētum sumitur ex particula, *Est*. Docet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, part. 3. pagina 638. cogi Papistas, ut verbum, *Est*, accipiant tropicè pro *Fit*, vel transubstantiatur. Nam alioqui esset falsa propositio: *Hoc est corpus meum*. prius enim debet esse res, quam pronuncietur eam esse; vera enim est propositio, si res ita se habeat, non contra, ac præsertim secundum Catholicos, qui volunt hæc verba esse causam conuersionis panis in corpus Christi semper enim causa est prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eucharistia, antequam dicatur, *Est*, ergo falsè dicitur, *Est*, nisi sumatur pro *Fit*. PRAETEREA ista oratio est operatoria ex sententiâ Papistarum, sicut illa, *Fiat lux*; ergo verbum, *Est*, debet sumi pro *Fit*.

RESPONDEO cū S. Thoma, 3. par. q. 78. art. 2. & 5. (vnde videtur Petrus Martyr accepisse hæc argumenta) verba illa consecratoria (ut quamuis aliam sententiam) non habere perfectam significationem, nisi in ultimo instanti, quo profertur vltima vox: pendet enim intellectus, donec ad finem veniatur, in eodem autem ultimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuersio panis in corpus Christi. Neque obstat, quòd verba non videantur habere vltimum instanti posituum, cū finiuntur per motum. Nam etsi non datur vltima pars motus, & proinde verborum; tamen datur vltimum mutatum esse, & proinde vltimum instans terminatiuum verborum; quomodo in linea non datur vltima pars, datur tamen vltimum punctum. Quare simul tempore sunt completa significatio verborum, & conuersio panis in corpus Christi.

Christi: ordine tamen naturæ inuicem se præcedunt, & sequuntur hæc duo. Nam verba illa, quatenus causa sunt illius conuersionis, præcedunt conuersionem: & contra, quatenus veritas propositionis pender à rei essentia, conuersione præcedit significationem.

Ad illam confirmationem RESPONDEO, verba esse operatoria, etiam si non ponatur, *Est*, pro *Fiat*, quia cum Deus, qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est, ut illud sit; & idè si antea non fuerit, necesse est, ut tunc fiat. Cur autè dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Christus non dixerit, *Fiat corpus*, sed *Est corpus*; rationem reddit S. Thomas, quia verba Dei in principio creationis operabantur solùm efficienter, non autem Sacramentaliter: verba autem Christi operantur utroque modo; & idè debent significare suum effectum in facto esse, quod fit per verbum substantiuum indicatiui modi, & temporis præsentis. Sed etiam si ista causa non esset; quis posuit Christo legem, ut semper eodem modo loqueretur cum aliquid faciebat? nonne in Euangelio legimus dictum Lucæ 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate tua?* & Ioan. 4. *Vade filius tuus Sinit?* Et certè non minus his verbis curauit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*, Ioan. 5.

Obiiciunt Zvvingliani quædam exempla Scripturæ, in quibus, *Est*, accipi videtur pro *Significat*, ut: *Semen est Verbum Dei, Petra erat Christus*. Sed de his dicemus in sequenti disputatione; nam communia sunt etiam Oecolampadio, & Caluino, & aliis. Perinde enim est si dicas: *Semen est*, id est, significat verbum, & *Semen est Verbum Dei*, id est, est signum verbi Dei: quomodo etiam possunt exponi omnes similes loquutiones.

TERTIUM argumentum, sicut & quatuor proximè sequentia, ex particula, *CORPUS*, desumitur. Igitur Caluinus, & Martyr, & ceteri sæpe hoc argumentum repetunt. Illa sententia: *Hoc est corpus meum*, est Sacramentalis; ergo Sacramentaliter exponenda, ergo significat, panem esse corpus Christi Sacramentaliter, seu significatiuè. Hoc argumentum tanti fecit Caluinus, ut in vltima admonitione ad VVestphalum de hoc argumento dixerit: *Hic murus aheneus esto*.

RESPONDEO, Sacramentalem propositionem sumi posse duobus modis. PRIMO, ut dicatur Sacramentalis, quia

explicat Sacramentum, siue eius significationem, qualis est Apocalyp. 17. *Septem capita, septem colles sunt, &c.* Nam ostenderit in visione Deus Ioanni mulierem sedentem super bestiam septem capitum, quæ significabat Romam, quæ sita est in septem montibus; ait ergo Angelus: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris: septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.* Tales sunt etiam illæ Matth. 13. *Semen est Verbum Dei.* Et Genes. 41. *Septem boues, septem anni sunt.* Atque in hoc genere propositionum accipiuntur semper prædicata tropicè, non propriè.

SECUNDO, potest dici Sacramentalis propositio, quia per eam Sacramentum instituitur, aut conficitur: ut cum dicitur Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Et Matth. vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* aut cum nos baptizantes dicimus: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et in hoc genere propriè accipiuntur vocabula, quæ designant materiam, & formam Sacramenti. Neq; enim licet dicere, non oportere assumere aquam propriè dictam in Baptismo, sed aliquid per eam significatum; aut non esse inuocandam propriis verbis Trinitatem, sed aliquem tropum in illis verbis subsisteratio, qui nihil certi haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæstio est utrum illa verba: *Hoc est corpus meum,* dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad instituendum, vel conficiendū, vel potius non est quæstio; sed certum est dici ad instituendum, & conficiendū Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba sunt de essentia Sacramenti, & sunt operatoria, ut Ambrosius testatur lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. Apud hæreticos autem etiam si hæc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec censeantur operatoria, tamen sunt necessaria ad Sacramenti confectioem; quia continent promissionem, sine qua nullum Sacramentum constare potest. ET quia Sacramentum secundum Caluinum est posterius verbo promissionis, tanquam sigillum eius, & appendix, ut ipse loquitur lib. 4. Institut. cap. 14. §. 2. inde fit, ut panis non fuerit Sacramentum, nisi post ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramenti, cum Sacramentum nondum esset; sed institutio, & confectio. DEINDE, cur omnes hæretici ista verba præmittunt in suæ cœnæ celebratione, nisi quia putant sine his verbis nullum esse Sacramentum?

DENIQUE

DENIQUE, ubi cunque in Scripturis est explicatio mysterij, præcedit ipsum mysterium, & indicat Scriptura esse declarandum per sequentia. Id patet in omnibus parabolis, somniis, & visionibus, quæ declarantur in Scriptura. Hoc autem loco nullum narratum est mysterium, nec vlla indicatur sequutura declaratio; constat igitur illa verba ad institutionem, & confectionem Sacramenti, non ad declarationem significationis eius pertinere. Ita murus aheneus inuentus est luteus.

Argumentum **QVARTVM** eiusdem Caluini, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Nisi Apostolis venisset in mentem, *Corpus*, figuratè accipi debere, turbati fuissent de re tam prodigiosa. At qui tranquille, & quietè leguntur participasse sacram illam carnem.

RESPONDEO; Cur Apostoli mirati, ac turbati nõ fuerint, duplex est causa. **VNA**, quia fuerant iam antea instructi, & præmoniti, Ioan. 6. vt Chrysostomus docet hom. 83. in Matt. **ALTERA**, quia idem Christus, qui mysteria tradebat, mentem eorum fide illustrabat, vt simpliciter crederent. Nam multa alia mirabilia sine turbatione audierant, & crediderant; quale erat in primis, hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari, esse verum Deum; & iam tunc esse in cælo cum loqueretur in terris. Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.* Denique cur hodie tot millia simplicium Catholicorum non turbantur, cum primùm audiunt in Eucharistia esse totum, & integrum Christum? nisi quia fide illustrante persuasi sunt Christum, qui hoc dixit, Deum esse, qui mentiri non potest.

QVINTVM argumentum Klebitij in lib. de victoria veritatis par. 1. arg. 8. & aliorum. Christus de corpore suo ait: *Accipite, & manducate.* At corpus Christi non potest propriè manducari, cum non possit dentibus teri: ergo vel accipitur corpus figuratè, vel certè ipsum manducare; vt vel sensus sit: Manducate panem, qui signum est corporis mei; vel, manducate corde, non corpore; fide, non ore, ipsum verum corpus meum.

RESPONDEO, corpus Christi verè ac propriè manducari etiam corpore in Eucharistia. Nam ad rationem manducationis non est necessaria attritio, sed satis est sumptio, & transmissio ab ore ad stomachum, per instrumenta humana, & naturalia, id est, linguam, & palatum. Alioqui senes, & pueri

edentuli nihil vnquam comederent, & nos, cum deglutimus integros aliquos cibos, vel ipsas hostias non consecratas, non diceremur comedere. Ad D O præterea, si de ratione manducationis esset attritio dentibus facta; corpus Christi propriè manducari in Eucharistia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Christi absolutè manducari, sed manducari sub specie panis; quæ sententia significat ipsas species manducari visibilibus, ac sensibilibus, ac proinde ipsas dentibus atteri: sed sub illis inuisibilibus sumi etiam, & transmitti ad stomachum corpus Christi. Nam etiam panis ipse verus non atteritur dentibus, nisi ratione accidentium suorum: substantia enim cuiuslibet rei non est per se diuisibilis. Hoc tamè interest inter substantiam panis, & corpus Christi sub speciebus panis; quòd illa extenditur ad extensionem quantitatis, qua verè informatur: hoc autem non extenditur, nec informatur, sed est totum sub qualibet particula. Idèò panis absolutè manducatur, corpus Christi non absolutè, sed sub specie panis.

S E X T U M argumentum sumunt ex variis locis Scripturæ, vbi vel, *Est*, accipitur pro Significat, vel certè prædicatum accipitur figuratè. Caluinus li. 4. Instit. cap. 17. §. 21. & §. 22. exempla profert. Genes. 17. *Circumciso est fœdus*. Exod. 12. *Angelus dicitur Deus*. *Agnus est pascha, id est, transitus*. Leuit. 16. *Sacrificia sunt expiationes*. Psal. 84. *Arca est Deus*. Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus sanctus*. Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus*. vbi, *Est*, non potest accipi substantiue, alioqui non esset æternus Spiritus sanctus. 1. Cor. 10. *Petra erat Christus*. Et ibidem: *Panis est communicatio corporis Christi*. 1. Corint. 12. *Ecclesia est Christus*. Tit. 3. *Baptismus est lauacrum regenerationis*. Si illud, *Est*, acciperetur substantiue, omnes qui baptizantur, regenerarentur; multis tamè scimus inutilem esse Baptismum. Alij adferunt alia, vt: *Septem boues sunt septem anni*, Gen. 41. *Semen est verbum Dei*, Matth. 13. *Ego sum ostium*, Ioan. 10. & alia id genus. Confirmant argumentum; quia multæ hæreses ortæ sunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, vt Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerant Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis par. 1. argum. 16.

R E S P O N D E O, hoc argumentum multis modis deficere. Nā IN PRIMIS non potest colligi ex aliquot exemplis, sic vbiq; accipi verbum, *Est*, aut prædicatum propositionis: nos enim pro-

proferre possumus multò plura loca, in quibus, *Est*, significat, *Est*, & prædicatum propriè accipitur.

Refellit hanc solutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, par. I. arg. 16. dicit enim simili modo argumentari aduersarios suos, qui inde probant locum Euangelij: *Hoc est corpus meum*, accipiendum sine tropo, quia multa loca in Scripturis accipiuntur sine tropo. At mentitur in caput suum; nos enim generali regula utimur, ac dicimus ubiq; seruandam esse verborum proprietatem, nisi euidenter doceatur alicubi esse tropum; ex illa vniuersali regula, probamus hunc locum accipiendum sine tropo. Idem dico ad confirmationem; nõ rectè probari vbique cauendum sensum literalem, quia aliqui inde occasionem errandi sumpserunt. Nam hoc modo probaremus etiam nunquam sequendum sensum mysticum, quia inde occasionem errandi sumpserunt Chiliastæ, Origenistæ, Donatistæ, & alij: immò cauendum esset ab ipsa tota Scriptura, quia errores multi, ac ferè omnes ex ipsa malè intellecta orti sunt.

SECUNDO peccat argumentum aduersariorum, quia nullum exemplū simile attulerunt. Nam in exemplis allatis, semper prædicatur de disparato disparatum, vt patet ex illis; Boues sunt anni, Semen est verbum, Christus est vitis, &c. in his enim cum nullo modo possit fieri, vt illa propriè sint vera, cogitur necessariò recurrere ad tropos. At in hac sententia: *Hoc est corpus*, non prædicatur disparatum de disparato, saltem verbis disertis. Quid enim illud, *Hoc*, referat, in quæstione est, & non debet assumi tanquam certū, quòd referat panem, cum expressè Scriptura id non habeat. Deberent igitur adferre exemplū, vbi de pronomine, *Hoc*, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. VNVM argum. 16. Exod. 24. *Hoc est Testamentum*: vbi, *Hoc*, sanguinem refert. ALTERVM in fine libri ex Confessione Ducis VVirttembergensis, Ezech. 5. *Ista est Hierusalem*: vbi demonstratur imago Hierosolymæ depicta in latere, vt patet ex c. 4. At illud, *Hoc est Testamentum*, non legitur. Exod. 24. sed, *Hic est sanguis Testamenti*; illud autem: *Ista est Hierusalem*, non intelligitur de imagine Hierosolymæ, sed de ipsa vera Hierosolyma, vt ex ipso textu, & Hieronymi commen. patet. Nam etiam si cap. 4. iussus fuerit Ezechiel depingere illam urbem; tamen cap. 5. non loquitur amplius de illa imagine. ADDO, quod non ait Ezechiel, *Hoc est Hierusalè*, ostensa imagine, sed, *Ista est Hierusalem*. Dominus autem

autem

autem dixit: *Hoc est corpus*, non *Iste est corpus*, quod dicere debuit si panem ostendere volebat. Itaq; non sunt illa similia.

TERTIO peccat argumentum, quod multa falsa admittet. Nam QVAEDAM falsò citantur. vt verbi gratia: *Sacrificia sunt expiationes*; citant Calvinus, & Klebitius ex Leuit. 16. nec tamen habetur talis sententia eo loco, aut alibi. Item citat Calvinus Psal. 84. v. 8. vt probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur; illa enim verba, ad quæ Calvinus respexit: *Videbitur Deus Deorum in Syon*, exponuntur ab Augustino, Hieronymo, Theodoro, & aliis, nõ de arca, sed de ipso Deo vero, qui in cœlesti Syon in se videbitur: & in terrena Syon visus est cum carnem induisset. Adde, quod etiam si de arca intelligeretur hic locus, non propterea dici posset, *Hæc arca est Deus*, sed per hanc arcam videtur Deus, vt per locum Deofacrum, in quo responsa dabantur. Sic etiam citat, & valde vrget Calvinus ex 1. Cor. 12. *Ecclesia est Christus*. At non hoc Paulus dicit, sed hoc: *Ita est Christus*. Vbi vocat Christum, ipsum Dominum cum suo corpore mystico; sed non propterea licet dicere, *Ecclesia est Christus*; sicut nec dicimus, *Corpus est caput*, vel *regnum est Rex*, licet aliquando nomine Regis intelligamus ipsum Regem cum suo regno. Illud etiam: *Nondum erat Spiritus sanctus*, Ioan. 7. aliter habetur in textibus correctionibus, nimirum: *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, Augustinus tract. 52. in Ioan. Leo serm. 2. de Pentecoste, & alij: Et præterea etsi legeretur: *Nondum erat Spiritus*, non propterea est ibi vllus tropus, sed intelligeremus non fuisse Spiritum in Apostolis, vt legit Hieronymus quæst. 9. ad Hedibiam. j

QVAEDAM citantur rectè, sed malè exponuntur, vt illud: *Agnus est Pascha, id est, transitus*. Nam Agnus Paschalis non dicebatur Pascha tropicè, quia significaret transitum; nulla enim erat similitudo inter agni occisionem, & transitum Domini; sed dicebatur propriè Pascha, sicut etiam festus dies dicebatur Pascha, nomine deriuato ab illo transitu Domini, quia agnus immolabatur, & dies festus agebatur in memoriam & honorem illius transitus. Vnde in Euangelio absolute Agnus Paschalis dicitur Pascha: *Vbi vis tibi paremus comedere Pascha?* &: *Necesse erat occidi Pascha*, Marc. 14. Luc. 22.

ILLVD etiam 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*: secundum Chryostomi, Theophylacti, Theodoret, & Ambrosij expositionem

sitionem veriore, & literalem, non accipitur de petra materiali, quæ significaret Christum; illa enim non sequebatur Hebræos: sed de petra inuisibili, & spiritali, quæ Iudæis omnia necessaria providebat; quæ petra verè, & propriè erât Christus vt Deus. Etsi enim est tropus in eo, quòd Christus vocatur petra, tamè per additionem, spiritalis, explicatur tropus, & determinatur illa vox ad Christum significandum; & proinde ipsa propositio: *Spiritalis petra erat Christus*, propriè, non figuratè accipitur.

Calvinus, etsi in institutione loco notato per petram intelligat saxum, tamen in vltima admonitione ad VVestphalum, intelligit aquam nomine petræ per metonymiam: aqua enim facillè sequi poterat Hebræos per riuulos fluens. At hoc commentum refutauit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in commentario huius loci. Nam repugnat Scripturæ illa expositio: siquidem paulò post indiguerunt rursus aqua, vt patet Num. 20. & 21. qua certè non eguissent, si aqua de petra eos sequuta fuisset.

Martyr duas expositiones adfert. VNA M, quòd illud: *Consequente eos petra*, significet, Obsequente, & ministrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè nouerant vim Græcæ vocis, ἀγὼ λαθῶσις, constanter explicant, *Comitante*, non, Obsequente, vt etiam Erasmus, cui aduersarij multum tribuunt: idèò ponit ALTERAM, quòd illud, *Comitante*, referatur ad Christum, non ad petram, vt nos diximus. SED non aduertit hac sua expositione, quam præ ceteris probare videtur, se destruere id, quod supra dixerat. Nam hoc modo non potest habere tropum in Sacramētis. Nam si petra comitans non erat petra materialis, sed Christus petra inuisibilis; certè non potest exponere: *Petra erat Christus*, id est, petra significabat Christum; quod tamen ille maximè contendit.

Est tamen hîc OBSERVANDVM, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Christi fuerit, & aqua inde manans figura fuerit sanguinis Christi: sicut etiam non negamus species panis signa esse corporis Christi; sed negamus per illa verba: *Petra erat Christus*, explicari illam figuram, sicut negamus per illa verba: *Hoc est corpus meum*, explicari significationem specierum panis.

ILLVD etiam: *Panis est communicatio*, 1. Cor. 10. non rectè exponitur, cùm aiunt: *Panis est communicatio, id est, significat*

cat communicationem: sed sensus est; Communicatio panis consecrati in cœna Domini, nõne communicatio corporis Domini est: Vbi non est tropus vllus tollens veritatem rei, aut obscurans sententiam: nam accipitur vsitatè panis, pro panis vsu, & communicatione. Neq; est tropus in voce panis, quia loquitur de pane consecrato, qui verè est corpus Domini, vt in sequenti capite ostendemus.

DENIQUE illud: *Baptismus est lauacrum regenerationis*, malè exponitur per illa verba, Baptismus significat lauacrum: nam non significat solùm, sed verè etiam lauat animas à peccatis, quod ad se attinet, licet impediri possit effectus per nostram indispositionem.

QUARTO peccat argumentum, quòd in omnibus locis adductis, vbi est vel tropus, vel aliquid obscurum, semper additur explicatio, vt Genes. 17. vbi Circumcisio vocatur fœdus; ibidem dicitur etiam signum fœderis. Exod. 12. vbi agnus dicitur phasè; ibidem dicitur victima transitus Domini. 1 Cor. 10. *Petra erat Christus*. ibidem explicatur de spiritali confluence eos petra: denique in omnibus parabolis, & visionibus, seu somniis, semper indicatur parabolam esse, vel visionem mysticam.

Vbi præterea est ADNOTANDVM in eiusmodi locis parabolæ, similitudinum, visionum, &c. sine vllò tropo posse accipi, *Est*, pro Significat; quia essentia talium rerum tota posita est in significando, sicut supra diximus de explicacione vocabulorum. Vt verbi gratia cum dicitur Genes. 41. *Septem boves sunt septem anni*, non est sensus, quod boves significant annos, sed quòd boves in visione ostensi sunt ad significandos annos. Hæc autem sententia: *Hoc est corpus meum*, vt sæpe diximus, non est explicatio signi, aut parabolæ, sed assertio rei. Quocirca Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 21. allaturus exemplum troporum, præfatur se nolle adferre exempla ex parabolis, nimirum aduertebat illa non esse ad rem.

SEPTIMUM argumentum est Calvinij lib. 4. Institut. cap. 17. §. 23. Si corpus in illa sententia: *Hoc est corpus meum*, accipitur propriè, vel significat solum corpus, vel totum Christum. Si solum corpus; ergo erit alicubi corpus Domini sine anima, sanguine, & deitate. Si totum Christum; ergo erit confusa batologia: *Hoc est corpus*, & *Hic est sanguis*, idem enim ista significabunt, & poterit dici de pane: *Hic est sanguis*, & de calice

Hoc

Hoc est corpus. Confirmatur, quia si totum Christum significat vox, *Corpus*, erit tropus, qui dicitur, Intellectio: non ergo possumus tropos fugere in hac sententia, nisi impiè distrahamus corpus Domini à sanguine ipsius.

RESPONDEO, verba propriè significare; & nomine corporis solum corpus intelligi, nomine sanguinis solum sanguinem; nec tamen distrahitur corpus à sanguine, quia coniuncta sunt illa ob necessariam concomitantiam, licet ista coniunctio non significetur illis vocibus: sicut neque negatur. Quemadmodum si quis demonstrato corpore Petri, dicat, *Hoc est corpus Petri*; is propriè solum corpus significat; nec tamen sequitur corpus illud carere anima, quia non ait ille, *Hoc est corpus sine anima*, sed simpliciter; *Hoc est corpus*, quod est verum, siue ibi sit anima, siue non sit: quare neq; vlla est hic battologia, neq; intellectio. Quanquam si cogeremur intellectionem admittere, non grauatè id faceremus, quia magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim non tollit rei veritatem, istæ tollunt. Vnde in illis verbis: *Verbum caro factum est*, Catholici omnes intellectionem, qua ex parte intelligimus totum, omnes admittunt, metonymiam nulli, sicut nec metaphoram, nisi hæretici, qui negant veram carnem in Christo.

OCTAVVM argumentum Caluini §. 20. & Martyris in cap. II. I. Corint. & aliorum, ex illis verbis: *Hic calix nonum Testamentum est in meo sanguine*. Hic enim duplex tropus necessariò est admittendus. PRIMVS in voce, *Calix*, accipitur enim omnium consensu continens pro re contenta, qui tropus dicitur metonymia. SECUNDVS in voce Testamenti: neque enim vinum, aut sanguis est propriè Testamentum, sed signum Testamenti. Quod probant PRIMO, quia alioqui singulis diebus renouaretur Testamentum Christi, & præcedens antiquaretur. SECUNDO, necesse esset sæpe Christum mori: Testamentum enim non valet, nisi moriatur, qui testatus est, Hebr. 9. Præterea TERTIO Matthæus ait: *Hic est sanguis meus novi Testamenti*; ergo sanguis non erat Testamentum; at quod erat in calice erat Testamentum, teste Luca; ergo in calice non erat sanguis. QUARTO Lucas, & Paulus dicunt, calicem esse Testamentum in sanguine; ergo quod erat in calice, non erat sanguis: esset enim sensus; *Hic sanguis est Testamentum in sanguine*; quod est absurdum, & impossibile. Nam quando

vnum

vnus est in alio, non possunt illa esse vnus & idem, nisi dicamus idem esse in seipso. Ex his colligit Calvinus exponi debere verba Matthæi, & Marci per verba Lucæ, & Pauli, quia illa sunt pauciora, ista plura. Itaque illud: *Hic est sanguis meus*, quod Matthæus, & Marcus dixerunt, sic debet exponi; Hoc est Testamentum in sanguine meo, id est, signum Testamenti sanguine meo confirmati; & similiter illud: *Hoc est corpus meum*, exponi debet; Hoc est Testamentum in corpore meo. Non solum enim sanguis, sed etiam corpus Christi Testamentum nouum stabiluit: non ergo proprie accipi potest vocabulum corporis, nisi idem esse velimus corpus, & Testamentum in corpore. Atque hic videtur esse Achilles Caluini in hac materia.

RESPONDEO, non negamus in verbo, *Calix*, tropum esse; sed tropum ibidem clarissime explicatum; quod de tropo, quem aduersarij ponunt in voce, *Corpus*, dici non potest. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic est calix*; at certe non bibit vas, sed liquor in eo contentus. ITEM (vt supra diximus) Lucas addit in calicem: *Qui pro vobis effunditur*; at vas non effunditur, sed liquor. DENIQUE, quod Lucas, & Paulus dicunt: *Hic est calix*; Matthæus, & Marcus dixerunt. *Hic est sanguis*. oportet autem exponere obscura verba per clariora, & figurata per propria. Certè si idem homo de eodem vase diceret; *Bibite ex hoc poculo*, & adderet; *Bibite ex hoc vino*, nemo dubitaret illo poculo contineri vinum, & eum hominem explicare voluisse, quid in poculo contineretur: cum ergo idem Spiritus sanctus de eadem re dicat per duos scriptores sanctos: *Hic est sanguis*, per alios duos: *Hic est calix*, dubitari non debet, eo calice sanguinem contineri. Demonstrent aduersarij explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingunt in vocabulo corporis, & vicerunt. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, est tropus tam vsitatus & vulgaris, vt non minus apertus sit, quàm voces ipsæ propria.

Quantum ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Testamenti*, dico nullum esse ibi tropum. OBSERVANDUM enim est duo esse, quæ nomine Testamenti appellari solent. PRIMO, ipsa voluntas testatoris, quæ de hæreditate disponit, siue sit absoluta, siue conditionem requirat, & pactum etiam dici possit. Sic accipitur Exod. 24. *Hic est sanguis fœderis*; seu (vt citat Apostolus Hebr. 9.) *Hic est sanguis Testamenti*; et
enim

enim sensus: Hic est sanguis, quo sancitur, & confirmatur voluntas, pactum, promissio Dei. Sic accipitur etiam Genes. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. & Galat. 4. Hebr. 8. & Hierem. 31. vbi distinguuntur duo Testamenta.

SECVNDO, vocatum est Testamentum authenticum instrumentum, quo continetur voluntas testatoris, & per quod acquirit hæres ius ad hæreditatem. Et hoc modo non improprie vocamus Testamentum vetus & nouum, sacra Biblia, in quibus continetur voluntas Dei de bonis temporalibus dandis populo Hebræorum, & de bonis æternis dandis populo Christianorum: nec non Sacramenta, quæ sunt instrumenta authentica, quibus applicatur nobis ius ad hæreditatem; imò etiam ipsa hæreditas saltem ex parte. Hæreditas enim est gratia, & gloria: datur autem nobis per Sacramenta in præfenti gratia, & ius ad gloriam. Vnde Circumcisio, quæ erat Sacramentum Testamenti veteris, & per quod dabatur Hebræis ius ad terram promissionis, Testamentum vocatur Eccles. 4.

In carne eius stare fecit Testamentum. Eadem etiam dicitur signum fœderis, & ipsum fœdus, Genes. 17. & vtrumque proprie. Nam erat ipsa signum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promissione: & simul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro instrumento, quo explicatur illa promissio. Inter omnia autem Sacramenta dicitur Testamentum præcipuè ipsa Eucharistia, quia non solum est instrumentum conferendæ hæreditatis, sed etiam continet apertissimam representationem effusionis sanguinis Domini, à quo vim suam habet Testamentum nouum.

Ex his ad omnes obiectiones respondemus. Ad PRIMAM nego, quotidie fieri nouum Testamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Eucharistiæ non est noua institutio Testamenti, sed repetitio eiusdem; vt cum describitur sæpius idem Testamentum, quæ repetitio fit ad applicandam hæreditatem variis hæredibus, qui subinde exoriuntur; sicut etiam Circumcisio repetebatur sæpissimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Ad SECVNDAM nego, debere Christum quotidie mori. Nam mors eius non fuit Testamentum, sed confirmatio Testamenti: sufficit autem vna eius mors ad confirmandum Testamentum ipsius, etiam si infinities repetatur.

Ad TERTIAM dico, in Matthei verbis: *Hic est sanguis Testamenti,*

Gg

stamenti, accipi vocem Testamenti i. modo, id est, pro diuina promissione: in verbis autem Luc. *Hic calix Testamentum est.* accipi 2. modo, id est, pro instrumento illius promissionis. Itaq; vtrumq; est verè ac propriè dictum.

Ad QVARTAM dico, non esse absurdam loquutionem: *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*, etiam si illud: *Hic calix*, significet, Sanguis in calice contentus. Nam sanguis accipitur diuerso modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur: *Hic calix*, sumitur sanguis in eo contectus, vt est sub speciebus vini, & est Sacramentum, ac proinde Testamentum; cùm autem dicitur, *In sanguine meo*, sumitur pro ipso sanguine visibiliter in cruce effuso, vt hic sit sensus; *Hic calix*, id est, res contenta in hoc calice sub speciebus vini, est nouum Testamentum dedicatum, & sancitum in sanguine meo.

Ad illud quod obiiciunt, necessariò distingui ea, quorum vnum est in alio, RESPONDEO; illud (*in*) hoc loco non significare continentiam, sed causam instrumentalem: est enim positum (*in*) loco (*per*) vt sit sensus; Testamentum nouum in sanguine Christi sanciri, id est, per Christi sanguinem. Quomodo dicitur Rom. 3. Christus propitiator in sanguine suo. Rom. 5. dicimur iustificati in sanguine Christi. & Ephes. 2. *Quæramus longè, facti sumus propè in sanguine eius.*

Denique ad consequentias illas Caluini, dico non debet exponi Matthæum per Lucam, neq; contrà; quia vterq; propriè loquitur, & satis apertè: tamen si tropus esset in illis verbis: *Hic calix Testamentum est*, deberet exponi per verba Matthæi, quæ sunt clariora: *Hic est sanguis noui Testamenti.* Potest tamen concedi Caluino, licere dicere, *Hic est sanguis Testamenti*, id est: *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*. Et etiam: *Hoc est corpus meum*, id est, Testamentum in corpore meo. Neq; sequitur corpus accipi figuratè: quia, vt diximus, verum corpus, & sanguis Domini sub speciebus panis, & vini verè, & propriè Testamentum sunt.

NONVM argumentum, ex illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Nam memoria est rerum absentium; ergo panis, & vinum non sunt corpus, & sanguis, nec in ea mutantur, sed sunt mera symbola rei absentis; ergo corpus, & sanguis figuratè accipiuntur pro signo corporis, & sanguinis. Confirmatur, quia commemoratio mortis Domini est proprius finis symbolorum illorum Eucharistiæ: ipsius autem verum corpus

corporis alius est finis sublimior. At Dominus in institutione Sacramenti solum ineminit commemorationis; ergo corpus figuratè accipitur pro symbolo corporis.

RESPONDEO, quid sit, *in mei memoriam*, explicatum esse à Paulo I. Corin. II. illis verbis: *Mortem Domini annuntiabitis donec Veniat*. Itaq; iubemur sumere Eucharistiam in memoriam Dominicæ passionis, & mortis, quæ non præsens, sed absens est, immò non est, sed fuit. Ad confirmationem RESPONDEO, Dominum meminisse vtriusq; finis. Nam cum ait: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*. Et: *Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*, aperte significat finem huius Sacramenti esse peccatorum remissionem. ADDE, quòd de fructu Sacramenti huius multa dixerat Dominus, Ioan. 6. vt necesse non fuerit hic plura adiungere.

DECIMUM argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc genimine Vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*. Hæc dicuntur post consecrationem; ergo etiam post consecrationem vinum fuit, quod erat in calice, ergo non fuit sanguis, nisi figuratè.

RESPONDEO, ex Luca aperte colligi verba ista pertinere ad calicem vini, quem dedit Apostolis Dominus post esum Agni Paschalis ante consecrationem mysteriorum; ac proinde alios duos Euangelistas non narrasse hoc suo loco. Nam INPRIMIS Lucas meminit duorum calicum, vnus ante consecrationem panis, alterius post consecrationem panis; & de priore non dicit: *Hic est sanguis*, vel, *Testamentum in sanguine*, sicut dicit de posteriore: de eodem autem priore dicit: *Non bibam de hoc genimine Vitis*. PRAETEREA coniungit Lucas ista verba: *Non bibam de genimine Vitis*, cum illis: *Non manducabo ex hoc*, nimirum Paschate, *donec impleatur in regno Dei*. At certum est Pascha ibi vocari Agnum Paschalem, quo nomine vruntur in hac significatione omnes tres Euangelistæ; ergo pertinent illa verba: *Non bibam de genimine Vitis*, ad vinum, quod biberunt, cum Agnum Paschalem comederent.

DICES, Matthæus, cap. 26. non facit mentionem, nisi vnus calicis, nimirum Eucharistiæ, ergo cum ait: *Non bibam de hoc genimine Vitis*, illud, *Hoc*, refertur ad calicem Eucharistiæ, non ad alium: videtur enim valde absurdum, vt demonstrat calicem alterum, de quo nihil omninò dixerat. RESPONDEO, Matthæum non demonstraſſe vllum calicem ex duobus, sed

simpliciter demonstrasse vinum, quod erat in mensa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non solum respexisse ad vinum, quod biberant, sed etiam ad certum quoddam poculum, quod ipse Apostolis porrexit in fine cœnæ Iudaicæ, dum imponeret finem legalibus, quod Marthæus, ut multa alia, prætermisit.

Si rursus obiicias Augustinum, qui lib. 3. de consensu Evangelistarum, cap. 1. dicit, Lucam non narrasse historiam suo ordine, sed per anticipationem narrasse id, quod suo loco Marthæus, & Marcus narrarunt. **R E S P O N D E O**, Augustinum non expendisse hunc locum diligenter, ut ex eo patet, quod brevissimè se expediuit ab hac difficultate. Porro Hieronymus in cap. 26. Matth. Beda, & Theophylactus in cap. 22. Lucæ, aperte duo pocula distinguunt in cœna Domini, & de priore, quod erat Iudaicum, intelligunt illa verba: *Non bibam de genere vitis*. **A D D E**, quod multò probabilius est (si nulla alia esset ratio) Marthæum, & Marcum non narrasse suo loco rem parvi momenti, quàm Lucam non narrasse recto ordine summum mysterium. **D E N I Q U E**, si conuinceremur, verba illa Domini *Non bibam de hoc genere vitis*, dicta esse post consecrationem calicis; adhuc nihil aduersarij obtinerent. Possent enim ac deberent ea verba referri, non ad calicem consecratum, sed antea potatum; ut ea refert Anselmus in eum locum Marthæum non enim voluit Dominus dicere, se non amplius celebraturum Eucharistiam, sed non se bibiturum more humano ad efficiendas vires.

C A P V T XII.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex locis Scripturæ, quæ continent usum huius Sacramenti, ac primùm ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

QUARTVM argumentum ex Scripturis sumi debemus ex his locis, quæ declarant usum Eucharistie tempore Apostolorum. Sunt autem duo loca precipua, quæ ad propositum faciunt. **V N V S** habetur 1. Cor. 10. in illis verbis: *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est?*

Ex

Ex hoc loco plura sumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobendam. PRIMVM, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus.* Significatur enim his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen necessaria non esset, si tantum contineret hoc Sacramentum figuram, seu representationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & voluntas Christi declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi, immò & Sacramenta secundum aduersarios, eiusdem generis cum nostra Eucharistia, & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

AT QVÆ hinc refellitur expositio Caluini, & Martyris in commentario huius loci, qui dicunt benedictionem calicis esse consecrationem, qua efficitur, vt vinum commune sit Sacramentum. Nam si ita esset, vel quia Sacramentum est signum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem signatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud sufficit prima institutio. Non secundum, quia illa analogia cum sit naturalis, est in re ante omnem consecrationem: quod enim panis, & vinum alant corpora, sicut Christi corpus, & sanguis animas, non habent ex consecratione, sed ex natura. Denique cur in aqua Baptismi nulla est necessaria benedictio, vt Baptismus sit Sacramentum? cur etiam in Manna, & aqua de petra, & Agno Paschali? Neq; dicere possunt, hanc benedictionem calicis esse similem illi, quam adhibemus in mēsa communi ad benedicendos cibos. Nam illa adhibenda est, ne videamur ingrati creatori, & est utilis, non autem planè necessaria: nam etiam sine benedictione cibi sapiunt, & nutriunt. At hinc fatentur etiam aduersarij necessariam esse consecrationem, vt vinum fiat Sacramentum.

SECVDVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Panis quem frangimus.* Nam in mysterio Eucharistiæ fractio idem est, quod immolatio, siue oblatio; vt patet ex illis verbis Pauli, I. Cor. II. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Nam & Caluinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad passionem; & Caluinus disertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idem esse, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: est enim verbum eiusdem auctoris, in eadem

epistola, & de re eadem tractantis. Et confirmatur, quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, non per verba distributionis: non enim dixit; calix, quē propinamus, sed, *conbenedicimus*; ergo etiam panem describere debuit per verba consecrationis, nō distributionis. Ergo illud, *frangimus*, non significat distribuimus, sed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba consecrationis. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariū, ut vox illa, *panis*, non significet panem triticeum, sed ipsum Christi corpus, quod est panis supersubstantialis, & cœlestis. Neq; enim panem triticeū immolamus, sicut etiam paulō infra, cū dicitur: *Vnus panis, unum corpus multi sumus*, non accipitur nomen panis pro pane triticeo, sed pro corpore Christi: non enim sumus nos panis triticeus, sed panis quidam mysticus, id est, (ut Apostolus exponit) vnum corpus Christi. Hinc autem euidenter probatur, Christi corpus verē esse præsens in cœna. Nam non immolamus panem (ut diximus) triticeum, sed corpus Christi; neque corpus Christi, ut est in cœlo; ergo ut est in ipsa mensa sub specie panis. Ad hoc argumentum responderi non potest, nisi admittēdo duplicem æquiocationem; vnam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, *panis*: quare id saltem obtinebimus, ut nostra explicatio sit censenda aptior, cū non admittat æquiocationes, & Paulum per Paulum exponat.

TERTIVM argumentū sumitur ex illis verbis: *Communicatio sanguinis Domini*. Et: *Communicatio corporis Domini* est. Vbi NOTANDVM est, vocem *κοινωνία* tripliciter accipi in Scriptura. ALIQVANDO enim significat distributionē, ut Rom. 12. *Necessitatibus Sanctorum communicātes*. Et hoc modo exponendum esse hunc locū negant aliqui Sacramentarij, ut Klebitius in solut. 1. arg. ne cogatur admittere, distribui cū specie panis ipsum Christi corpus. Sed Martyr, & alij, etsi ipsi quoq; Sacramentarij sint, non reiiciunt hanc expositionē. Nam factis putant se præsidij habere in suo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim distribui quidem corpus Christi cū specie panis, sed significatiuē, & spiritualiter tantū. ALIQVANDO *κοινωνία* significat societate, seu confederationē, ut Gal. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexterās societatis*. Et hanc significationē videntur Calvinus, & Martyr anteponeere ceteris, ut sensus sit, calicis sacri potū signū esse societatis, quæ est omnibus fidelibus, qui eodem sanguine redempti sunt, atq; eodem etiam

etiam spiritualiter hausto nutriuntur. Deniq; ALIQUANDO significat participationem eiusdem rei, vt Ephes. 4. *Tribulationi meae communicantes*, id est, participes effecti. Et hanc significationem sequitur ex aduersariis Klebitius loco citato, & vt ipse dicit, etiam Melanchthon. Sed certè omnes videntur probabiles, & in idem recidere: siue enim sit distributio, siue confœderatio, siue participatio, omnium consensu, Paulus docet sumi in Sacramento corpus Domini.

Sed tota difficultas est, an corporaliter, realiter, propriè sumatur sanguis, & caro, an solùm significatiuè, & spiritualiter. Quod autem corporaliter, & ppriè, probari posset omnibus argumentis, quibus supra pbauimus ppriè esse intelligenda illa verba institutionis: *Hoc est corpus meum*; sed illis omissis, tripliciter id probamus. PRIMO, qd sensus proprius, & literalis semper est eligendus, nisi euidenter proberetur contrariū. Neq; debēt à nobis petere aduersarij, cur sequamur propriū sensum verborū: simile em̄ id esset, ac si quis peteret ab iis, qui sunt in itinere, cur sequantur viam communē, & tritā: nemo enim sanus id querit, vel cur ingrediamur per portā, non per fenestrā.

SECUNDO, quia sic exposuerunt veteres sancti, ac præsertim CHRYSOSTOMVS, quem alij sequuntur. Nam in comment. huius loci, id est, hom. 24. in priorem ad Cor. exponens ista verba: *Calix benedictionis, &c. Horum*, inquit, *verborum hæc sententia est; quod est in calice, id est, quod à latere fluxit, & illius sumus participes*. & addit: Paulum noluisse dicere $\mu\epsilon\tau\omicron\chi\eta\mu$, id est, participationem, sed $\kappa\omicron\iota\upsilon\omega\nu\acute{\iota}\alpha\mu$, id est, communicationem, vt indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus, & sanguinē Domini, vt fiant vnum, participans, & res participata, intima quadam, & vera coniunctione, quomodo verè coniuncta sunt per Incarnationem verbum Dei, & caro. Certè Dei verbum, & caro non sunt coniuncta figuratè, aut per fidē tantūm, sed verè, & realiter. Cyrillus quoq; lib. 10. in Ioan. c. 13. ex hoc loco probat, Christū per Eucharistiā nobis vniri non solūm per charitatē, sed etiam verè, & corporaliter.

TERCIO, probatur ex intentione, & proposito Apostoli, quod erat auertere Corinthios à sacrificiis Gentilium, & ab esu carniū immolatarum, vt patet ex toto contextu: auertit autem illos ostendendo mensam, & sacrificiū longè præstantius, quo frui possunt. Illustrat autem rem totā Chrysostomus insigni similitudine. Sicut enim amans quispiam, cūm videt

personam à se amatam desiderare vestes, aut aliud aliquid al-
cuius alterius, continuò offert ipse sua illis meliora, & pra-
stantiora: ita etiam Apostolus, cum videret Corinthios des-
iderare sanguinem sacrificiorum, & esum carniū immola-
tarum, vt eos reuocaret, ostēdit illis mensam Domini, in qua
sanguinem, & carnem habent sine comparatione præstantio-
rem. Sed si vera esset sententia aduersariorum, nihil Aposto-
lus obtinisset. Si enim vera caro, & verus sanguis non est in
altari, sed tantum figura & signum, non magis mouebit ora-
tio Apostoli, quàm moueret qui personæ amatæ offerret ve-
stem sericā depictam, vt eam auerteret à veste serica vera con-
cupiscenda.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex cap. II. prioris ad Corinth.

ALTER locus ad vsum Sacramenti perti-
nens habetur cap. II. prioris ad Cor. vbi præter verba institutio-
nis, quæ supra tractata sunt, habentur illa ver-
ba: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi
manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et super-
Reus erit corporis, & sanguinis Domini. Hinc enim confici-
tur hoc argumentum. Reprehenduntur quidam, quod indig-
nè recipiant corpus Christi, & inde dicuntur non vitam, sed
iudicium haurire. At isti non recipiunt spiritu, & fide corpus
Christi, quia vtiliter reciperent, si ita reciperēt; ergo recipiunt
solo corpore; ergo corpus Christi verè præsens est in Eucharis-
tia, neq; enim ore corporali sumi potest corpus Christi, vt est
in cælo.

Aduersarij duobus modis eludere conantur hunc locum:
dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de causa reos
feri corporis Domini, & iudicium sibi manducare. PRIMÒ,
quia non recipiunt verè corpus Domini, quod eis in illis sym-
bolis Deus offert, quod idem est, ac si illud in terram abiice-
rent, & conculcarent. SECUNDO, quia iniuria afficiunt sym-
bola corporis Domini: iniuria autem symboli, seu imaginis
refertur ad ipsum, cuius est symbolum, vel imago. Vtramque
causam breuiter attingit Calvinus, lib. 4. Institut. cap. 17. §. 31.
fusiùs autem Petrus Martyr in commen. huius loci, vbi ponit
exemplum statuæ principis, & Petrus Boquinus in lib. contra
Heshusium, pag. 164. vbi etiam adfert exemplum Theodostij,
qui

qui gravissimè puniuit, qui vxoris suæ imaginem affecerant contumelia.

SED neutra caussa solida est. A c, vt à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Calvinistarum. In caussa enim imaginum non putat se peccare in Christum & Sanctos, cum eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cum illis obiiciunt, honorem, & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volunt indignè sumere figurata corporis Christi, quòd ea iniuria in Christum ipsum redundet. Porro Klebitius tam est sine mente, vt in eadem pagina in solutio. 7. argumen. inuehatur in eos, qui imagines Christi, & Sanctorum non demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè sumunt symbola corporis Domini; quia in Regem peccat, qui sigillo eius iniuriam facit, quia nimirum in sigillo inest Regis imago.

PRÆTEREA non censetur fieri iniuria imagini, nisi quando eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriam faciat: si enim alia de caussa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, vt sæpissimè vsu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vasis, vestibus, aliisque eiusmodi rebus existentibus, nemo dicit violatum esse eum, cuius illæ imagines sunt. At qui Sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum cōscientia peccati lathalis, rei sunt corporis Domini, & iudicium sibi manducant, etiam si non accesserint animo Eucharistiam violandi: non igitur illa caussa est huius peccati, quòd Eucharistia sit figura corporis Christi.

AD HÆC, si idèd peccarent, qui indignè sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat, non liceret homini peccatori aspicere, vel tractare imaginem Christi depictam; neque verbum Dei audire. Nam ista etiam Christum repræsentant, & offerunt, immò opinione aduersariorum, melius verbi Dei prædicatio Christum nobis significat, & offert, quàm vllum Sacramentum. Et cur, quæso, Manna, & aquam de petra sumebant promiscuè boni, & mali; digni, & indigni, & tamen non dicebantur vlli rei corporis Domini, neque iudicium sibi manducabāt, licet illa etiam Christum repræsentarent, & offerrent eo modo, quo Eucharistia aduersariorum sententia?

SI OBITICIAS non licuisse in Testamento veteri homini polluto edere de carnibus sacrificij, Leuit. 7. nec de panibus

propositionis, I. Reg. 21. **R**ESPONDEO, id pro nobis facere. Illa enim, quia erant typi quidam, & figuræ Sacramenti Eucharistiæ, exigebant munditiam quandam corporalem, ut inde intelligeremus spiritualem munditiam, quam exigit res figurata.

Si rursus **O**BICIAS, in Baptismo esse aquam veram, & naturalem, & non Spiritum sanctum sub speciebus aquæ; & tamen, qui aquam illam sine debita dispositione sumit in Baptismo, sine dubitatione peccat in Sacramentum Dei, & proinde etiam in ipsum Deum. **R**ESPONDEO, id quidem esse verum, peccare, qui Sacramentum quodcunque indignè, & sine dispositione sumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa significat, vel repræsentat aliquid sacrum. At in Eucharistia sumenda præter dispositionem, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur etiam singularis quædam, & specialis reuerentia, & puritas. Quod patet tum ex verbis Pauli: *Reus erit corporis Domini, Indignum sibi manducat.* nihil enim tale de vlllo alio Sacramento vsquam legimus, nec vllus diceret reum esse Spiritum sancti, qui aquam Baptismi indignè tractat: tum ex poena, qua puniebantur olim, qui Sacramentum Eucharistiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, ut Apostolus testatur: *Ideo inter vos multi infirmi, & dormiunt multi;* & exempla aliqua refert Cyprianus in sermone de lapsis, qualia de Baptismo nusquam inueniuntur: tum denique, quod semper in Ecclesia diligentissimè cauerint, ne vlla particula Eucharistiæ in terram caderet. **T**ERTULLIANVS de corona militis: *Calcis, aut panis nostri aliquid deuti in terram, anxie patimur:* at aquam Baptismi ipsi proficimus, dum baptizamus. Quare non ideo solum honoranda est Eucharistia, quia est Sacramentum, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longè maiorem causam: nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum verè continet, nam cetera communia sunt aliis Sacramentis, & figuris.

Iam **A**LTERA causa, quam adferunt aduersarij, cur Paulus reprehendat indignè sumentes Eucharistiam, quod videlicet illi non recipiant verè corpus Domini, quod sacra symbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. **N**AM Apostolus non dicit eos peccare, quod non recipiant, sed quod reci-

pian

piant indignè: vbi crimen ponit in ipsa sumptione, non in omissione sumptionis.

PRÆTEREA illa verba: *Iudicium sibi manducat, et bibit,* apertè indicant, ipsum, quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cum aliis adferat salutem: hoc enim est manducare iudicium, sumere aliquid, quod sumptum noceat.

PRÆTEREA illa verba: *Non diiudicans corpus Domini,* quid aliud significare possunt, nisi non discernens corpus Domini; sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini? vbi certè non negatur manducatio veri corporis, sed asseritur maximè.

PRÆTEREA, si nollent impij sumere corpus Christi, non accederent ad Communionem: ergo cum accedunt, nõ in eo peccant quod nolunt corpus Domini, sed in eo, quod illud volunt, cum sint eo indigni.

DENIQUE omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerunt. Basiliius lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinth. prope finem; homil. 83. in Matthæum, & homil. 45. in Ioannem. Origen. homil. 2. in Psal. 37. Hefichius lib. 6. in Leuiticum, cap. 26. Hieronymus in 1. cap. Malach. Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, & Theodoretus in cap. II. primè ad Corinth. in eo ponunt peccatum, de quo loquitur Apostolus, quod immundi, ac sordidi purissimum Domini corpus sumere audeamus. Et Chrysostomus quidem addit exemplum de eo, qui purpuram regiam in lutum abiicit, qui non minus peccare censetur, quam si eam scinderet. Theophylactus ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles, & infirmos oculos. Oecumenius comparat indignè communicantes cum iis, qui Christum crucifixerunt; qui certè non solum peccârunt, quia Christum vt Deum non receperunt, sed quia eundem iniuria grauiissima affecerunt. CYPRIANVS sermo. de cœna Dom. *Vbi sacrum cibum mens perfida tetigit, & in sceleratum os panis sanctificatus intrauit, &c.*

Denique AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 8. *Sicut,* inquit, *Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malè accipiendo, sed malè accipiendo, locū in se Diabolo prabuit: sic indignè quisq; sumens Dominicum Sacramentum, non efficit, & quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutē accipit,*
nihil

nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus; Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. probare volens usum malum rerum bonarum nocere: Quid, inquit, de ipso corpore, et sanguine Domini, unico sacrificio pro salute nostra, quamuis ipse Dominus dicat; Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam; nonne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè stentibus fieri, cum ait; Quicumq; manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et sanguinis Domini? Quo loco Augustinus aperitissimè dicit, indignos peccare, quia sumunt ipsum corpus Dñi, vnicum sacrificium salutis nostræ: certè autem vnicum sacrificium salutis non est symbolum panis, sed ipsum verum Domini corpus. Idem Augustinus in epist. 120. ad Honoratum, cap. 27. loquens de superbis, qui indignè communicant: Et ipsi, inquit, adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur. Vbi dicit, superbos licet sine fructu communicent, tamen percipere corpus Domini: & ne putemus eum loqui de corpore figuratè, id est, de pane, qui effigium corporis, dicit eos adorare id, quod sumunt, sed inde non saturari. Denique in epist. 162. ultra medium: Tolerat, inquit, ipse Dominus Iudam Diabolum, furem, & venditorem suum: sinit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt, precium nostrum. At certè non est precium nostrum, frustum panis, sed vera Christi caro.

SED obiicit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 34. quædam loca Augustini, ubi videtur sanctus ille Doctor negare sumi ab impiis corpus Christi. Tractat. 26. in Ioannem distinguit Augustinus visibile Sacramentum à virtute, seu re Sacramenti: ac dicit ab impiis sumi tantum visibile Sacramentum, non virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramentum quidem proponi omnibus, siue ad vitam, siue ad exitium; rem verò ipsam omnibus ad vitam, nulli ad exitium. Quod autem per virtutem & rem Sacramenti non solum intelligatur gratia iustificans, sed etiam corpus Christi, probat Calvinus ex antithesi inter visibile, & inuisibile. Nam corpus Christi non est visibile in Eucharistia; ergo non comprehenditur nomine Sacramenti
visibi-

visibilis, quod à bonis, & malis sumitur: sed nomine rei inuisibilis, quæ sumitur solùm à bonis.

RESPONDEO, S. AVGVSTINVS per virtutem seu rem Sacramenti, non intelligit corpus Christi absolutè, sed gratiam iustificantem, id est, effectum carnis Christi spiritualiter reficientis. Id patet tum ex eo, quod ibidem dicit, Patres Testamenti veteris in Manna de cælo pluente sumpsisse virtutem, & rem Sacramenti, quam nos in Eucharistia suscipimus; Patres autem non sumebant re ipsa carnem Christi, quæ nondum erat, sed sumebant effectum eius, id est, gratiam, quæ dabatur ex merito passionis Christi futuræ: tum ex eo, quod ibidem cum asserit impios non sumere carnem Christi, addit vocè, *Spiritualiter: Ac per hoc, inquit, qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit sanguinem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus signum corporis & sanguinis.* Hæc ille. Porro, corpus ipsum Christi sine effectu suo, id est, sine spirituali nutritione animæ, non distinguit Augustinus à visibili Sacramento, sed simul cum illo comprehendit, licet non sit visibile ipsum corpus nisi in specie panis. Ratio, cur non distinguat corpus à signo visibili, est, quia non maiorem fructum percipiunt ex Communionem, qui sic accipiunt corpus Christi, quam si nihil perciperent, nisi solùm signum. Ac ne miretur Calvinus, nos dicere cõprehendi corpus Christi nomine signi visibilis, cogitet Scholasticos omnes dicere solitos Christi corpus sumi ab impiis Sacramentaliter tantùm; cum tamen constet, à Scholasticis non negari sumi ab impiis verè ipsum Christi corpus. Itaq; Sacramentaliter tantùm, siue quod Augustinus dicit, in signo visibili tantùm non excludit corpus Christi, sed effectum corporis Christi.

SED obiicit alium locum ex tract. 59. in Ioannè, vbi Augustinus dicit, Apostolos ceteros māducasse panem Dominum, Iudam manducasse panem Domini. & serm. 2. de verb. Apost. *Tunc erit, inquit AVGVSTINVS, & unicuiq; corpus, & sanguis Christi, si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur, spiritualiter bibatur.* Obiicit etiam alia loca, sed in eandem sententiam.

RESPONDEO, apud Augustinum sæpissimè illud solum dici tale, & verè tale, quod habet effectum suum coniunctū: res enim ex fructu æstimatur. Itaq; illos dicit verè comedere corpus

corpus

corpus Christi, qui vtiliter comedunt: quomodo etiam nos vulgò dicimus aliquem nihil comedisse, qui tam parum comedit, vt non sufficiat ad eius vitam sustentandam; aut cerè, quod comedit, non retinet, sed continuò eiicit. Idem etiam Augustinus lib. 4. in Iulianum, cap. 3. cùm dixisset, opera vitiatū sine fide esse mala, & vitiosa, explicat, se illud solū appellare verum bonum, quod ad eternam salutem ducit. Et lib. 11. contra Faustum, cap. 7. ostendit in Scripturis ita sæpe accipi vocabula, vt non substantiam rei, sed qualitatem, vel effectum significant: vt 1. Cor. 15. dicuntur corpora post resurrectionem futura spiritualia; quia talia erunt quoad effectum, nō quoad substantiam; & ibidem dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, vbi caro accipitur pro carnis corruptione: & 2. Cor. 5. *Si nouimus Christum secundum carnem, iam non nouimus*, vbi etiam caro non substantiam carnis significat, sed mortalitatem. Sic igitur dicuntur impij nō comedere corpus Christi, licet sumant Sacramētum Eucharistiæ, quia nihil eis prodest, nec inde nutriuntur, aut roborātur. Deniq; in serm. 2. de verbis Apostoli à Caluino citato, AVGVSTINVS dicit: *Illud māducare, refici est; illud bibere, quid est nisi Siuere?* cū ergo manducare apud illum eo loco sit refici, quid mirum, si dicat eos non verè manducare, qui non reficiuntur?

SED vrget Caluinus alium locum ex lib. 21. ciuit. cap. 25. vbi Augustinus refert quorundam opinionem, qui putabant impios quoscunq; saluandos esse, modò non in Sacramento solū, sed re ipsa comedissent corpus Christi: refellit autē eam opinionem, atque affirmat, impios non posse dici verè comedere corpus Christi, sed solū Sacramento tenus.

RESPONDEO, eo loco per corpus Christi accipit Augustinus corpus Christi mysticum, cuius etiam Sacramentum est Eucharistia, vt ipse ibidem dicit. Nam opinio, quam refutat, ita accipiebat corpus Christi: dicebant enim illi non posse perire eos, qui Sacramentum percepissent, in vera Ecclesia constituti, quia eo modo non solū Sacramentum sumebant vnitatis fidelium, sed etiam comedebāt corpus Christi, id est, incorporati erant illi vnitati. Augustinus autem refellit ac dicit; neq; etiam eo modo impios comedere corpus Christi, quia non possunt esse membra Christi, cū sint membra meretricis: vbi tamen nō negat impios esse de corpore Christi, quod est Ecclesia, sed negat esse membra viuā eius corporis.

ris. Itaque argumentum Caluini in manifesta æquiuocatione versatur. Sed de his hæctenus.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

NUNC tandem soluenda sunt argumenta, quæ aduersarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non esse reuera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundum ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ causa.

PRIMUM argumentum sumunt ex illis verbis Psalm. 113. *Deus autem noster in cælo.* Et Isaia 66. *Cælum mihi sedes est.* Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. I. in 8. obiecto: *Christus et homo post resurrectionem est in eadem sede cum Patre, quia sedet ad dexteram Dei; ergo sicut Deus Pater in cælo sedem habet, ibique quærendus est, non in templo, vel pixide; ita etiam Christus, nisi velimus sedem Dei et cælum in pixide contineri.*

RESPONDEO; Argumentum hoc nihil omninò probare, vel potius contrarium probare eius, quod auctor intendit. Nam licet sedes Dei dicatur cælum, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locum Deus inuenitur, cum sit vbique: & falsum est Deum non esse quærendum, nisi in cælo, cum Act. 17. Paulus dicat, vbique posse quæri, & inueniri Deum, quia non longè est ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Eodem igitur modo Christus homo, licet sit in cælo & ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis & beatis gloriam suam; tamen etiam extra cælum esse potest, vbi ipse voluerit: non ergo dicimus cælum esse in pixide, sed Christum in cælo, & extra cælum esse posse.

SED vrget Martyr in solutione obiecti 48. hoc sophisma: *Christi corpus est in cælo, Christi corpus est in Sacramento, ergo Sacramentum est in cælo.* Et quia responderat Gardinerus vitiosum esse argumentum, cum constet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non esse nisi tres terminos, videlicet **CHRISTI** corpus, existens in cælo, existens in Sacramento: & duobus aliis argumentis contendit omninò sequi, vt

Sacra-

Sacramentum sit in cælo, si corpus Christi est in cælo, ut Scriptura dicit, & etiam in Sacramento, ut nos dicimus. **SECUNDUM** igitur argumentum est: *Esse idem corpus eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento, contradictio est manifesta; ergo Christi corpus in cælo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in cælo: nam si sit in cælo sine Sacramento, erit eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento.* **TERTIUM** est in prima figura: *Omne Christi corpus, vel quidquid est Christi corpus, est in cælo. Sed Sacramentum Eucharistia est Christi corpus, ergo Sacramentum Eucharistia est in cælo.*

RESPONDEO; In **PRIMO** argumento verè sunt quatuor termini, ut Gardinerus dixit. Nam in conclusione: *Ergo Sacramentum est in cælo*, non accipitur, existens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmissis, sed ipsum Sacramentum, qui est quartus terminus: aliud enim est esse in Sacramento, aliud esse Sacramentum. Itaque vel ita concludi debisset, *Christi corpus est in cælo, Christi corpus est in Sacramento, ergo quod est in Sacramento, est in cælo: sicut; ergo res existens in Sacramento, est res existens in cælo.* Et hoc est verum, sed non inde sequitur; ergo Sacramentum est in cælo, cum aliud sit Sacramentum, aliud res existens in Sacramento.

SECUNDUM argumentum nihil concludit: quia ex eo, quod Christi corpus est in cælo, ubi non est Sacramentum, non sequitur Christi corpus esse cum Sacramento; sed tantum sequitur Christi corpus esse in Sacramento, & extra Sacramentum; vel esse cum Sacramento, & esse sine Sacramento, vel esse non cum Sacramento. Quæ omnia sunt vera, & nullo modo contradicentia, cum omnia sint affirmantia: contradicentium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in similibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodem tempore est in cælo, & in terra; & in cælo non est Deus cum terra, nec in terra est cum cælo: non colligimus; ergo Deus est in cælo, & non est in cælo; vel est cum cælo, & non est cum cælo: sed solum colligimus; ergo Deus est in cælo, & extra cælum; est cum cælo, & sine cælo. Idem apparet in anima, quæ simul est in capite, & pedibus; cum tamen nec pedes sint in capite, nec caput in pedibus.

TERTIUM argumentum est quidem in prima figura si accipi-

accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, & mystico; sed tunc est falsa propositio: *Omne corpus Christi est in caelo*: nam Ecclesia militans est corpus Christi, & non est in caelo. Si verò accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore; tunc vera est propositio, sed non est vniuersalis, neq; argumentum esse potest in prima figura. Non enim propositio est vniuersalis, nisi signum illud (*Omne*) addatur ad terminum singularem: idem enim est; Petrus, &, Omnis Petrus, si de vno tantum loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim Sacramentum Eucharistiæ est corpus Christi, sed continet corpus Christi: Sacramentum enim est signum sensibile.

SECUNDVS locus est Matth. 15. *Omne quod intrat in os, in Ventrem vadit, & in secessum emittitur. Sed corpus Christi non emittitur in secessum, sed solus panis; ergo non intrat corpus Christi in os, sed solus panis.* Argumentum est Petri Martyris in libro contra Gardinerum, 1. part. obiect. 88.

RESPONDEO cum Algero initio secundi libri, ad similia obiecta oportuisse quidem aures obturare, & nihil respondere: tamen, ob hæreticorum importunitatem, ac ne pusilli scandalizentur, breuiter argumento satisfaciendum. Dico igitur, apud Catholicos quæstionem esse Physicam, quid fiat de speciebus corruptis in stomacho, de qua nos hoc loco non disputamus: de corpore autem Christi, de quo solo disputationem instituiamus, nullam esse quæstionem, sed certum esse Christi corpus intrare per os Communicantium, & tamen non emitti in secessum, sed corruptis in stomacho speciebus sine vlla sui læsione desinere ibi esse: sicut ante consecrationem panis sine vlllo detrimento suo ibi non erat. Solùm igitur quæstio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohæreat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in secessum non emitti: Sed solutio apertissima est. Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum cursum tenent, quæ Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem verè comedit, & bibit, vt testantur omnes Euangelistæ in vlt. cap. Euāgelij, & Petrus Actor. 10. & tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendū corpus, sed vt ex actione illa vitalis manducationis probaret se verum, & viuū corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus māducatur, nō ad corpus

H h   nutrien-

nutriendum, sed ad animam sustentandam, vt Ambrosius dicit lib. I. de Sacramentis, cap. 4. non est necesse vt corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth. 15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. At sicut ipse restringit verba Domini ad manducantes mortales: ita nos restringere possumus ad cibum corruptibilem, quale non est corpus Christi quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tantùm loquebatur de mortalium manducatione, idè de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, vt nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt vt nutriantur, per accidens autem loquebatur tantùm de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egererent excrementa: sicut contrario cum aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, sed euomit quod comederat, quod intrauit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, apertissimum est ad demonstrandum eum esse cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

TERTIUS locus est Matt. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic, aut illic est Christus, nolite credere. Non igitur credendum est, cum dicunt (Papista) Ecce in illo altari, aut in illa pixide est Christus.* Argumentum est eiusdem Petri Martyris in libro contra Gardinerum I. parte, obiect. 9.

RESPONDEO; Monet Christus, vt caueamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt: subiungit enim: *Surgent Pseudochristi, &c.* Sed duabus conditionibus describitur impostores, quæ omninò repugnât Eucharistiæ, vt nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiã. PRIMO dicit, eos impostores clanculum venturos, non apertè, & manifestè, vt patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clanculariis Pseudochristis aduentum suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulguri solis. nemo enim dicit; Hic est sol, aut ibi est sol: nam vix apparuit supra Horizontem, cum totum hemispherium splendore impleuit, vt non sit opus indicare vbi sit. S.

CVNDO

CVNDO dicit, eos venturos visibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus: nam dicit fore homines, qui verbis, & falsis prodigiis decipiant. Vtraq; conditio deest Eucharistiæ. Nam IMPRIMIS non in deserto aut penetralibus, sed in mediis urbibus, in frequentissimis templis, in editis, & conspicuis altari- bus cõsecratur, & asseruatur. Et PRÆTEREA licet ita publice in toto mundo Eucharistia habeatur, & honoretur, tamẽ Christus non visibiliter, nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si nõ esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

SED instat Petrus Martyr: *Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistia, tamen rectè adfertur iste locus contra Papi- stas errantes circa Eucharistiam. Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro Vero Christo recipiant impostores: at non minus periculum im- minet, si Christum in pane esse credant, et creaturam pro crea- tore adorent.* At probare debuit, non allumere, idem esse pe- riculum. Si quidem magnum imminet periculum, si creda- mus alicui homini prædicãti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædica- toris, aut Prophetæ clancularij, sed solùm more iudicis, idq; in nubibus cœli manifestissimè. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum inuisibiliter in Sacramento: immò contrariũ dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui vt obediremus, imperavit.

QVARTVS locus est Matth. 26. *Pauperes semper habebi- tis vobiscũ, me autẽ non semper habebitis.* Vrgent hunc locum vehementer Calvinus lib. 4. Instir. cap. 17. §. 26. & Martyr con- tra Gardiner. in 2. obiect. *Nam si Verè Christus est in Eucha- ristia, inquit Martyr, contraria sententia erit Vera, nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac Vita tantum, atq; ita non semper habebimus; Christum autem, & hic in omnibus templis, & in alia Vita in cœlo semper habe- bimus.* Et quia Catholici fortè respondere possent, hęc agi de præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contra illi probant, Chri- stum hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm ait: *Pauperes semper habebitis, me autẽ non semper;* Nec loqui eũ de obsequio

vtili, sed de cultu, & honore: nam idè Apostoli murmurabant, quia viderant subtractum precium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorè quendam, quo Christus non egebat, neque eum requirebat. At eiusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, vt vel non sit Christus in Eucharistia, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis*, id est, ita præsenti, vt rebus preciosis corpus meum honorare possitis. AD DIT Martyr, Christum his verbis aperte notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, aliisque rebus preciosis. DENIQUE tum Calvinus, tum Martyr cōfirmant expositionem suam à Augustino, qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis*, cum illo: *Vobiscum sum omnibus diebus*; dicit, priorem locum intelligi de præsentiā carnis, posteriorem de præsentiā maiestatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de præsentiā sua corporali, ac visibili, & secūdam eum statum in quo aliquid utilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obsequio à Maria sibi præsenti in illa vinctiōne, ac dicit non semper se ita fore præsentiē vt tale obsequium recipere possit. Porro Magdalena vnxit certam partem corporis, quam videbat, & tāgebat: proinde more humano cum ea versabatur Dominus. PRAETEREA loquitur Dominus de præsentiā, qua habemus nobiscum pauperes: id enim requirit antithesis: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, & more humano conuersantem. NEQUE illud Magdalene obsequium, fuit solius honoris, sed etiam commodi, & utilitatis siue respiciamus intentionem Marię, siue intentionem Spiritus sancti illam mouentis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Marię ministerium significare Christi mortem, & sepulturam imminere; sic enim Dominus ait: *Præuenit vngere corpus meum in sepulchrum*. Vinctio autem corporum non est tantum honoris, sed etiam utilitatis, quia conseruat, & odorem tribuit. Secundum præsentiā igitur talem, id est, visibilem, & obsequio indigentem, non habemus nunc Christum: nec tamen carentia huius præsentię repugnat præsentię eiusdem Christi in Eucharistia, qua

quæ est inuisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ vlt. dixit: *Hæc loquutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum*, vbi significauit, se non esse iam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus, Christum non esse iam nobiscum iuxta illud: *Me autem non semper habebitis*; cum non modò non versetur nobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduersariorum. Nam IN PRIMIS non sunt cõtrariæ sententiæ, vt Martyr obiiciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: & Pauperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diuerso modo præsentia, ambæ sunt veræ.

DEINDE falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò antè ostendi) illud obsequium fuit non solum honoris, sed etiam vtilitatis; qualis obsequij nunc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsentem, & vnxit certa membra, quod nos facere non possumus: immò si quid valeret obiectum aduersariorum, sequeretur Christum, ne in cælo quidem nunc esse. Nam etiam in cælo existentem possumus honorare auro, argento, suffitu, ac similibus rebus, vt honoramus in Eucharistia. Nec enim suffitum adhibemus, vt oblectemus nares Christi, vel aurum, vt oblectemus eius oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, vt testemur primum affectum erga ipsum; sicut etiam facimus, cum ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro honorant Eucharistiam: multò nos melius retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudauit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendum esse aliquando elemosynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci scribit, eos Iudæ Iscariotis socios esse, & cum eo à Domino reprehendi, qui discum aureum, in quo iacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, & in viliori vase illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando non ea vrget calamitas pauperum, vt aliter prouideri non possit eorum necessitati.

Hh 3 Deniq;

Deniq; ad locum Augustini, RESPONDEO; Per carnis presentiam intelligere AVGVSTINVM presentiam visibilem Christi, more humano inter homines conuersantis: ita enim ipse se explicat: *Non semper habebitis, inquit, me vobiscum. Quare? quoniam conuersatus est secundum corporis presentiam quadraginta diebus cum discipulis, et eis deducens videndo, non sequendo, ascendit in caelum. Et infra: Habuit illum Ecclesia secundum presentiam carnis paucis diebus: modo fide tenet, oculis non videt.* Hæc ille. Vbi indicat presentiam carnis vocari, quādo Christus oculis videbatur, quam certè modo nō habemus: nam Christum in Eucharistia fide tenemus, oculis non videmus. Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit presentiam Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per maiestatem, per providentiam, & per ineffabilem atq; invisibilem gratiam: sub quo ultimo membro, etiam Caluino teste, includitur presentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali presentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verum illud repugnat eidem Augustino, qui superius in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse presentem per fidem, per signum Christi, id est, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: vbi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM est, fidem, signum crucis, & Baptismum non requirere realem presentiam Christi, vt requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus etiam absentia; signum crucis representare potest etiam absentia: in Baptismo adest Christus vt regenerans: potest autem regenerare, etiam si corpore absit, quemadmodum sol manens in caelo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, vt cibus reficiens, dum manducatur: non potest autem cibus manducari, & reficere, nisi re ipsa sit præsens.

QVINTVS locus est Marci ultimo: *Assumptus est in caelum, & sedet ad dexteram Dei.* Item Act. I. *Vidētibus illis claratus est, &c. & Act. 3. Oportet illum caelum suscipere usque ad tempus restitutionis omnium.* Philipp. 3. *Conuersatio nostra in caelis est, & de etiam Salvatorem expectamus.* Hinc ita argumētatur Caluinus li. 4. ca. 17. §. 27. *Scriptura restatur Christus, quod attinet ad naturam humanam, ascendisse in caelum: ubi mansurum usque ad diem iudicij; & tunc demum, & nō ante illud*

inferiora hac loca rediturum: non igitur verum est tam sepe descendere, ut sit in Eucharistia, ut Papista volunt.

RESPONDEO; Hoc argumētum, quod videtur aduersariis insolubile (vnde perpetuò clamant nos destruere vnū articulum Symboli) nullam reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in cœlum, ibique nunc esse, & futurum vsque ad diem iudicij, neque antè descensurum. At negamus consequentiam: *Ergo non est verè in Eucharistia.* Non enim vt sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi,* & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solum se constituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascensionis vlla quæstio est; sed potius de articulo omnipotētiae, vtrum scilicet Christus possit se in pluribus locis cōstituere, & sit verè omnipotens, an id non possit: de qua re suo loco disseremus.

At, inquit Calvinus, è caelo illum expectare iubemur; non igitur in terris querere. RESPONDEO; Expectare iubemur, vt veniat cum gloria, reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, &c. cum qua expectatione non pugnat inuisibilis præsentia ad nos interim reficiendos.

SEXTVS locus est Luc. 24. *Palpate, et Videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Calvinus lib. 4. cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, & contactu. At in Eucharistia nihil videtur, aut tangitur, nisi panis: non igitur ibi caro, sed panis est.* Petrus Martyr in lib. cōtra Gardinerum obiecto 123. alio modo consequentiã deducit: *Si posset fieri, ut sensus fallerentur, & aliquid panis videretur, & esset caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cùm probauit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuisset enim responderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.*

RESPONDEO ad Calvinū, aliud esse affirmatiuè colligere, Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negatiuè, Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, vt res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa propriū obiectum. Itaq; necessariò quod videtur & tangitur, corporale est.

est. Posterior consequentia, quam Dominus nunquam facit, sed Calvinus facit, mala est. Potest enim fieri, ut verum corpus sit præsens, & nõ tangatur, nec videatur, quia rectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Luc. 4 ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte præcipitare volebát. Et de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Nyssenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdum eos perfectioribus occultatos, ut nulla re interposita præsentem non viderentur, aut sentirentur. Addo etiam, posse diuina virtute fieri, ut corpus existat more spirituum indiuisibiliter, ut videri, ac tangi nullo modo possit; cum tamẽ fieri nequeat, ut spiritus existat more corporum diuisibiliter. Sed de hoc infra dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam consequentiam; Non videtur, aut tangitur, ergo nõ est corpus; licet optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Iam ad Petrum Martyrẽ **R E S P O N D E O**; Sensus corporales falli non posse circa proprium obiectum, falli tamen posse circa id, quod latet sub obiecto sensuum; quod tamen magis conuenit sensui interno, quam externo. Sæpe enim accidit, ut pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cum aliquid ad viuum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita scitẽ vas depinxit, ut ad illas, aues accurrerent, quasi veræ essent vix. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. non fallebantur, cum se corpus videre, & tangere credebant: fallebátur tamen, cum se corpus humanum tangere, & videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cum nos album quiddam, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumentum Domini, sed efficacissimum. Solùm enim probare voluit Dominus, se nõ esse inane spectrum, aut vmbra, seu phantasma, ut Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verò ex testimonio sensus tangendi optimè probauit: illud autem corpus esse humanum, viuum, idem quod antea fuerat, non probauit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu deprompro, quod sine dubio non erat sufficiens; sed multis aliis modis, loquendo, manducando, testimonio Angelorum, miraculo piscium, allegatione Scripturarum, &c.

SEPTIMVS locus est Ioan. 6. *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam.* Hoc est potissimum fundamentum Zvinglij, in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia; hunc enim locum vocat murum aheneum, & adamantem infractum. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 34. eodem hoc loco utitur, atq; ita argumentum deducit: *Capharnaitæ putabant Christi carnē corporaliter manducandam, ut nunc arbitrantur Papiſtæ. At Christus errorem illorum reprehendit, cum ait; Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam, sed sola fide spiritualiter.*

RESPONDEO; Murum istum non modò non aheneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam INPRIMIS etiam si Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremus, non esse veram carnem in Sacramento, idque propter duas causas. PRIMO, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nam si caro Christi non prodest, multò minus panis triticeus proderit. SECUNDO, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè non intellexisset eam absolutè non prodesse, sed non prodesse, si sola sit, id est, absque spiritu eam vivificante, ut exponunt Augustinus, & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam? & Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis?* Et DENIQUE summa impietas est negare Christi carnem Diuinitati unitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Colossen. i. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramento nos esse credamus non nudam carnem, sed unitam diuinitati, & per spiritum Dei vitam, & vivificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam.*

Sed PRÆTEREA est alia solutio. Nam verus, & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro Christi, siue substantia carnis non proſit, sed quòd carnalis intelligentia non proſit: ut exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; nec non Origenes in lib. 3. in epist. ad Romanos explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.* & Cyprianus in serm. de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carnalis

lis cogitatio, vt distinguitur à cogitatione spiritali, & exfi-
de, atque inspiratione cœlesti excitata.

Id probatur PRIMO, quia caro in Scripturis vbicunque di-
stinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius; non
significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corrup-
tionem, vel (vt dixi) humanam, & carnalem cogitationem;
quæ omnia in idem ferè incidunt: siquidem ex corruptione
est, vt homo humano suo sensu de rebus diuinis iudicare ve-
lit. Gen. 6. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro
sunt*, id est, carnales, infirmi. Matth. 16. *Caro, & sanguis non
reuelauit tibi, sed Pater meus*. Rom. 8. *Qui secundum carnem
ambulant, & non secundum spiritum. & Qui in carne sunt,
Deo placere non possunt. & Prudentia carnis mors est, pruden-
tia spiritus, Vita & pax*: Galat. 1. *Non acquies carni, & san-
guini*. Hoc ergo modo caro non prodest quidquam, id est, co-
gitare, & intelligere manducationem carnis Christi huma-
no, & carnali modo, quasi scindēda esset in partes, & coquen-
da, ac masticanda, & conuertenda in propriam substantiam
per actionem caloris naturalis.

SECUNDO idem probatur ex occasione, quam habuit Do-
minus, vt diceret ista verba. Occasio enim fuit error Caphar-
naitarum, qui non solum cogitabant, quod Martyr dicit, ve-
ram carnem Christi nobis promitti, quod est verissimum, sed
cogitabant eam manducandam eo modo, quem illis sugge-
rebat proprium iudicium, & humanum experimentum, vt
Augustinus, & alij exponunt, nimirum quo modo comedun-
tur aliæ carnes. Huic enim errori aptissimè respondet hæc
Domini sententia: idem enim est ac si dixisset; Animalis ho-
mo non assequitur diuina mysteria.

TERTIO probatur ex verbis sequentibus; subiungit enim
immediatè: *Verba qua ego loquutus sum vobis, spiritus, & ver-
ta sunt*, id est, sunt verba explicantia, & tradentia res diuinas,
spirituales, vitam æternam adferentes, propterea non debent
humano sensu accipi, sed fide, & intelligentia à Deo inspirata:
quasi dicat Dominus; Non mirum est si vos non intelligitis,
quia vos humana cogitatis, & ego loquor diuina. Quomodo
etiam Ioan. 3. cum Dominus loqueretur de mysterio regene-
rationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam nati-
uitatem ex utero matris, reprehendit eum illis verbis: *Qui de
terra est, de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est,*
id est,

id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: & ided fide diuina, non humano iudicio hic opus est. Idem etiam colligitur ex aliis sequētibus verbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui nō credunt.* Ista enim verba nullo modo coherent cū illa explicatione: *Caro non prodest quidquam*, id est, non prodest manducare carnē in Sacramento. Quæ enim est ista connexio; Non prodest manducare carnē in Sacramento: sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohærent. Idem enim est, ac si diceret; Caro nō prodest ad credendum, sed spiritus fidei: ided quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali iudicio res diuinas metiuntur. Vnde etiam consequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illū.* Vbi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spirituali, q̄ datur à Deo iis, qui credunt verbis ipsius, & opponitur humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Vbi etiam illud est **OBSERVANDVM**, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ided adferri vt murum aheneum contra Sacramentum ab hæreticis, quia verè caro sunt ipsi, & caro non modò non prodest quidquam, sed etiam plurimùm obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresum. Ided enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subiicere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarij. Caussa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota quæstio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesiæ acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Galat. 5. inter opera carnis, hæreses numeravit.

OCTAVVS locus est Ioan. 12. *Vbi sum ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia; igitur neq; Christus ibi est.* Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant aduersarij: neq; enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo **PRIMO**, Christum non dixisse, Vbi cunq; ego sum, sed, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Satis igitur est si Sancti alicubi sint cum Christo, etiamsi nō sint vbi cun-

ubicunque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipso omnes esse debuissent. SECUNDO, certum est, Christum illis verbis promississe consortium regni, & gloriae: sic enim ait clarius Ioan. 17. *Pater, volo ut ubi sum ego, & isti sint mecum, ut videant claritatem meam.*

Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, vel non: si est, igitur etiam Sancti cum illo in Eucharistia esse debent: si non est, impiè faciunt, qui eum à gloria Dei Patris ad hæc inferiora deuocant.*

RESPONDEO; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. VNO modo, ut dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim vnquam, aut vsquam gloria priuatur. ALTERO modo, ut esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Eucharistia non est in gloria. nec enim species illæ sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, ut Sancti sint in Eucharistia, ut sint cum Christo in gloria. ADDO autem secundum sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existenti adesse semper choros Angelorum, ut apertè testatur Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio, & hómil. 65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in cap. 1. Lucæ, in illa verba: *Apparuit illi Angelus*; & Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58.

NONVS locus est Ioan. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè respondeamus, Dominum reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mundo inuisibiliter, occurrit Martyr lib. contra Gardinerum obiecto 3. & Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paraclerum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat absentia suæ defectum. Nō autem verè suppleret defectum absentia Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltem ut homo, abesset: si enim totus Christus, & ut Deus, & ut homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Calvinus, antitheta esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, ut verè ex mundo Christus abierit quoad carnem, si ei succedere debuit Spiritus sanctus.

RESPONDEO; Christum reliquisse mundum, quoad con-

ueria-

uerfationem humanam; non enim post mortem suam uerfatus est in mundo more aliorum hominum: hæc tamen absentia non repugnat præfentiæ alterius generis, ut supra diximus, & probauimus ex eo loco Luc. 24. *Hæc loquutus sum uobis cum essem uobiscum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut iuuat causfam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, ut suppleret omnem Christi præfentiam, ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos.* & Matth. ult. *uobiscum sum, & que ad mundi consummationem.* & Ioan. I. *In mundo erat.* Solum ergo supplere debuit præfentiam Christi inter homines humano more conuersantis. Quia enim Apostoli carituri erant conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, & auxilia: atq; hoc est, quod eis Christus promisit, cum alium Paraclerum promisit. Quod certè nihil facit contra præfentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præfens est Christus, ut eum nec uideamus, nec audiamus; neq; nobiscum humano more conuersetur.

DENIQUE illa antithesis ascensus Christi, & descensus Spiritus sancti, uideretur etiam contra Caluinum. Nam sicut Spiritus sanctus uerè descendit, & tamen in cælo etiam mansit: ita Christus uerè ascendit; & tamen uerè etiam mansit nobiscum, non solum ut Deus (quomodo ubique est) sed etiam ut homo, in Eucharistia, sed modo spiritali, & inuisibili.

DECIMVS locus est Ioan. 20. *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Urget hunc locum Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. *Dominus, inquit, ipse nõ oculos tantum, sed omnes sensus nostros è terra subducere uoluit, se tangi à mulieribus uetans, donec ascendisset ad Patrem. Cum pio reuerentiæ studio Mariam uideat properare ad osculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cælum receptus fuerit, nulla causa est, nisi quia nusquam alibi uult queri.*

RESPONDEO; Tantum abest, ut nulla sit alia causa, nisi ista, ut ista non sit uera causa, & multè aliè reddi possint. Istam enim ueram causfam non esse, perspicuum est ex eo, quod paulò post permittit Dominus se tangi, non modò à Magdalena, sed etiam ab aliis mulieribus, ut Mattheus habet, cap. 28. & Augustinus notauit tract. 121. in Ioan. Sicut ergo Caluinus

ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in cælo; ita ex permissione nos probamus velle quæri, & tangi etiam in terra. Deinde si Christus nolisset quæri, nisi in cælo, non debuisset se ostendere nisi de cælo; at in terra sæpius se apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem causas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus hom. 85. in Ioan. & Theophylactus in hunc locum, dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti, Dominum autem id prohibuisse, ut indicaret corpus suum iam gloriosum & immortale, maiori reuerentia tractandum, quam antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vade, etc.* id est, nondum quidem ascendi, sed paulo post ascensurus: iam enim corpus habeo gloriosum, & dignum cælesti mansione. Vnde cum ipsa cum aliis mulieribus paulo post adoraret, & pedes reuerenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse.

Augustinus tract. 121. in Ioan. & Leo serm. 2. de ascensione, dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesiæ Gentilium, & quia Christus non se ostensurus erat videndum, & tangendum Ecclesiæ Gentium, sed tantum fide, per Apostolorum prædicationem post ascensionem, idè dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi, &c.*

Idem Augustinus ibidem, & Gregorius lib. 26. Moral. cap. 26. dicunt, per illum contactum significari contactum fidei, & quia Maria nondum credebatur Christum esse Patrem quem, idè Christum noluisse ab ea tangi; & hoc significari illis verbis: *Nondum enim ascendi*; id est, in corde tuo nondum ascendi, opinione tua non sum cum Patre.

Cyrillus li. 12. cap. 50. in Ioan. scribit, Christum voluisse his verbis significare carnem in Eucharistia non debere tangi, nisi ab hominibus puris, & qui iam acceperint Spiritum sanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per aduentum Spiritus sancti plane purgata fuisset, idè dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus serm. 28. in Cant. dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli iudicio sensuum probare meam resurrectionem, sed expecta ascensionem, & aduentum Spiritus sancti: tunc enim roborata in fide, ipsa fide longè melius, & certius cognosces me resurrexisse, quam nunc possis tangendo.

Add

Addi potest alia explicatio, quæ mihi videtur simplicissima, & literalis maximè; non prohibitum contactum, sed cohibitam festinationem tangendi, vt hic sit sensus: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vade ad fratres meos, & dic eis, &c.* hoc est; Noli ita festinare ad me tangendum, adhuc satis temporis habebis; nondum enim recessi à vobis: vade prius ad Apostolos, nuncia me resurrexisse, & tunc commodius poteris vnà cum aliis me videre, & tangere. Ista expositio, ideo videtur optima, quia cohæret aptissimè cum illa causa: *Nondum enim ascendi*, & etiam cum eo, quod Dominus se tangi permisit à mulieribus, & Apostolis; immò ipse inuitauerit eos, dicens: *Palpate & Videte*, Luc. 24. & Thomæ: *Tange latus meum*. Ioan. 20. Deniq; ista explicatio totum Caluini fundamentum euertit.

VNDECIMVS locus est Actor. 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet inclusus Christus, cum sit Deus, in singulis templis.* Vtitur hoc argumèto Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 8. sed quia viderat facile solui posse, dicit hanc esse vim huius argumenti, & hoc modo à suis proponi solere: *Deus ob suam immensitatem non potest in illo templo concludi, quia est maior omni templo: ergo neque corpus Christi, quod iustam hominis staturam habet, poterit includi in pixide, quia maius est pixide.*

RESPONDEO; Loca illa intelliguntur propriè de diuinitate, quæ licet sit vbique, & peculiariter modo in templis, dicitur tamen verissimè non habitare in templis manufactis; quia habitare significat indigentiam loci: illi enim propriè habitant in domo, qui nisi ibi essent, malè essent; significat etiam comprehensionem, & conclusionem in loco. Vtrumq; repugnat Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat idolis Gentilium: idcirco Paulus Actor. 17. hoc dicit, Deum non habitare in templis, vt distingueret eum ab idolis. Quamuis autem hæc loca propriè de diuinitate intelligantur; tamen conueniunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existenti. Erst enim est ibi verè Christus, tamen non propriè habitare ibi dicendum est, cum non indigeat ipse tecto, aut domo vlla, nec concludatur ita vno in loco, vt non sit etiam extra eum locum.

Iam ad argumètum Martyris RESPONDEO; Si rectè accommodetur proportio, argumentum esse pro nobis, non contra nos.

nos. Nam sicut Deus ob suam immensitatem non concluditur templo, tamen ibi reuera totus Deus est; ita etiam corpus Christi, ob omnipotentiam ipsius Christi non concluditur in pixide, aut speciebus panis, tamen totum ibi reuera est. Quomodo autem possit corpus humanum non occupare locum, & proinde sub specie modici panis contineri, in alia questione explicabitur: hinc enim solum ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet, non posse magnum corpus esse in paruo loco: sed contrarium potius, cum Matth. 7. legamus posse Deum facere, vt transeat camelus per foramen acus.

• DVODECIMVS locus est I. Corinth. 10. *Patres nostris eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt. At illi non manducarunt carnem Christi, nec biberunt ore corporali, & notum est, sed fide tantum igitur etiam nos fide tantum manducamus, & bibimus.* Hoc argumentum vrget Petrus Martyr libro contra Gardinerum par. I. obiecto 82.

SED facilis solutio est. Nam IN PRIMIS demonstrauit in disputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos, & Hebraeos comedisse, sed eandem escam comedisse omnes illos, qui tunc viuebant, tum boni tum mali.

QVIA verò citat Augustinum Petrus Martyr, qui in Phil. 77. & tract. 26. in Ioan. dicit, eandem escam nos, & Hebraeos comedisse, ex hoc loco Pauli: idè ad Augustinum duo quædam respondeo. PRIMO, Augustinum non exposuisse hunc locum in commentario aliquo proprio, sicut fecerunt Chrysostomus, Theophylactus, & alij; sed solum adduxisse ad suum propositum aliquid ex hac Pauli sententia, propterea non mirum videri debere, si anteponimus in hac parte in sensu literalis inuestigatione Chrysostomum, & alios, qui ex proposito hunc locum exposuerunt, Augustino tractati hæc verba alienis locis. Certè Paulus apertissimè ad literam loquitur de esca eadem inter omnes illos, non autem nobiscum. Nam secundum Augustinum, & etiam aduersarios, non omnes Hebraei, sed boni duntaxat, qui symbola intelligebant, eandem nobiscum escam manducarunt. At Paulus significat bonos, & malos eandem manducasse; subiungit enim: *Sed non in pleribus eorum beneplacitum est Deo*: omnes ergo manducarunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum

dere in regnum cœlorum. SED hæc solutio non videtur fo-
 diſſima: poſſent enim aduerſarij dicere, non idèd, quia alio-
 bi res denominatur ab eo, vnde facta eſt, ubiq; ita accipiendū
 eſſe vocabula. SECUNDO igitur dici poteſt, Scripturam voca-
 re ordinariè res vt exterius apparent; ſic enim ſerpentē quēcum
 vocat ſerpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana
 vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & ſimilia or-
 namenta templi ſimpliciter vocat boues, malogranata, &c.
 Quoniam igitur Euchariftia forma exteriori nihil differit
 vero pane, quid mirum ſi vocatur panis? TERTIO dici poteſt
 & (meo iudicio) optimè, vocari panem phraſi Hebraica, quæ
 nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et denique
 QUARTO vocari panem, quia non ſolūm eſt cibus, ſed eſt co-
 bus ſolidus, præcipuus, ſubſtantialis, qualis eſt panis triticeus
 inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduerſario-
 rum nihil efficere, illud perpende, in 6. cap. Ioan. corpus Do-
 mini frequenter vocari panem, & tamen aduerſarij contem-
 dunt in eo capite non tractari de Euchariftia, ac proinde con-
 guntur per panem non intelligere panem materiale, ſed coe-
 leſtem.

DECIMVS QUARTVS locus eſt Philip. 3. *Saluatorem ex-
 ſpectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtrae, conſpici-
 ratum corpori claritatis ſuae.* Hinc tale argumētum facit Cal-
 uinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 29. *Corpora noſtra poſt reſurrexerit
 nem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Chriſti. Et
 ſtultum eſſet exſpectare, vt noſtra corpora eſſe poſſint in pluri-
 bus locis, vel ſub modica panis ſpecie.*

RESPONDEO; Quòd Chriſti corpus eſſe poſſit in multis
 locis, aut ſub modica ſpecie panis, non oritur ex aliqua dote
 corporis glorioſi, ſed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante
 re Chriſti reſurrectionem credimus, Chriſti corpus fuiſſe in
 Euchariftia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam
 exſpectamus.

DECIMVS QUINTVS locus eſt Coloff. 3. *Qua ſuſſum ſum
 quarite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Ex hoc loco
 Caluinus colligit lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 36. Chriſtum non eſſe
 quærendum in pane Euchariftia: & addit, non ſine cauſa in
 antiqua Eccleſia fuiſſe inſtitutum, vt ante myſteriorum cele-
 brationem diceretur: *Suſſum corda.*

RESPONDEO; Si timeremus hoc argumentum, iam de-
 dum

dum valere iussissemus illam præfationem: *Sursum corda*; quam tamen nos diligenter frequentamus, & aduersarij negligunt. Tametsi enim in lib. de ritu Sacrament. ministrand. iubet Calvinus, vt concionator inter concionandum moueat, sursum cor esse habendum: tamen non vult præscriptis verbis recitari præfationem illam cum suis responsionibus, vt veteres faciebant, teste Cypriano in serm. de orat. Domin. & Augustino libro de bono perseuer. cap. 13. & omnibus Græcis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysoftomi, & omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

RESPONDEO igitur: *Sursum corda*, non significare eleuationem ad locum corporalem; alioqui astrologi piissimi essent omnium hominū, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde, sacerdoti dicenti: *Sursum corda*, non respondetur, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominū*. Et certè, qui in hoc mundo Christum quærebant, vel in præsepi, vt tres Magi, vel in templo, vt ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, vt Magdalena; sursum cor habebant, quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et potest fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contra, dum quis cælum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cælo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cæli.

Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotiis huius vitæ, interrim cogitent.

